

3

7203B130

1/8/1977

ఇట్టలే కథలు

1/8/1977
W

రచన :

గోరీ

అనువాదం :

సా. 323
గొల్ల-ఇ
369

గ పబ్లిషింగ్ కంపెనీ

విజయవాడ.

రాకూర్ పరిశోధనా కేంద్రం విజయవాడ

..... అ. పి. లక్ష్మీ కృష్ణలక్ష్మి ..... గ్రంథం

..... శ్రీమతి. పి. పద్మావతి ..... రచయిత

..... పరిచయం ..... వవేళ నం

భా. మా. - 1

అ అజేయ ప్రాణవాహిని మాతృదేవిని పొగడరా !
పాటలన్నిటికంటే చక్కని పాట ఇదియే పాడరా !”

ఇ ట లీ క థ లు

వేల : రూపాయి

★

ఆగస్టు : 1949

ప్రతులు : 2000

ముఖచిత్రం :

నడిపల్లి శంకర్

ముద్రణ :

శ్రీ ఆజంతా ఆరు ప్రింటర్స్,
విజయవాడ.

ముఖపత్రం :

కవితలక పెన్,
విజయవాడ.

ప్రతులు :

లీలా బుక్ డిపో
విజయవాడ, 2.

★

ఇ త్త లీ క థ లు

- మహా క్షిం గో ర్కీ -

△

అ సు వా దం :

ప్ర యా గ

▽

త్రిలింగ పబ్లిషింగ్ కంపెనీ

గవర్నర్ పేట : విజయవాడ, 2.

ఇందులో

స మ్మే వే సా రు ! [5]

ను స్వా గ తం [12]

మా న వు డు జ యిం చా డు ! [20]

నా ఆ నే వా ఙ్గ : [29]

మా తృ డే వి [37]

వీ ర మా త [52]

తు డి సం దేశం [65]

ప సం త శా లం [78]

ప్ర తి జ్ఞ [88]

మం దు త రా లు [100]

మొ చేసారు!

నేపుల్స్ పట్టణంలో ట్రాం కార్మికులు సమ్మె చేసారు. వీధి పొడుగునా ఖాళీ ట్రాములు సోలుపులు సోలుపులుగా నిలబడి వున్నాయి. సంతోషంతో, స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుకుంటూ, పాదరసంలా ప్రవహించే ట్రాం కండక్టర్ల డ్రైవర్ల జన సమూహం ఒకటి విటోరియా మైదానంలో గుమికూడింది. వారి తలలమీదుగా, పార్కు ఆవరణ అవతల జలయంత్రం ఎగజమ్ముతున్న బిందు సందోహం, కత్తి అంచులాగా సూర్య కాంతికి మిలమిల లాడుతున్నది. పట్టణంలో అన్ని ప్రక్కలకూ ప్రయాణం చేయవలసిన జనమంతా - గుమాస్తాలు : పనివాళ్ళు : చిన్న చిన్న వ్యాపారస్తులు : కుటుంబపక్షవాళ్ళు : పెద్ద గుంపుగా, కార్మికులచుట్టూ వలయంగా నిలబడ్డారు ; తమ తమ ప్రయాణాలకు విఘాతం కలిగించినందుకు కార్మికుల్ని తిట్టిపోస్తున్నారు తిట్లూ ఎత్తిపోడువులూ చాలక, నోటితో చెప్పలేనివి చేతి సంజ్ఞలకూడా వ్యక్తం చేసుకుంటున్నారు. అద్దూరిపూ జేకుండా నాలుకలతో మాట్లాడినట్లుగానే నేపుల్స్ పౌరులు చేతులతోకూడా మాట్లాడుతారు.

సముద్రతీరంనుంచి వచ్చిన చిరుగాలి కెరటానికి పార్కులోని కొబ్బరిచెట్లు మెల్లగా తలలూపుతున్నాయి. దయ్యపు

వీనుగుల కాళ్ళలాగా వాటి బోదెలు విపరీతంగా కన్పిస్తున్నాయి. అర్ధనగ్నంగా నేపుల్స్ వీధుల్లో తిరిగే పిల్లలు, పిచ్చుకల్లాగా తమ అరుపులతోనూ నవ్వులతోనూ ఆ వాతావరణమంతా నింపివేస్తున్నారు.

పురాతనపు చెక్కడంలాగా వున్న ఆ పట్టణం సూర్య కిరణాల్లో స్నానమాడి, కొత్త శక్తులతో పుంజుకుంటున్నట్లుగా వుంది. సముద్రపు నీలి కెరటాలు శిలాతీరంమీద విరుచుకు పడుతూ, మద్దెల మ్రోలిల్లాగా, నగరంలోని కోలాహలాన్ని ద్వీగుణీకృతం చేస్తున్నాయి.

గుంపుల్లోంచి వస్తున్న కేకలకు అప్పుడప్పుడు సమాధానం చెబుతూ, సమ్మెదార్లంతా ఆయోమయంగా ఒక చోట పోగుపడ్డారు; కొంతమంది పార్కు ప్రహరీమీది కెక్కి జనంమీదినుంచి వీధిలోకి ఆదుర్దాగా చూస్తున్నారు. వేట కుక్కలచేత చుట్టుముట్టబడిన తోడేళ్ళ గుంపులాగా ఆ కార్మిక సమూహం ఆందోళనతో వున్నారు. కాని, ఆయానిఫారం లలోవున్న కార్మికులందరిలోనూ కన్పిస్తున్న పోరాటదీక్ష చుట్టూమూగిన జనాన్ని మరీ రెచ్చగొట్టింది. అయితే ఆ గుంపుల్లోకూడా వాటితాలూకు వేదాంతులు లేకపోలేదు.

“ఔనండీ, ఎంత పాటుపడ్డా, ఇంట్లో బిడ్డకు తిండి పెట్టుకోలేనివాడు ఏం చెయ్యాలంటారు?” అంటూ, సమ్మె దార్లమీద దాడిచేస్తున్న జనాన్ని క్రమంగా చల్లబరుస్తున్నారా వేదాంతులు.

చక్కగా అలంకరించుకున్న పోలీసు ఏజెంట్లు ప్రతి ఇద్దరి ముగ్గురి దగ్గిరా నిలబడి ఈ గుంపులు రహదారిని అడ్డ

గించకుండా చూస్తున్నారు. తిట్టేవాళ్ళ వైపునగానీ తిట్లు తినేవాళ్ళవైపునగానీ రాకుండా, తటస్థంగా వుంటూ, వాదోప వాదాలు మరి తీవ్రతరమైనప్పుడు మాత్రం ఉభయపక్షాలనూ మందలిస్తున్నారు. ఏవన్నా గలాటాలు జరిగితే కలిగించు కోటానికి, ఎదురుగావున్న ఆప్రక్కవీధిలో, ఒక రైఫిల్ దళం సిద్ధంగా వుంది. ఆ ముక్కాణాకారపు టోపీలతో, ఆ పొట్టికోట్లతో, ఆలాగులమీద పైనుంచి కిందికి రక్తం కారుతున్నట్లున్న రెండు ఎర్రటి చారలతో - ఆదళం అశుభ సూచకంగా వుంది.

ఆ అరుపులూ పెడబొబ్బలూ అన్నీ ఒక్కసారి హఠాత్తుగా అణగిపోయాయి. జనంలో ఒక కొత్త ధోరణి - శాంత పడే ధోరణి వ్యాపించినట్లుంది. “సైన్యం! సైన్యం!” అని జనం అరుస్తుంటే, కార్మికులు మొహాలు బిగపట్టి, ఒకరికొకరు దగ్గిరిగా నిలబడుతున్నారు.

కార్మికుల్ని అవహేళనచేస్తూ విజయచిహ్నంగా వేసే ఈలలూ, కార్మికులను అభినందిస్తూ కొట్టేచప్పట్లూ ఒక్కసారిగా వినిపిస్తున్నాయి. ఈ హడావుడిలో ఒకసూలకాయుడు పాదుచుట్టూకట్టిన రాతిగట్టుకు కాళ్ళు కొట్టుకుని చెట్టుగుబురులో పడ్డాడు. కండక్టర్లూ డ్రైవర్లూ నెమ్మదిగా గుంపుల్లోంచి దోవచేసుకుని, కార్ల దగ్గిరి కొచ్చారు; కొందరు కార్లమీది కెక్కారు. గుంపులకేకలకు చెంపపెట్టుపెట్టినట్లు సమాధానాలు చెబుతూ గుంపుల్లోంచి తోసుకొచ్చినవృత్తికంటే, ఇప్పుడు వాళ్ళ ఇంకా భీషణంగా వున్నారు. జనంలో గందరగోళంకూడా అణగిపోయింది.

మృదుస్వత్వంచేస్తున్న అడుగులతో, లయయుక్తంగా నడుస్తున్న బూట్ల టకటకతో, యంత్రభాగల్లాగా వారి ఎడమచేతులన్నీ ఒక క్రమంలో ఊగులాడుతూ, శాంతా లూషియాతీరంనైపునుంచి బూషిదరంగు దుస్తుల్లోవున్న సైనికులు వచ్చేసారు. వారు నీనారేకుతో తయారుచెయ్యబడ్డట్టుగా దుర్బరలమైన యంత్రపు బొమ్మల్లాగా వున్నారు. వారిని ఒక ఆఫీసరు నడుపుతున్నాడు. అతను పొడుగ్గా అందంగా వున్నాడు. ఆ ముడి వడ్డ కనుబొమలూ, ఆపెదవులదగ్గిర సుడి తిరుగుతున్న ద్వేషమూ - అతనిలోని నిర్లక్ష్యాన్ని చెప్పక చెబుతున్నాయి. అతని ప్రక్కనే ఒకలావుపాటి మనిషి ఎత్తుటోపీ పెట్టుకొని, ఒకే ఇదిగా వాగుతూ, చేతుల్లో ఏవేవో సంజ్ఞలు చేస్తూ, ఎగురుకుంటూ నడుస్తున్నాడు.

జనం కార్ల దగ్గరనుంచి వెనక్కు వెళ్లిపోయారు. సైనికులు కార్లమీద కార్మికులు నిలబడివున్నచోట్లకు జట్లుజట్లుగా చీలిపోతున్నారు.

ఆ ఎత్తుటోపీమనిషీ, ఇంకా గౌరవనీయులుగా కనపడే మరీ కొందరు పెద్దమనుషులూ చేతులూపుతూ బిగ్గరగా అరుస్తున్నారు :

“ఇదే ఆఖరుసారి! ...ఇదే ఆఖరుమాట! ...వింటున్నారా?”

ఆఫీసరు విసుగ్గా మీసం దువ్వుకుంటూ తలవంచుకు నిలబడివున్నాడు. ఒకతను తన పొడుగాటిటోపీ ఊసులాడిస్తూ, ఏదో బిగ్గరగా అరుస్తూ, అతని దగ్గరకు పరుగెత్తాడు. ఆఫీసరు తన కనుగోసల్లోంచి అతనివంక దృష్టిపారించి, నిటా

రుగా నిలుబడి, ఎదురొమ్ము విరుచుకొని, సైనికులకు ఆజ్ఞాపించటం ఆరంభించాడు.

వెంటనే సైనికులు ఒక్కొక్క కారు మీదికి ఇద్దరు చొప్పున దూకటం, ఆ కార్లలోవున్న డ్రైవర్లు కండక్టర్లు ఒకరి వెనుక ఒకరు క్రిందికి దూకటం—జరిగాయి.

ఇది గుమికూడిన జనానికి తమాషాగావుంది—కేకలు, ఈబలు, నవ్వులు ! కాని, అంతలోనే సద్దుమణిసిపోయి, దట్టంగా విషాదం చుట్టుకున్న ముఖాలతో, భయం తొణికిసలాడే కళ్ళతో ఆ జనసమూహం నిశ్శబ్దభారంతో కార్ల దగ్గర నుంచి కదిలి, మొదటికాడు వైపు నడుస్తున్నారు.

అక్కడ ఆ మొదటి కారు చక్రాలకు రెండడుగుల దూరంలో ఒక డ్రైవరు పట్టాలకు అడ్డంగా పడుకున్నాడు. తోవీలేకుండా గాలికి అల్లాడుతున్న ఆ బూడిదరంగు జట్టూ, ఆ మొహందూ మిసాలూ: సైనికుడి మొహంలాగా క్రోధం కక్కుతూ ఆ మొహం ఆకాశం వైపు చూస్తున్నది. జనం చుట్టూ మూగాక, అందులోంచి ఒక పిల్లవాడు, కోతిలాగా అతిచలాకీగావుండే పిల్లవాడొకడు వచ్చి, ఆ డ్రైవరు ప్రక్కనే పడుకున్నాడు. ఆ తర్వాత ఒకరొకరుగా వరసనే కార్మికులందరూ అలాగే పడుకుంటున్నారు.

జనంనుంచి గుసగుస వినిపిస్తున్నది. దేవతల్ని ప్రార్థిస్తున్న గొంతులూ, భీషణమైన శాపనారాలూ అక్కడక్కడా వైకి వినవస్తున్నాయి. స్త్రీలు అరుస్తున్నారు; గొణుక్కుంటున్నారు; పెరికేకలు పెడుతున్నారు. ఈ దృశ్యంలో ఒళ్ళు మునిగిన వీధి పిల్లలు రబ్బరుబంతుల్లా అటూ ఇటూ ఎగిరిపడుతున్నారు.

ఆ ఎత్తుటోపీమనిషి గొంతు చించుకొని పిచ్చెక్కి నట్లు వదో అరుస్తున్నాడు. అతనివంక చూసి ఆఫీసరు బుజా లెగలేసి, పూరుకున్నాడు. తన సైనికులు కార్మికుల దగ్గిరుంచి కార్లు స్వాధీనం చేసుకున్నారు ; కాని, కార్మికులతో పోరాడటానికి తనకు ఆజ్ఞలు లేవు !

అప్పుడు ఆ ఎత్తుటోపీవాడు కొందరు అధికారులతో కలిసి రైఫిల్ దళం దగ్గర కెళ్ళాడు - నెంటనే రైఫిల్ దళం ముందు కొచ్చింది. పట్టాలమీద పడుకున్న వాళ్ళను తొలగించటానికై, రైఫిల్ దళం, వాళ్లమీదికి వంగింది.

అక్కడ ఒక చిన్న గందరగోళం జరగటంతో అంత వరకూ ప్రేక్షకులుగా ఉన్న జనమంతా ఉర్రూతలూగిపోతూ, కేకలు వేస్తూ, పట్టాలమీదికి ఎగబడ్డారు. ఒక సూటు వేసుకున్న పెద్దమనిషి తన టోపీని గాలిలోకి విసరివేస్తూ, పట్టాలమీది కొచ్చేసి, చివరి కార్మికుడి ప్రక్కన తానుకూడా పడుకొని, అతనికి చెవులో ధైర్యం చెబుతూ, బుజం నట్టుతున్నాడు.

ఒకరినెంట ఒకరు జనమంతా, ఇక తమ కాళ్లు పని చేయనట్టుగా, ఆ పట్టాలమీద సడిపోతున్నారు - ఉత్సాహంతో కేకలతో ఆజనం, అంతకుముందు, రెండు నిమిషాల ముందుకూడా అక్కడలేని జనం, నవ్వుకుంటూ ఒకరి ముఖాలొకరు చూసుకుంటూ ఆనేలమీద పడుకున్నారు; తలూపుతూ ఆ ఎత్తుటోపీ అతనికేదో చెబుతున్న ఆఫీసరు వంక చూసి కేకలు పెడుతున్నారు.

ఇంకా ఇంకా జనం పట్టాలమీద పడుకుంటున్నారు. స్త్రీలు తమ చేతుల్లోవున్న పొట్టలు బుట్టలూ కింద వదిలేసి

ఆ వట్టలమీద పడిపోతున్నారు. చిన్నపిల్లలు — వాగు తున్న కుక్కపిల్లలాగా — నవ్వుతో మెలితిరిగిపోతూ, పడుకుంటున్నారు. చక్కని దుస్తుల్లోవున్నవా రనేకులు ఆదుమ్మలో దొర్లాడుతున్నారు.

ముదటికారులో నిలబడివున్న సైనికులు కింద గుట్టగా పడిన శరీరాలను చూసి పట్టరాని నవ్వుతో ఆ కడ్డీలు పట్టుకు వేలాడుతున్నారు; ముందుకువంగి అద్భుతంగా చూస్తున్నారు. ఇప్పుడు వాళ్ళు యంత్రపు బొమ్మల్లా కనిపించటం లేదు. ....

... .. అరగంట అనంతరం మోతపెడుతూ, నేవుల్స్ వీధుల్లో ట్రాంక్లార్లు పరుగెత్తటం ప్రారంభించాయి. ఉత్సాహం ఉప్పొంగుతూ ఆకారమీద విజేతలైన డ్రైవర్లు, కండక్టర్లు కింద విజేతలైన ప్రజాసీకమూ పరస్పరం అభినందించుకుంటున్నారు.

లోపల ప్రయాణీకులు కనుసైగలు చేస్తూ, చిరు నవ్వులు నవ్వుతూ, సరదాగా గుసగుసలాడుతూ, కార్మికులకు జయనూచకంగా ఎర్రటి పచ్చటి కాగితముక్కలు అందిస్తున్నారు.

సు స్వాగతం:

జనోవా స్టేషన్ ఎదుట మైదానం జనంలో క్రీకీరు
స్తున్నది. అందులో చాలామంది కార్మికులే. కాని, మంచి
తిండి గుడ్డా వున్న వాళ్లు కూడా చాలామంది వున్నారు. జనానికి
ముంగల బాకా కన్స్ట్రెల్ సభ్యులు నిలబడివున్నారు. వారి శిరస్సుల
మీదుగా నగిషీ కట్టడంతో, ఓ పెద్ద సిల్కు జెండా, జనోవా
నగరపు జెండా ఎగురుతున్నది. దాని వెనుక వివిధ వర్గాలతో
కూడిన వివిధ కార్మిక సంస్థల తాలూకు జెండా లెగురుతున్నాయి.
బంగారంలా మెరిసే ఆ జెండాల అంచులూ, జెండాల
తాళ్ళూ ముళ్ళూ మిలమిలలాడుతున్నాయి. జెండాకర్తల
చివర్లు మెరిసిపోతున్నాయి. గాలిలో అలల్లాగా కదలాడు
తున్న ఆ సిల్కు జెండాలు రెపరెప ధ్వనులు చేస్తున్నాయి.
కోలాహలంగా వున్న జనసందోహానుంచి, లోగొంతులో
పాడుతున్న బృందగానంలాంటి కలకలం వినిపిస్తున్నది.

ఎదురుగా ఆపైన ఎత్తాటి దిమ్మమీద కొలంబస్
త్రిగహం నిలబడివుంది. తన నమ్మకాలకోసం అన్ని బాధ
లనుభవించిన ఆ స్వామికుడు, తాను నమ్మాడు కనుకనే
జయించిన ఆ కార్యకూరుడు-ఇవాళ కూడా ప్రజలవంక క్రిందికి
చూస్తున్నాడు; ఆ పాలరాతి పెదవులు ఇంకా ప్రబోధిస్తున్నట్టు
గానే వున్నాయి :

“ఎవరు సమ్మతారో వాళ్లే జయించగలరు” అని!

ఆ దిమ్మచుట్టూ వాద్యగాండు తమ జంత్ర పరికరాలు పెట్టుకున్నారు. ఆ ఇత్తడి పనిముట్లు, ఆ లేత ఎండలో, బంగా రంలా మెరిసిపోతున్నాయి.

జెనుకవైపున, అర్ధవలయాకారంగా వున్న స్టేషన్ భవనం యొక్క పాలరాతి వసారా కప్పు ముందుకు వంగి, ఎదురుగా ఆ వేచివున్న జనాన్ని కౌగిలించుకో నోరుతున్నట్టుగా కనిపిస్తుంది. అటు రేవులోంచి - పొగ ఓడల బలమైన ఉచ్చాస నిశ్వాసాలూ, కష్టాలాగా నీళ్ళలోతిరిగే ప్రొపెల్లర్ గిలకొట్టేరకం ధ్వనులూ, గొలుసుల గలగలలూ, ఈలలూ, కేకలూ-ఒక్కవారిగా వినిపిస్తున్నాయి. సూర్యుడు నిప్పులు చెరుగుతున్న పుటికీ మైదానమంతా నిశ్శబ్దంగానేవుంది. మేడలమీద బొల్కనీలలోనూ, కిటికీలలోనూ చేతులవిండా పూలగుతులు పట్టుకొని స్త్రీలు నిలబడివున్నారు. వారిప్రక్కనే నిలబడ్డ బిడ్డలు పండగ ముస్తాబులో విచ్చుకున్న పబ్బాలాగా కళకళలాడుతున్నారు.

కూతవేస్తూ, రైలు, స్టేషన్లో ప్రవేశించేసరికిజనంలో ఎక్కడలేని సంచలనం వచ్చేసింది. ఎగరేసిన టోపీలు ఆకాశం నిండా నల్లటిపిట్టలాగా ఎగురుతున్నాయి. వాద్యగాండు తమ తామామరపాలు తయారుచేసుకుంటున్నారు. పెద్దలు తమ దుస్తుల్ని సవరించుకుంటూ, గబగబా ముందుకు నడిచి, జనం వంక తిరిగి, ఉద్రేకంతో ఏదో ఉపశ్వాసిస్తూ, కుడికి ఎడమకూ చేతులు త్రిప్పుతున్నారు.

క్రమంగా జనం రెండుపాయలుగా చీలి మధ్యనుంచి వీధికి త్రోవ వదిలేసి, అటూ ఇటూ నిలబడ్డారు.

“వీళ్లు ఎవరికోసం వచ్చారు?”

“పార్కానుంచి వస్తున్న బిడ్డలకోసం!”

పార్కాలో ఒక సమ్మె జరుగుతున్నది. యజమానులు లొంగిరాకపోవటంవల్ల కార్మికులు అనేక కష్టవిఘ్నాలను ఎదుర్కోవలసి వస్తున్నది. చివరకు బిడ్డలకు కూడా ఆకలి బాధ తప్పలేదు. ఈపరిస్థితుల్లో ఇక లాభంలేదని పార్కా కార్మికులు తమ బిడ్డలను తమ జినోవా సోదరులవద్దకు పంపుతున్నారు.

స్టేషన్ ఆవరణలోంచి చిన్నపిల్లలు ఊరేగింపుగా బాల్లూన్ల చిట్టాపట్టాలు పట్టుకొని, ఏడేసిమంది ఒక్కొక్క వరసగా వస్తున్నారు. ఆ చిరిగిపోయిన మురికిపాతల్లో పాపం, ఆపిల్లలు ఒకరకం చిన్నచిన్న వింత జంతువులాగా వున్నారు. శరీరమంతటా నుమ్ముకొట్టుకొని, అలసిపోయి, వాళ్ల మొహాలు భయంకరంగా వున్నప్పటికీ, వాళ్ళ కళ్ళు మిలమిలాడు తున్నాయి. వాద్యగాంధ్రు మహోత్సాహంలో ‘గారిబాట్టి’ విజయగీతం వాయిం చేసరికి, ఆకలితో శోకంతో నడలిపోయిన ఆ లేతమొహాల్లో ఆనందం చిరునవ్వులా వెల్లివిరిసింది.

ఈ భావిపౌరులకు జినోవా జనసమూహం దిక్కులు పిక్కటిల్లే నినాదాలతో స్వాగతమిచ్చింది; అన్ని జెండాలు వారి ఎదుట గౌరవంతో శిరస్సులు వంచి వారిని స్వీకరించాయి. దిగ్భ్రమలో ముంచెత్తుతూ జంత్రివాద్యాలన్నీ ఒక్కసారిగా జయగీతం భోరుకొలిపాయి. ఈ అట్టహాసానికి

పసిసిల్లులు పాపం ఒక క్షణం తటపటాయించారు. కాని అంతలోనే కొమ్ము విరుచుకొని, తాము చాలా ఎత్తు పెరిగినట్టు కనిపిస్తూ, ఒక సమూహంగా నిలబడ్డారు.

వారి వందగొంతులోనుంచి ఒకే నినాదం మ్రోగుతున్నది: “ఇట్లీ వర్ధిల్లాలి!”

“పార్శ్వాబిడ్డలు వర్ధిల్లాలి!” అని ప్రతిధ్వనిస్తూ జనసమూహం వారి చుట్టూ చేరుకుంటున్నారు.

“గారిబాల్డి వర్ధిల్లాలి!” అని పిల్లలందరూ పెద్ద పెట్టున నినాదాలు చేస్తూ జనసమూహంలో కలిసిపోయారు.

హోటళ్, కిటికీల్లోంచి, ఇంటి కప్పులమీదినుంచి - తొట్టి పిట్టలాగా జేబురుచుళ్ళు రెక్కలు విప్పుకుంటున్నాయి. చిరువరంలా పూలు కురుస్తున్నాయి; క్రిందనడిచే జనసమూహాలను పేయిన్‌తోళ్ళ అభినందనూ చేస్తున్న నినాదాలు క్రిందికి దూకుతున్నాయి.

ఆ మహోత్సవకోలాహలంలో ప్రతివస్తువూ కొత్త జీవంతో తొణుకాడుతున్నది. మూగరాళ్ళుకూడా పెండి జలతారు పూతలు పూసినట్టు తళతళలాడిపోతున్నాయి.

ఆ గాలి కెరటాలలో తేలియాడుతున్న జెండాలూ; గాలిలోకి రివ్వన ఎగురుతున్న పూలూ, టోపీలూ, జనసమూహం తలల మీదినుంచి నిక్కిచూస్తున్న ఆ పాపల చిరుశిరస్సులూ; అభినందించడానికై ఎత్తి పూలను పట్టుకోబోతున్న దీక్షాబద్ధమైన వారి లేత చేతులూ; దిక్కులు ప్రతిధ్వనిస్తున్న ఆ నిరంతరనినాదాలూ - ఒక అద్భుతనృత్యం చేస్తున్నట్లున్నాయి.

“సోషలిజం వరిల్లాలి !”

“ఇటలీ వరిల్లాలి !”

పిల్లలందరినీ పెద్దవాళ్లు ఎత్తుకున్నారు. కొందరు బుజాల మీద కూర్చోబెట్టుకున్నారు. మరి కొందరు మీసాలా గడ్డాలావాళ్లు పిల్లల్ని తమ ఎదుకొమ్ముల కదుముకుంటున్నారు. ఈ కేకల్లోనూ, సంకోషంలోనూ, ‘గారిఖాల్తీ’ విజయసంగీతం వినరావటమే కష్టంగావుంది.

స్త్రీలు జనంలోకి వెళ్లి ఇంకా మిగిలివున్న పిల్లల్ని వరి తెచ్చుకుంటున్నారు. ఎవరెవరికి ఎంతెంతమంది పిల్లలు కావాలో కూడబలుకుకుంటున్నారు :

“అనిచా ! నువ్విద్దర్ని తిసుకుంటావుకామా ?”

“ఔను, మరినువ్వో ?”

“మన కుంటి మార్గరెట్ కు ఒక బిడ్డ కావాలి...మరచి పోకేం ?”

వాతావరణమంతా సంకోషసంభ్రమాల్తో సంచలిస్తున్నది. అన్నివైపులా కొత్తకాంతితో మిలమిలలాడే ముఖాలు, కరుణతో ఆర్ద్రమైన కన్నులు! అప్పుడే ఆ బిడ్డలు రొట్టెముక్కలు నములుతున్నారు.

ఒక వృద్ధుడు మునిపంటితో చుట్టకొరుకుతూ, ఆ కొంగముక్కు ముందుకు పెట్టి, ఆశ్చర్యంగా అంటున్నాడు :

“ఇలా జరుగుతుందని మారోజుల్లో మే మెవ్వరం అనుకోలేదు !”

“చూడు, ఎంత తేలిగ్గావుందో!”

“ఔను తేలికే! తెలివైన పనికూడా!”

ఆ వృద్ధుడు చుట్ట నోట్లోంచి తీసి, అలా దాని వంక చూసి, బూడిద విదిలిస్తూ, నిట్టూర్చాడు. తర్వాత తన పక్కనే వున్న ఇద్దరు పిల్లల్ని-బహుశా అన్నదమ్ములే కావచ్చు-చూసి, ముఖానికోవింత గాంభీర్యం తెచ్చుకొన్నాడు. ఆ పిల్లలు తన వంక ఆశ్చర్యంగా చూస్తుంటే, టోపీ కళ్ళమీదికి అడ్డం లాక్కొని, దాగుదుమూచిలోలాగా ‘దొంగల్ని’ పట్టుకోవడానికి చేతులు చాపివెతుకు తున్నాడు. వాళ్ళు భయంగా వెనక్కు తగ్గటం చూసి, నేలమీద చతికలబడి, కోడిపుంజు లాగా కూయటం మొదలెట్టాడు. వెంటనే ఆ బిడ్డలు విరగబడి నవ్వుతూ వెరిగెంతో లేస్తున్నారు. అంతటితో ఆ వృద్ధుడు లేచి నిలబడి, టోపీ సరిచేసుకొని, తననుంచి వాళ్ళకు కావలసినదంతా ఇచ్చేసినట్టు సంతృప్తితో తూలుతూ వెళ్ళిపోయాడు.

మంత్రగత్తెలా కనిపించే ఓ గూని ముసిలమ్మ, తన పెద్దగడ్డం చివర అక్కడక్కడా తీగెల్లాగా వ్రేలాడుతున్న తెల్లటి వెంకుకలతో, కొలంబస్ విగ్రహం ఎవట నిలబడి, ఆమూసిన చెరగుతో ఎర్రబారిన కళ్ళు తుడుచుకుంటూ; ఏడుస్తున్నది. దుఃఖంతో, వికారంగా... ఆ తీర్థ ప్రజలోంచి విడివడట్టు ఒంటరిగా-ఆమె విపరీతంగా కనిపిస్తున్నది...

ఏడేళ్ళ పిల్లవాణ్ణి చేతబట్టుకొని ఒక జిన్నోవా యురతి పెళ్ళి నడకలు నడుస్తున్నది. కర్ర చెప్పులు తొడుక్కొని, అకుర్రవాడు - నల్లటి జుట్టూ, వాడూ - కెత్తిమీద టోపీ

పెద్దదే బుజాలమీద పడుతున్నా, దాన్ని వదలకుండా అది కళ్ళమీదనుంచి పైకి పొయ్యేటట్టు తల విదిలించుకుంటూ, ఆమెతోకూడా నడుస్తున్నాడు. మళ్ళీ ఆటోపీకళ్ళమీదికి పడుతూనేవుంది. వాడు విదిలించుకుంటూనే వున్నాడు. ఆఖరికి ఆమె దాన్ని లాక్కొని, గాలిలోకి విసరికొట్టేసి, నవ్వుతూ పాడుతూ వాణ్ణి బులిపించటంతో నాడి మోహన చిరునవ్వు తొలకరించింది. అంతలో తన నెనెక్కి తిప్పి, టోపీ కోసం పరుగెత్తాడు. కుంభాకరణం వాడు అప్పుడూ అలానే ఆడుకుంటూ వెళ్ళిపోయారు. తోట మప్పటి కప్పుకొని, దిసిచేళ్ళలో ఒక చక్కని ఆ రేళ్ళ పిల్లను ఎత్తుకొని, నడుస్తున్న ఓపొడుగంటినాడు - తన పక్కనే ఒక అబ్బాయిని నడిపించుకు పోతున్న మరొకామెను చూసి - అంటున్నాడు.

“చూడు ! ఇలాంటి అలవాటు కనుక మనలో నాటు కున్నదా అంటే... ఇక మనలోంచి సారిం పిండటం ఎవ్వరి తరం కాదు !”

విజయోన్మాదంతో నవ్వుతూ ఆ బిడ్డను నీలకాశం లోకి ఎగరేస్తూ “పార్థా వర్ధిల్లా !” అని కేకలు వేస్తూ నడుస్తున్నాడు.

బిడ్డల్ని ఎత్తుకొని కొంతమంది, కూడా నడిపించుకొని కొంతమంది... అంతా కనిమంగా వెళ్ళిపోయారు. ఆ సమృద్ధి ర్దంలో సరిగిపోయిన వూలూ, తినిపారేసిన పొల్లల కాగి లాలూ, తమాషాగా మెరుస్తున్న కంపెనీల సైన్ బోర్డులూ, నీటన్నిటికీ పైగా ఎత్తుగా ఆ దిమ్మమీద, నూత్న ప్రపంచాన్ని

అన్వేషించిన ఆ మహనీయుడి విగ్రహం... ఇవే ఇంకా అక్కడ
మిగిలాయి.

ఒక కొత్త జీవితంవైపు పురోగమిస్తున్న జనావళి నినా
దాలు, కోటి మద్దెలల మ్రోతలై, ఇంకా పురవీధుల్లో ప్రతి
ధ్వనిస్తున్నాయి.

నానవుడు జయించాడు!

చుట్టూ, మంచు కిరీటాలు పెట్టుకున్న ఉన్నత పర్వతాలూ; ఆ కొండలనుంచి నీటి అంచువరకూ వ్యాపించి వంపులు వంపులుగా దిగివస్తున్న నల్లటి తోటల గుబురూ; మధ్య ఆ ప్రశాంతమైన నీలి సరస్సు-పంచదారతో కట్టిట్టు తెల్లగా వున్న ఇళ్ళు ఆ నీళ్ళలోకి తొంగిచూస్తూ - ఆ వాతావరణంలో ఆ ప్రశాంతి, శిశువు మధుర నిద్రలాగా, వుంది.

అది ఉదయం. కొండల మీదినుంచి పూలవాసనలు మధురంగా నీస్తున్నాయి. అప్పుడే పొద్దుపొడిచింది; ఇంకా చెట్ల ఆకులమీదా గడ్డి పరకలమీదా మంచుబొట్లు మెరుస్తూనే వున్నాయి. ఆ ప్రశాంత పర్వతకంఠంలోకి చొచ్చుకొని వచ్చి పరచుకున్న 'రిబ్బన్' (పీలీక) లాగా వుంది రోడ్డు; అది కంకరరోడ్డే కాని, ముట్టుకుంటే మెత్తగా సిల్కులాగా ఉండే టట్లనిపిస్తున్నది.

అక్కడ ఓరాతిగుట్ట వ్రక్కన ఒక కార్మికుడు, పేడ పురుగులాగా, నల్లగా, కూర్చొని వున్నాడు. అతని మొహంలో దయా, ధైర్యం వ్యక్తమవుతున్నాయి. అతని రొమ్మ మీద ఏదో 'మెడల్' కూడా ఒకటుంది.

ఆ దండలు తిరిగిన చేతులతో 'రెక్షింగం' వేసి కూర్చొని

తలెత్తి, ప్రక్కనే చెట్టుక్రింద నిల్చున్న బాటసారి మొహం లోకి చూస్తూ, అతను తనకథ చెప్పటం ప్రారంభించాడు :

“ఈ ‘మెడ’లా? అయ్యా, ఇది సింప్లాన్ కొండ తొలిచినప్పుడు కప్పవడి సంపాదించాను.” అని చెప్పి, తల వంచి, తన కొమ్ముమీద మెరుస్తున్న మెడలో నంక చూస్తూ, చిరునవ్వు నవ్వాడు.

“నిజమే. అసలు నీ అనేది నరల్లోకి ఇంకిపోయి, మానం ఆపనిని ప్రేమించటం నేర్చుకున్నదాకా, ప్రతిపనీ కనంగానే వుంటుంది. కాని ఆతర్వాత మాత్రం అదే మనల్ని ఉద్దేశపరుస్తుంది; తేలికై పోతుందికూడా. అయితే, అంత తేలిక కాదనుకో...!”

అతను అడ్రోమడంగా తలవూపి, ఎండను చూసి నవ్వుతూ, అంతలో తెలివితెచ్చుకున్నట్టుగా చేయి విదిలించాడు; అతని నల్లటికళ్ళ బక్కసారి మెరిసాయి.

“పని, ఒక్కొక్కప్పుడు కొంచెం భయంకరంగాకూడా వుంటుంది. అసలు ఈ భూదేవికూడా ఏదో ఒకటి అనుకో వాలి గదా! నువ్వు చెప్ప- కొండ పక్కనించి పెద్ద గుహ కొట్టుకొని తొలుచుకుంటూ మేము భూ గర్భంలోకి పోయినప్పుడు అక్కడ భూదేవి మామీద నిప్పులు చెరిగింది. ఆ వెచ్చటి ఉక్కలో గుండెలు కుంగిపోతూ, తలలు బరువెక్కినట్లే, ఎముకలు కొరుకు తూర్పు ట్లనిపించింది. చాలామందికి ఇలాగే అనిపించింది. ఆ తరువాత, భూదేవి మామీద రాళ్లవర్షం కురిపించింది. అది కాక, నేనీటి పీచికాళీలు చిమ్మించి కొట్టటం, మరీ భయం

కరం! అప్పుడప్పుడు ఆ నీటిమీద ఓకిరణం పడితే సరి, అది ఎక్కగా మెరిసేది. వెంటనే 'మనం భూదేవిని గాయపరిచాం; ఇంక ఆమె మనల్నందరీని తన రక్తంలో ముంచెత్తి, పహిం, చేస్తుంది!' దీని మాటాన్న చెప్పేవాడు. నిజానికి అది సత్యమే అనుకోండి. కాని ఆ చీకటి గుయ్యారంలో ఒక నైపు నుంచి వేళ్ళిల్లు చిమ్మించి కొడుతూవుంటే, రెండో నైపున మేము ఉక్కు పనిముట్లతో కొండకాళ్లు తొలుస్తూవున్నప్పుడు అప్పుడు-వంచెప్పికా నిడంగానే వుంటుంది. అక్కడ ఎంత ఆద్భుతింగా వుంటుందనుకున్నావు? అంత ఎత్తున మేఘాలను తగులుతూ ఆ కొండ, దాని కడుపులోకి తొలుచుకుపోతూ మేము - ఆ కొండతో పోల్చుకున్నప్పుడు మేము ఎంత అల్ప ప్రాణులంగా అనిపించే దని!....

ఒకసారి చూస్తేనేగాని నేను చెప్పేదేమిటో నీకు అర్థం కాదు. ఆ కొండ ఆప్తలించడానికి నోరు తెరిచినట్టుగా కనిపించే ఆ సారంగం, మేము తొలిచిన సారంగం-నీవు చూసి వుండ నలసింది. మేము ప్రాద్దుటిపూట ఆ సారంగంలోనుంచీ భూ గర్భంలోకి పోతున్నప్పుడు సూర్యుడు నుమ్మల్ని దీనంగా వెనకనించి చూస్తుండేవాడు. నువ్వు ఆ గుహాముఖం ఒకసారి చూడవలసింది - ఎక్కడో లోపలి ధ్వజులన్నీ విసిరించేవి; లోపలి జరిగిన ప్రిలుడు మోతలన్నీ, సిచ్చివాడి వికటాట్ట పోసంలాగా, ప్రతిధ్వనించేవి."

తన అరచేతు లొకసారి పరీక్షగా చూసుకున్నాడు తన నీలపుకోటుకున్న ఉక్కుస్పిరింగు మీదికి చెయ్యిపోనిచ్చి, నుత్తుల పుట్టాల్ని, నువ్వు గుర్రంలాగా ప్రార్థించినాడు :

“ పని చెయ్యటమెలాగో మనుషులకు తెలుసు! ముఱి భౌతికంగా అంత అల్పప్రాణి అయినప్పటికీ, ఒక పని చెయ్య బూనుకున్నప్పుడు అజేయును కాగలడు. ఈ మాటమాత్రం మరచిపో! ఈ చిన్న మనిషి, చెయ్యదలచుకున్నదల్లా, చెయ్య గలిగే రోజులు వస్తాయి. ఈ మాటచెబితే, నా తండ్రి మొదట్లో నమ్మేవాడు కాదు.

“ ‘ఒక దేశంనుంచి మరోదేశానికి కొండలోంచి సొరంగం చేసుకుపోవటమంటే ఏమిటి? ఈ కొండలో గోడలుపెట్టి భూభాగాన్ని విభజించిన భగవంతుణ్ణి ప్రతిఘటించట మన్ననూట! ఇందుకు మెదోనా మచల్ని శసిస్తుంది!’ అనేవాడు. కాని ఆయనది పొరపాటు. తనను ప్రేమించే వారి నెవ్వరినీ మెదోనా ఎప్పుడూ త్రోసిపుచ్చదు. కాని క్రమంగా ఆయన కూడా తాను కొండకంటే బలవంతుణ్ణి అధికుణ్ణి అనుకోటం మొదలెట్టాడు. తర్వాత తర్వాత నేను నీకు చెప్పి నట్టుగానే ఆమనా ఆలోచించేవాడు. అయితే అంతకుముందు మేమందరం కూర్చున్నప్పుడు, ఆయన, చేతిలో ఒక సారాయిడ్డి పట్టుకొని, భగవంతుణ్ణి గురించి మాకు ఉపన్యసించిన రోజుల నేకం వున్నాయి.

“ఆయన దైవభీతి కలవాడు కనుక మాటకు చూండు ‘ఓ దేవుడి బిడ్డలారా!’ అని సంబోధించేవాడు. ‘మీరు ఈ గళంగా భూదేవితో పోరాడలేరు. మీరు కలిగించిన గాయాలన్నింటికీ ఆమె ప్రతీకారం చేసి తీరుతుంది. మళ్ళి యథాప్రకారం అజేయంగా వుండిపోతుంది. చూస్తారు గదా : మన ఆస్వతగర్భంలోకి నూటిగా సొరంగంకొల్పకు

పోవాలి. మనం ఆపర్వతగర్భం తాకీతాకటంతోటే అందరం నిప్పులగుణ్ణంలో పడిపోతాం. భూగర్భమంతా నిప్పులకుంపటి అని అందరికీ తెలుసు ! నేలదున్నీ, ప్రకృతి వున్నానానానికి తోడ్పడటమంటే - అది మానవుడే విధి. కాని, మనం ఎప్పుడూ దానిరూపు మార్చటానికి గానీ చెడగొట్టటానికేగానీ సాహసించగూడదు. చూడండి, మనం కొండలోకి తోలు చుకు పోయినకొద్దీ గాలివేడి ఎక్క-వత్తున్నది; ఊపిరిపీల్చటం శక్తమవుతున్నది... అనేవాడు."

చేత్తో మీ సంతివ్వుతున్నావ్. వెళ్ళు నవ్వి, అతను మళ్ళీ మొదలు పెట్టాడు.

"అలా ఆయనొక్కడే కాదు చాలామంది అనుభవ వాళ్ళు. అది నిజంకూడా. సోపానంలోపలికి పోయినకొద్దీ తక్కువ ఎక్కువయ్యేది. మాలో చాలామందికి జబ్బులుచేసాయి; కొంతమంది చనిపోయారు కూడా. చేతిటి బుగ్గలు మరీ భయం కరంగా ప్రవహించేవి. పెద్దపెద్ద అండలు విరిగి పడుతుండేవి. రాత్రిళ్ళు బారకాసుల్లో చాలామంది సంధించి నట్లు పలసరిస్తుండేవాళ్ళు. ఏదో పెద్ద భయోత్పాతం తోచి, కడుకున్నవాళ్ళలా అలా లేచి కూచోని, మూలుగుతుండే వాళ్ళు-అగానో నుంచి వచ్చిన ఇద్దరు కార్మికులకు పిచ్చెత్తింది కూడా.

" 'నేను చెప్పలేదా? మీరూ ప్రకృతిని జయించలేరు!' అని భయంతో చూస్తూ, నొన్న చెప్పేవాడు. అప్పటికే ఆయనకు దగ్గు బాగా ఎక్కువైపోయింది.

"చిట్టచివరకు మళ్ళీ లేవకుండా మంచం పట్టాడు. నా

తండ్రి, దృఢకాయుడైన ఆవృద్ధుడు, తన శక్తి తెలిసినవాడిలాగా, దిగులు వడకుండా నిబ్బరంగా, మూడు వారాలు మృత్యువును ప్రతిఘటించి, పోరాడాడు.

“ ఒక రాత్రిపూట ఆయన నన్ను దగ్గరికి పిలిచి, ‘ పావ్ లో, నాపని అయిపోయింది. నీగురించి నువ్వన్నా శ్రద్ధ తీసుకొని, ఇంటికి పో! మెడోనా తల్లి నిన్ను కనిపెట్టి వుంటుంది గాక ! ’ అన్నాడు. తర్వాత చాలాసేపు ఆలా నిశ్శబ్దంగా కళ్లు మూసుకుపడుకొని, బరువుగా ఉపిరితీస్తున్నాడు.”

అతను లేచి నిలబడి, ఆ పర్వతాలవంక చూస్తూ, నరాలు పెటపెటలాడేట్టు వెన్నువిరుచుకుని, మళ్ళీ చెబుతున్నాడు :

“ తర్వాత నాచెయ్యి పట్టుకొని, నన్ను దగ్గరకు తీసుకుంటూ - సత్యమే దైవం - అని, ఇలా అన్నాడు : ‘ నీకు తెలుసునా ? బిడ్డా, పావ్ లో ! ఎలాగైనా ఆ పని పూర్తి అవుతుందని నా ఉద్దేశం. ఇటునుంచి మనమూ, అటునుంచి తొలుచుకొస్తున్నవాళ్ళూ - అందరం పర్వతగర్భంలో కలుసుకుంటాం ! నీకు నమ్మకమేగదా, పావ్ లో ? ’

“ నాకు నమ్మకమే.

“ ‘ సరే బిడ్డా, అది బాగానే వుంది. ఎవడికైనా తాను చేసే పనిలో విశ్వాసం వుండాలి. విజయంమీద విశ్వాసం వుండాలి. మెడోనాతల్లి ప్రార్థనల్ని ఆలకించి, మంచి పనులన్నింటికీ పోడ్పడే భగవంతుణ్ణి నమ్ముకోవాలి. పావ్ లో, నువ్వు నాకు ఒక్క కోరిక తీర్పు. మనం అనుకున్నట్టే జరిగి, పర్వత గర్భంలో అంతా కలుసుకుంటే నువ్వు నాకోసం ఒక్క

పని చెయ్యి. నా సమాధి దగ్గరికి వచ్చి - తండ్రి, జయించాం!
అని చెప్పి. చాలా, నాకు తెలుస్తుంది !'

“మంచిదే. అలా చేస్తానని నేను మాట ఇచ్చాను. ఆ తర్వాత ఆయన మరణించిపోయారు. నుండించాను. ఇంకా కేణ్సర్స్ చివరికి తాడనగా నన్ను అలా వాళ్ళనూ పిలిచి, తాను సొరంగంలో పనిచేసినచోటన తన శివాన్ని సమాధి చేయాలని గట్టిగా వట్టుపట్టాడు. కాని అదంతా ఫలవరింపు కావచ్చు.

“నా తండ్రి చనిపోయిన తర్వాత నడమూడు వారాలకు ఆ పర్వత గర్భంలో అనతిని నుంచి తొలుచుకొస్తున్న వాళ్ళూ మేమూ కలుసుకున్నాం. ఆరోజు చాలా అద్భుతంగావుంది. మమ్మల్ని ఆ భూగర్భంలో కలుసుకో వచ్చేవాళ్ళూ అనతిని వైపున చేసుకుని వెళ్తున్నాం. భయం వినవలసివచ్చినప్పుడు మహా భారమైన ఆ కొండ అడుగున ఆ చిమ్మచీకటిలో - ఎంత భయంగావుంది! ఈ అల్పప్రాణులందరినీ అది ఒక్కసారిగా తొక్కిపారేయగలదు.

“రెండో ప్రక్కనుంచి వచ్చే మోతలు చాలా రోజుల నుందు నుంచి వినిపించనాగాయి. మొదట్లో ఓకోమోతల్లా వినిపించేవి, నానాటికీ స్పష్టంగా స్ఫుటంగా వినిపించాయి. క్రమంగా విజేతలకు లాగా మాకు విజయోన్నాదం ఆవహించింది. విసుగూ వేరూ లేకుండా, రాక్షసుల్లాగ రాత్రి పగల్గూ పనిచెయ్యటం ప్రారంభించాం. ఆహా! అది ఎంత సుదీనం. మబ్బు తెరచిపెరిగిన రోజున సృత్యం చేసిపెట్టుంది. ఆ రోజున మా అందరిలోనూ-పసిపాపలలో లాగా-ఎంత మంచి

తనం, ఎంత కయ్య వెల్లి విరిసాయి! నువ్వు నిజంగా ఊహించుకోగలిగితే చిట్టెలుకల్లాగా మనం నెలల తరబడి త్రవ్వుకుపోతున్న భూగర్భంలో ఆ చీకటిలో అకలిని వెపునించి వచ్చే వాళ్లను కలుసుకోవాలనే కోరిక ఎంత బలంగా వుంటుందో, ఎంత ఉధృతంగా వుంటుందో-నీకు అర్థమవుతుంది. ”

ఆ దృశ్యాలన్నీ జ్ఞాపకం వచ్చి అతని ముఖం ఒక్కసారిగా వికసించింది. తన మాటలు వింటున్న బాటసారికి దగ్గరగా వచ్చి, అమాయకమైన చూపులతో అతని కళ్లలోకి చూస్తూ, మళ్లీ నెమ్మదిగా హాయిగా చెప్పటం ప్రారంభించాడు.

“ మా మధ్యవున్న చిట్టచివరి కొండపొర బ్రద్దలై పోయినప్పుడు, పచ్చటి దీపకాంతి ఆవ్వారాన్ని వెలిగించినప్పుడు, సంతోషబాష్పాలు వర్షింపబడుతున్న ఒక నల్లటి ముఖం కనపడినప్పుడు, ఆ నెనుక అనేకదీపాలూ ముఖాలూ కానవచ్చినప్పుడు ఆ సంతోషాల్లో విడచు కోలాహలం మిన్నుముట్టింది. నాజీవితంలోకల్లా అదే శుభదినం. ఆరోజు జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడల్లా నాజీవితం వృథా కాలే దనిపిస్తుంది. అది నేను చేసినపని, నాపని, పవిత్రమైన పని! నే చెబుతున్నాను, నమ్ము - ఆనాడు గుహాముఖంలోంచి బైటకువచ్చినప్పుడు మాలో చాలామందిమీ భూమికి సాష్టాంగపడి, భూదేవిని పెదవులతో అద్దుకున్నాం. ఆ మహానందంతో రోదించాం కూడా! అదంతా దేవతాకథంత అద్భుతంగా వుంటుంది. ఆరోజు మేము జయించిన పర్వతాన్ని ముద్దుపెట్టుకున్నాం, భూమిని ముద్దుపెట్టుకున్నాం; ఆరోజునే నేను ఎప్పటికంటే

కూడా భూదేవికి దగ్గిరగావున్న ట్లనిపించింది. ఒకడు స్త్రీని ప్రేమించినట్లుగా, నేను ఆనేలను ప్రేమించాను !

“తర్వాత, నిజంగా నాతండ్రి సమాధిదగ్గరకు వెళ్లాను. చనిపోయినవాళ్లు ఏదీ వినలేరని నాకు తెలుసు. అయినప్పటికీ వెళ్లాను. మనకోసం శ్రమించి మనతోపాటు కష్టాలన్నీ పంచుకున్న వాళ్ళ కోర్కెల్ని శారవించాలి కనుక వెళ్లాను. ఏమంటావు ?

“సరే, నేను ఆయన సమాధిదగ్గర కెళ్లి, కాలితో నేల కదిలించి. ఆయన నన్నుకోరిన విధంగా చెప్పాను.

“ ‘తండ్రి, జయించాం ! మానవుడు జయించాడు ! ఆ సత్యం రుజువయింది !’ అని.”

నా ఆ నే వా ల్లు

రోముకూ జనీవాకుమధ్య ఒక స్టేషన్ లో కండక్టరు మా పెట్టె తలుపు తెరిచేసరికి, అందులో ఒక వృద్ధుడు ప్రవేశించాడు. అతనికి పాపం ఒక్కకన్నే వుంది, రెండోది బొత్త పడి పోయింది. బండ్రిలోకి అతన్ని క్లీరు దాదాపు మోసుకు రావలసి వచ్చింది.

అతన్ని చూడగానే బండ్రిలోనివారంతా అమాయకంగా చిరునవ్వులు నవ్వుకుంటూ 'శతవృద్ధులా వున్నా'డనుకున్నారు.

కాని ఆ వృద్ధుడు మాత్రం ఇంకా పూర్తిగా శక్తి కలవాడులాగానే వున్నాడు. ఆ ముడుతలు సద్ద చేయెత్తి, తనకు సహాయం చేసిన వారికి కృతజ్ఞత తెలిపాడు. తర్వాత గౌరవసూచకంగా, తన పండ్రిపోయిన తలమీదినించి ఆ చింకిటోపీ కొంచెం పైకెత్తి, బల్లలమీద చుట్టూ కూర్చున్నవారి వంక నిశితంగా చూస్తూ "నన్ను కూర్చోనిస్తారా?" అని అడిగాడు.

ప్రయాణీకులు సర్దుకొని చోటు చేసారు. అతను హాయిగా మోకాళ్ళమీద చేతులు పెట్టుకు కూర్చొని పెదవులు విప్పి అమాయకంగా బోసినవ్వు నవ్వుతున్నాడు.

“దూరప్రయాణమా! తాతా!” నా స్నేహితుడడిగాడు.

వెంటనే ఆ వృద్ధుడు జవాబు చెప్పాడు : “ఎక్కడిదీ, లేదు - ఇక్కడికి మూడు స్టేషన్లు! నా మనమడి పెళ్ళికపోతున్నాను.”

కొన్ని నిమిషాలయ్యేసరికి, తుపానుకు విరిగిన కొమ్మలాగా అతను అటూ ఇటూ ఊగిపోతూ, ఆ చక్కాల లయకు తోడుగా తన కథ చెప్పేస్తున్నాడు.

“నేను లింగూరియన్ ను. అసలు, ‘మేం లింగూరియన్లం’ ఉన్నామే, చాలా గట్టివాళ్లమనుకోండి. ఒక్కమాట నమ్మండి. చెబుతాను - నాకు పదముగ్గురు కొడుకులు, నలుగురు కుమార్తెలు, మనమశ్వేంతమం దున్నారో నాకు తెలియదు. వీడు రెండోవాడు, పెళ్ళీడు కొచ్చినవాడు. చాలాబాగుంది కాదూ?”

మనకేసినా ఇంకా ఉత్తేజంగావున్న ఆ ఒంటికంటితో మావంక సగర్వంగాచూసి అన్నాడు : “చూడండి, నేను నా రాజుకూ దేశానికీ ఎంతమంది బిడ్డల్ని ఇచ్చానో!”

“నాకన్ను ఎందుకు పోయిందనుకున్నారు! ఓహో, అదెప్పుడో చాలా కాలం క్రితం సంగతి. అప్పుడు నేను మరీ చిన్న పిల్లవాణ్ణి. అయినా నా తండ్రికి పనిపాటుల్లో తోడ్పడుతుండేవాణ్ణి. ఒకనాడు దాక్షిణ్యంలో ఆయన గడ్డ విరుస్తున్నాడు. మా ప్రాంతంలో అంతా రాతినేల కనుక దాన్ని సాగుచెయ్యటానికి ఎంతో శ్రద్ధ తీసుకోవాల్సి వుంటుంది. ఆనాడు అలా ఇద్దరం పనిచేస్తున్నప్పుడు, మా నాన్న పలుగేసిన చోటినుంచి

ఒకగాయి ఎగిరివచ్చి నాకుడికంట్లో కొట్టుకుంది. ఆ పాథ ఇప్పుడు నాకు జ్ఞాపకంలేదు గాని, ఆ మధ్యాహ్నం నేను భోజనం చేస్తుండగా నా కంటిగుడ్డు క్రిందికి రాలిపోయింది. ఎంత భీభత్సంగా వుందనుకున్నారు! తర్వాత మావాళ్లు ఆగ్రేడ్డు, మల్లీ లోపలికి నెట్టసి, ఏపేవో కాపులు కాచారు; కాని లాభం లేకపోయింది; ఆ కన్ను కాస్తా పోయింది!”

ఆ వృద్ధుడు ప్రేమాడుతున్న తన దవడలమీద బలంగా రుద్దుకొని, సంతోషంగా తిరిగి చిరునవ్వు నవ్వుతూ అన్నాడు.

“ఆరోజుల్లో, ఇప్పుడున్నంతమంది డాక్టర్లు లేరు. జనం మూర్ఖంగా బ్రతికేవాళ్లు. అంతే. కాని, బహుశా వాళ్లే ఎక్కువ దయగా వుండేవాళ్లేమో!”

లోతైన ముడతలతోనూ, మాసిన గడ్డంతోనూ నిండిన అతని మొహంలో ఈసారి వ్యంగ్యధోరణి గోచరిస్తున్నది.

“నేను జీవించినన్నాళ్ళు జీవించిన తర్వాత మీరు కూడా మునుష్యుల్ని సరీగ్గా అర్థం చేసుకోగలుగతారు. అంతే నంటారా, మరి?”

ఎవరినో ఎత్తి చూపుతున్నట్టుగా తన పల్లెటి వంకర వేరెత్తి చూపుతూ, “మనుష్యుల్ని గురించి కొంచెం చెబుతా, వినండి...” అని ప్రారంభించాడు.

“నాతండ్రి పోయేనాటికి నాకు పదమూడేళ్లు. అప్పుడు నేను ఇప్పటికంటేకూడా దుర్బలంగా వుండేవాణ్ణి. కాని పని వచ్చేసరికి, బరువూ బద్ధకం ఎరక్కుండా ఒళ్ళు విరుచుకునేవాణ్ణి. మాపొలమూ ఇల్లూకూడా అప్పలకింద కట్టివెయ్యవలసిరావటంతో, నాతండ్రినుంచి నాకు సంక్రమించినట్లా కష్టం

చెయ్యటం ఒక్కటే. ఆవిధంగా, ఈ ఒక్కకంటితో రెండు రెక్కల్తో, ఎక్కడవనిదొరికితే అక్కడ, కష్టపడి జీవించాను. అది చాలా కష్టమే. కాని యావనం కష్టాలకు జంకదు గదా?

“నేను ఎవర్ని ప్రేమించాలని వ్రాసిపెట్టివుందో ఆ అమ్మాయిని, నా వంతొమ్మిదోయేట, కలుసుకున్నాను. ఆమెకూడా నా అంత సేదదే కాని, నాకంటే ఉదాగా బలంగా వుండేది. వృద్ధురాలై పోయి కదలలేనిస్థితిలోవున్న ఈ తల్లితో కలిసి నివసిస్తూ, ఆ అమ్మాయికూడా నాలాగానే చేతికందిన పనల్లా చక్కబెట్టుకుంటూ బ్రతుకుతుండేది. ఆమె ప్రత్యేకించి చక్కనిదికాదుగాని, చాలా దయగలమి. మంచికంటం కూడా; ఎంత చక్కగా పాడేదని! సరీగా పాటగతైలాగా పాడేది. మంచి కంఠానికి చాలా గౌరవం వుంది కూడా. నావరకు నేనూ బాగానే పాడేవాణ్ణి.

“‘మనం పెళ్ళి చేసుకుందామా?’ అని ఒకనాడు అడిగాను.

“‘ఓరి ఏకాక్షీ, ఎంత తెలివితక్కువ! నీదగ్గిరగానీ నాదగ్గిరగానీ చిల్లిగవ్వలేదే! ఎట్లా బ్రతుకుతాము?’ అని విచారంగా బదులు చెప్పింది.

“నిజంగా అది వేదాక్షరం : ఆమెకుగానీ నాకుగానీ ఉన్న ఆస్తి ఏమీలేదు. కాని ప్రేమలో వున్న యువతీయువకులకు ఏంకావాలి? ప్రేమకు ఇతర అవసరాలు ఎంత అల్పమో మీకు తెలుసు. ఆమెకు నచ్చజెప్పి ఒప్పించాను.

“‘నువ్వు చెన్నేది నిజమే అనుకో. ఇప్పుడు మనం విడివిడిగా జీవించేటప్పుడు తోడ్పడే దేవుడికి, మనం కలిసి

జీవించినప్పుడు తోడ్పటం మరీ తెలియి! అంది 'ఇదా చివరకు'

“తర్వాత మేము పురోహితుడి దగ్గరి కెళ్ళాం.

“‘ఇది వట్టి పిచ్చి! ఇప్పుడు లిసూరియా వీధులో బిచ్చగాళ్ళు చాలకనా? దుర్మార్గులను మిమ్మల్ని చెప్పినట్లు ఆడుతున్నారు ఈమధ్య ప్రేరణల్ని అణగుకోండి. లేకపోతే, ఈ మీ దౌర్బల్యాల తర్వాత చాలా బాధపడ వలసి వుంటుంది!’ అని చెప్పాడు పురోహితుడు.

“హేలో నయసువాళ్ళు! మమ్మల్ని వేళాకోళం చేసారు, పెద్దలు మందలించారు కాని యావనం చాలా ముండిది, దాని దారిన అది వెళ్ళి వెంటకూడా! పెళ్ళికోడా వచ్చేసింది. అంతకుముందుకంటే అరోజు మాదగ్గిరున్న సిరి వమీలేదు పెళ్ళి అయినతర్వాత ఆరాత్రి మేము ఎక్కడ నిద్రించాలోకూడా మాకు తెలియదు.

“‘పోలాల్లోకి పోదాం. నీం, పోకూడదా? ఎక్కడికి పోయినప్పటికీ ఈ భూమి, తన బిడ్డలందరిపట్లా దయా మయురాలే!’ అని ఇదా సలహాచెప్పింది.

“అలాగే అని ఇద్దరం అనుకున్నాం.. ‘భూమే మన పాపపు, ఆకాశమే మన చాందినీ.’

“నమండో, ఇక్కడమల్చి ఇంకోకథ ప్రారంభమైంది. మీరిం శ్రద్ధగా వినాలి. నాజీవించాకల్లా ఇదే గొప్పది!

“ఈపు పెళ్ళి అనగా ఇవాళటి ప్రొద్దుట, గివాని అనే నృధుడు, చాలాకాలం నాచేత పనిచేయించు కున్నాయన, నన్ను పిలిచి ఒక మాటచెప్పాడు, అసలు అలాంటి విషయాలు

మాట్లాడటం ఆయనకు ఇష్టం వుండదు కనుక, నోటమాట రాకుండా ఊపిరివేట్టు నెమ్మదిగా అన్నాడు :

“ ‘యూగో, నువ్వు ఆ గొర్రెల కొట్టా బాగుచెయ్యాలి. పైన కుర్రవాడూ కొంచెం గడ్డికూడా వెయ్యాలి. ఏడాది నుంచీ నువ్వూ గొర్రెల్ని కట్టెయ్యటంలేదు. పొడిగానే వుంది. కాని, నువ్వు ఇడా అందులో కారం పెట్టాలంటే మాత్రం శుభం చేసుకోటం మంచిది’.

“ఇంకేం, మాకు ఇల్లు ఏర్పడ్డది.

“హాయిగా పాడుకుంటూ, ఆ గొర్రెల కొట్టం శుభం చేసుకుంటుండగా, గడ్డివలో వుండంగి కాస్తాంజో కనిపించాడు.

“ ‘అహా... ఇక్కడా నువ్వు ఇడా నివసించేసి ? ఏదీ మీకు మంచం లేదే ! నాదగ్గర ఒకటి విడిగా వుండిగాని, నీవని కాగానే వచ్చి తెచ్చుకో!’ అన్నాడు.

“నా పని పూర్తి చేసుకొని, నేను అతని ఇంటికి పోతుండగా, ప్రోవో గయ్యాలిగంప, వేరియా అనే గుడ్డలకొట్టు ఆమె కనిపించి, కేక లేస్తూ చెప్పింది :

“ ‘పెళ్ళి చేసుకుంటున్నారా ! బుద్ధి లేకపోతే సరి ! తమ పేరిటికి ఒక్క దిండుగానీ, జంపకానాగానీ లేదు ! ఓరి ఏకాక్షీ, నీకు మతిపోయిందిగాని, ఆ పిల్లను నా దగ్గరికి వంపించు...’

“నరాల దౌర్బల్యంతోనూ జ్వరంతోనూ తీసుకుంటున్న కుంటి వియూనో తన గడ్డివలోంచి ఆమెను పిలిచి అడిగాడు :

“ ‘అతిథులకోసం ఎంత సారా తెచ్చి వుంచాడో వాణి కనుక్కో ! మనుషులు అంత మతిలేకుండా ఎలా వుంటారు ?’ అని.”

ఈమూట చెప్పేసరికి అతని చెక్కిటి ముడతలమీద ఒక బాష్పబిందువు చళతళలాడింది. మళ్ళీ మొహమెత్తి ఓబోసి నవ్వు సవ్వాడు. మళ్ళీ దవడలు ఆగిస్తున్నాడు. వదులుగా వున్న ఆ చర్మం వణికిపోతున్నది.

పసిపిల్లవాడిలాగా సంకోషంతో చేతులూపుతూ, విరగబడి నవ్వుతూ, “వినండి, వినండి!” అని చెప్పటం మొదలు పెట్టాడు.

“మా పెళ్ళినాటి ఉదయానికల్లా మాయంటికి అవసరమైన వస్తువులన్నీ ఏర్పడ్డాయి - మెడోనా విగ్రహం ఒకటి, భోజనపదార్థాలు, దుస్తులు, కొయ్యసామగ్రి - అన్నీ ఏర్పడ్డాయి. చెబితే నమ్మండి - ఆ సంకోషం పట్టలేక ఇడా నవ్వి నవ్వి ఏడ్చేసింది; నేను కూడా అంతే. కాని తక్కిన వాళ్లంతా నవ్వుతూనే వున్నారు. పెళ్ళినాడు ఏడవటం తప్పు కనుక మావాళ్లంతా మమ్మల్ని చూచి నవ్వుకున్నారు.

“నా అనేవాళ్ళు వుండి ‘ఏళ్ళు నావాళ్ళు’ అని చెప్పుకోటం ఎంతగొప్ప ఇడిగావుంటుంది! అంతేగాక, మన జీవితాన్ని అబ్బుంగా చూడకుండా, మనసుఖాన్ని తమ ఆటవస్తువుగా తలచకుండా వుండేవాళ్ళు ఈ జనమంతా - మనవాళ్ళుగా, మన సన్నిహితులుగా మన ఆప్తులుగా అనుకోటం మరి బాగుంటుంది!

“ఎంతగొప్పపెళ్ళి అది! ఎంతసుదినం! ఊరుఊరంతా ఆ ఉత్సవానికి హాజరైంది. అప్పటికప్పుడు ఓ పెద్దభవనంగా మారిపోయిన మాకొట్టానికి ప్రతిఒక్కరూ వచ్చారు... మాకు దేనికి కొరత లేదు! కొట్టె, మాంసం, పళ్ళు, సారాయి—

అందరూ సుష్టుగాలిన్నారు. సంతోషంగా వున్నారు...అదంతా ఎందువల్లంటే : ఎదటివాడికి మేలు చేసేకంటే ఎక్కువ ఆనందమేమీ లేదు, నామాట నమ్మండి, అంతకంటే అందమైంది కూడా ఏమీ లేదు !

“పురోహితుడు కూడా వచ్చాడు. చక్కగా ఉపవ్యసితా, ఇలా చెప్పాడు : ‘మీ అందరికోసం రెక్కలు విరుచుకున్న మనుషులు ఇద్దరూ ఇక్కడ వున్నారు. ఈ రోజును వాళ్ళ జీవితంలోకల్లా ఉత్తమమైందిగా చెయ్యటానికి మీ చేత నయం దల్లా చేసారు. వాళ్ళ మీకోసం కష్టించారు కనుక, వాళ్ళ నిలా కనిపెట్టి వుండటం భోగ్యం ! పెండి బంగారు నాణాల కంటే పని ఎక్కువ బాధ్యమైంది; మీరు పొందే ప్రతిఫలం కంటే పని ఎప్పుడూ ప్రధానమైందే ! ధనం వశిస్తుంది. కాని, పని మాత్రం నిలుస్తుంది...ఇప్పుడు వీళ్ళు హాయిగా నిద్రిరంగా వున్నారు. అయితే, వాళ్ళ జీవితం గడ్డుగానేవుంది, కాని ఏమీ చెప్పకోటంలేదు; ముందు ముందు మరీ గడ్డుగా వుంటుంది, కాని రుస రుసలాడదు. వాళ్ళ అవసరానికి మీరుకూడా అడుకోవాలి. వాళ్ళకు దృఢమైన హృదయాలూ, బలీష్ఠమైన చేతులూ వున్నాయి.’

“ఇంకా ఆయన నన్ను ఇదానూ ఆ వచ్చిన వాళ్ళం దర్శి పొగుడుతూ అనేక విషయాలు చెప్పాడు !”

గతించిన యాతనం మళ్ళీ ఆకంటిలో మెరుస్తున్నట్టుగా, వృద్ధుడు మా అందరివంకా చూసి —

“జనాన్ని గురించి మీకు కొంచెం చెప్పాను. బాగుంది గదా !” అన్నాడు.

అజేయ జగజ్జీవితానికి అనంత ప్రాణవాహినియైన
మాతృదేవిని కీర్తిద్దాం ? ఆస్త్రిమూర్తిని, వేయి గొంతు
లెత్తి, ప్రశంసిద్దాం !

ఇది ఆరాతిగుండెవాడు, కుంటితైమూర్ కథ. అదృష్ట
వంతుడైన ఆ విజేతను 'సఖిమీకిరానీ' అనేవాళ్ళు. నాస్తి
కులు 'తామర్లెను' అని పిలిచేవాళ్ళు. ఆ కుంటి చిరుతగండు
సమస్త ప్రపంచాన్ని ధ్వంసం చెయ్యాలని సంకల్పించాడు.

పెద్ద ఏనుగుపాదం చీమలపుట్టలను తొక్కినట్టుగా,
అనేక నగరాలనూ, దేశాలనూ తన ఉక్కుమడిమక్రింద నుగ్గు
నూచం చేస్తూ, యాభై సంవత్సరాలు, కుంటితైమూరు
భూభాగం సంక్షోభింపజేసాడు. అతను తలెత్తింది మొదలూ,
ఎటుచూసినా కెంపెక్కిన రక్తవాహినులే ప్రవహించాయి. అతని
కొడుకు జిగాంజీర్ మరణానికి ప్రతిక్రియగా, మృత్యుశక్తికి తన
శక్తికి పోటీపెట్టి ఎవరెక్కువ చంపగలరో అని పందెం వేసుకొని
అతను జీవితాన్ని ధ్వంసం చేసాడు. మృత్యువుకింకా ఎవ్వరూ
దొరక్కుండా చెయ్యాలనీ, ఆకలిపట్టి నిస్సహాయో మృత్యువు
చచ్చిపోవాలని - అందుకని తానే అందరినీ చంపెయ్యాలనీ
ఆ రాక్షసుశిరోరిక !

అతని కొడుకు జగంజీర్ మరణించినప్పుడు ఇల్లటి దుస్తులో దుఃఖిస్తూ పాల్లాగా నెత్తిన బూడిదామన్నా విరజల్లుకుంటూ సామర్కండ్ జనం అతన్ని సందర్శించిననాటినుంచీ చివరకు అహ్మీర్లో మృత్యువు వాతపడేనాటివరకు తైమూర్ మొహాజ సన్మ అనేది లేదు. ఎప్పుడూ అలా పెదవులు బిగబట్టుకుని వుండేవాడు. ఆహ్వానయంలో నూనెనీ జమైన ఉద్రేకాలను చూరనిచ్చేవాడు కాదు. ఆవిధంగా తలవాల్చుకుండా అతను ముప్పయ్యేళ్ళు జీవించాడు.

ఏమూలశ క్తిముందు మృత్యువు విజయవినమ్రమై తలవాల్చుకుందో, ఆ మాతృదేవిని కీర్తిద్దాం; ఆ స్త్రీమూర్తిని ప్రశంసిద్దాం! ఆరాతిగుండెవాడు, మృత్యుమాత, యమకింకరుడు, రక్తపిపాసి అయిన తామర్లేన్, మాతృదేవి ఎదుట, శింస్సు వంచిన ఉదంతం చెప్పుకుందాం! మాతృదేవి ప్రశంసిద్దాం!

ఇవీ కథ :

సామర్కండ్ కవులు పూలలోయగా విద్రించే కాని స్మృత లోయలో, మల్లెలూ గులాబీలూ విరియబూచి మేఘాలవలే అల్లుకున్న చోట, అటు నగరిలోని రాజభవనాల నీలిశిఖరాలూ, మసీదుల గోపురాలూ గోళాలలాగా కనిపిస్తూ వున్న ఆ సుందర ప్రదేశంలో, ఒకనాడు, కుంటి మూరు విందారగిస్తున్నాడు.

ఆ లోయనిండా విసినకర్ర ఆకారంలో పదిహేనువేల గుర్రాలు, పదిహేనువేల పూలమొక్కలలాగా, అమర్చబడి

పున్నామి. ప్రితి గుడారమీదా, వంటలాదిగా పట్టుకుచ్చులు
ఆగాలిలో పూలలాగా విచ్చుకుట్టున్నాయి.

వరిచాడంపద్య రాణిమాదిరిగా, ఆ గుడారాల మధ్య
తైముర్ గుడారం వుంది. ఆ గుడారం నలుముఖాలుగా
వుంది. ఎటుచూసినా మారడుగుల పొడుగూ, మూడు ఈటెల
ఎత్తూ ! ఒక్కొక్కటి మనిషిలావు పంగారపు కడ్డీలు పన్నెం
డింటితో చాని నడికొప్పు మోపుచెయ్యబడి వుంది. దానిపైన
ఒక నీలి గోపురం వుంది. ప్రక్కలకు - నలుపు పసుపు నీలం
చారలు గల సిల్కుతో గుడారం దిగివుంది. అది గాలికి లేచి
పోకుండా ఐదువందల త్రాళ్ళతో రక్తం లాంటి ఎర్రటి
త్రాళ్ళతో - దాన్ని నేలకు బిగించి కట్టారు. ఆ గుడారం
నలుమూలలా నాలుగు వెండి దేగలు కూర్చొనివున్నాయి.
ఆ గోపురానికి క్రిందుగా, దేరాలో నేడికమీద ఆ అజేయు
డైన రాజాధిరాజు కుంటితైముర్ కూర్చొనివున్నాడు.

అతను, ముత్యాలు తాపిన నీలాంబరం ధరించాడు.
అయిదువేలు అణిముత్యాలు ఆ నీలాంబరంమీద తళతళ
లాడుతున్నాయి. అతని భయంకరమైన కనుబొమలపైన
తెల్లటి టోపీ వుంది. దానిచినర, జగత్తును పర్యాలోకిస్తున్న
రక్త నేత్రంలాగా, ఒక కంపు, ఉయ్యాల లూకుతున్నది.

కుంటితైముర్ ముఖం, సహస్ర సద్యామూలు
రక్తంలో మునుకలాడి, తుప్పుపట్టిన కనాయికత్తిలాగా వుంది.
అతని కళ్ళు చిన్నవి, దేన్నీ ఏమరేవి కావు. ఆ కళ్ళలోని
కాంతి, 'జారమట్' కాంతిలాగా, నిశ్చలంగాఉంది. (జారమట్
అంటే అరబ్బులఅభిమానరత్నం; దీప్తవ్యాఘన్నీ కునుర్పుత్రం.

దట. ఇతరులుదాన్ని 'పచ్చ' అంటారు) చక్కని కన్నెపిల్ల పెదవుల్లా మెరిసే సింహాశపుకెంపులు తాపిన పోగులు పెట్టుకున్నాడు.

గుడారంలో ఆ చక్కని తివాచీలమీద మూడు వందల పైడి కూజాలు ద్రాక్షసారాయంతో నింపి వున్నాయి. ప్రతిదీ రాచవిందుకు తగినట్లు అమర్చబడి వున్నది. తైమూరు వెనుక గాయకులు కూర్చున్నారు. ప్రక్కన ఎవ్వరూ లేరు. అతని పాదాలవైపున రాజబంధువులూ, సామంతులూ, యువరాజులూ, దళాధిపతులూ వున్నారు. అందరికంటే అతనికి మరీ ఆపుడైన కవి, కర్కాసీ, తాగి వున్నాడు.

“కర్కాసీ, ఒకవేళ నన్ను అమ్మివట్లయితే నువ్వు ఎంతకు కొంటావు ?” అని తైమూర్ ఒకప్పుడు కవిని ప్రశ్నించాడు.

“పాతిక రూపాయలకు.” అన్నాడు కవి.

“నా బెల్లు ఒక్కటే పాతిక రూపాయలు చెస్తుందే !” అన్నాడు ఆశ్చర్యంతో తైమూరు.

“ఔను. అదే, ఆ బెల్లు విషయమే ఆలోచిస్తున్నాను. నీ అంతట నువ్వే అయితే కమ్మిడి కూడా చెయ్యి” వన్నాడు కర్కాసీ.

భీభత్స మూర్తియైన ఆ రాజాధిరాజుకు కవి కర్కాసీ చెప్పిన సమాధానం ఇది. కత్తమిశ్రుడైన కర్కాసీ తామరేళ్ల ప్రఖ్యాతిని అధఃకరిస్తు దిగా !

నిర్భయమైన సత్య శుండరమైన వాగ్దేవిన ఆరాధించే

కవులను కీర్తిదాం ! వారికీర్తితాలు ఆలపిద్దాం ! కవికి
సత్యమే వాగ్దేవి !

అక్కడ తైమూర్ దర్బారులో గందరగోళంగా విందు
జరుగుతున్నది. యుద్ధాలనూ విజయాలనూ అద్భుతంగా చెప్పు
కుంటున్నారు. బిగ్గరగా వాద్యగానం వినిపిస్తున్నది. కొందరు
ఆటపాటల్లో మునిగిపోతున్నారు హాస్యగాళ్లు అటూ ఇటూ
తిరుగుతున్నారు. వస్త్రాదులు కుస్తీ ప్రదర్శనాలు చేస్తున్నారు.
దొమ్మరివాళ్లు, తమ శరీరాల్లో ఎటుకలే లేనట్లుగా, వివిధ
శరీరశ్రమలూ ప్రదర్శిస్తున్నారు. యోధులు కత్తిసాములో తమ
హత్యానైపుణ్యాన్ని చూపుతున్నారు. ఏనుగుల ప్రదర్శనం
ఒకటి - కొన్నిటికి ఎర్రరంగూ, కొన్నిటికి ఆకుపచ్చా వేసి,
కొన్ని మరీ భయంకరంగా, కొన్ని హాస్యాస్పదంగా కనిపిం
చేట్టుచేసి ఆనందిస్తున్నారు. ఆ పరివారిమంతా సమాగ్రి
నందలి భయంతోనూ, అతని కీర్తిగర్వంతోనూ, విజయాల
మీది విసుగుతోనూ, ద్రాక్షసారాయం, గుర్రపుసాల
రసాశుం తాగిన కైపుతోనూ, మత్తెక్కి వున్నారు. అంతా
అలా ఉద్బుతంగా ఉన్న ఆ తరుణంలో, ఆ కోలాహలాన్ని
ఛేదించుకొని మేఘాన్ని చీల్చుకొని వచ్చే మెరపులాగా,
ఒక స్త్రీ గొంతు, ఆపడేగ గర్వారుతం లాంటిది, కొడుకు
చావుతో గాఢాపద ప్రాణికోటిపై వగబట్టిన తైమూర్ భగ్న
హృదయానికి అనురూపమైన శబ్దం అతనికి - సుల్తాన్ బయే
జిద్ ను జయించిన అతనికి - తైమూరుకు వినవచ్చింది.

ఆ విషాదకంఠం ఎవరిదో కనుక్కోమని తైమూర్ తన
వార్షకు ఆజ్ఞాపించాడు. మురికి పీలికలు కట్టుకొని ఎవరో పిచ్చి

మనిషి వచ్చిందనీ, అరబ్బీభాషలో మాట్లాడుతూ, అతన్ని, ప్రాచీనంలోని మూడు ముఖ్యకేంద్రాల అధికారియైన తెమూర్ ను చూడాలని పట్టుపడుతున్నదనీ వారు చెప్పారు.

“ఆమెను లోపలికి తీసుకురండి!” అని తెమూర్ ఆజ్ఞాపించాడు.

ఆమె వచ్చి అతని ఎదుట నిలబడింది. ఆమె కాళ్ళకు చెప్పులు లేవు. అమె కట్టుకున్న ఆ చింకిపాతలు ఎండకు వెలిసి నట్లున్నాయి. ఆమె నల్లటి జుట్టు పాయలు పాయలుగా కొమ్ములమీద పడి ఆ సగ్నభాగాన్ని కప్పివేస్తున్నది. ఆమె మొహం కాంస్యప్రతిమలాగా వుంది. ఆ కళ్ళలో దర్పం కనిపిస్తున్నది. కుంటి తెమూర్ నుండి ఎత్తైన ఆమె కత్తర సాస్తం కంపించటం లేదు.

“నువ్వేనా సుల్తాన్ బయేజిద్ ను జయించినవాడివి?” ఆమె ప్రశ్నించింది.

“ఔను. ఇంకా చాలామందిని జయించాను. విజయాల మోజుకూడా ఇంకా నాకు తగ్గజేదు. ఇతరూ నీ సంగతి ఏమిటి?”

“విను. నువ్వేమి చేసినప్పటికీ నువ్వుకూడా మనుష్య మాత్రుడివే. నేను మాతృదేవిని! నువ్వు మృత్యువును సేవిస్తున్నావు, నేను జీవితాన్ని సేవిస్తాను. నువ్వు నాకు ద్రోహం చేసావు. కనుక నీ తప్పు నువ్వు దిద్దుకోమని చెప్పడానికి ఇక్కడికి వచ్చాను. ‘న్యాయంలోనే బలం వుంది’ అని నువ్వు అంటావని నాకు తెలుసు. కాని అందులో నాకు

నమ్మకంలేదు. ఏమైనా, మాతృదేవిని కడుక నువ్వు నాపట్ల
న్యాయంగా ప్రవర్తించాలి! ”

ఈ సాహస వచనాల వెనుక వున్న శక్తి ఏమిటో
తెలుసుకునేవారి ఉపజ్ఞ తెమూరుకు లేకపోలేదు.

“కూర్చో, చెప్పు, నీమాటవింటాను”

ఆమె తివాచీనిగాద రాజపురుషులమధ్య సుఖాసీనయై
చెప్పటం ప్రారంభించింది :

“నేను ఇటలీలో ఎక్కడో మారంగావున్న సాలెర్నో
ప్రాంతంనుంచి వచ్చాను. నువ్వు బహుశః ఆ ప్రాంతాలు ఎర
గవు ! నాండి ప్రేమలు పట్టేవాడు. నాభర్తకూడా పల్లెవాడే.
కాని, సుఖశీఘ్రబంతా ఎంత అందంగా వుంటారో అంత
అందంగా వుండేవాడు. ఆయనను సుఖంబిచ్చింది నేను! నాకొక
బిడ్డ కలిగాను - ప్రపంచంలోకల్లా చక్కని చుక్క...”

“నాజిగాంజీర్లాగా...” అని ఆ వృద్ధయోధుడు
గొణుగున్నాడు.

“నాబిడ్డ అందరికంటే చక్కనివాడు, తెలివీకలవాడు!
మాతీరాన అరబ్ దుండగీందుని దిగేనాటికి, నాబిడ్డ ఆరేళ్ల
వాడు. వాళ్ళు రాత్రుల్లోనే భర్తకూ - ఇంకా ఎందరినో చం
పారు. నాబిడ్డను ఎత్తుకుపోయారు. నాలుగు సంవత్సరాలుగా
నేను బిడ్డను సంఘానభోంతరాళాలు గాలిస్తున్నాను. ఇప్పుడు
వాడు నీచేతిలో ఉన్నాడని నాకు తెలుసు : ఆ దుండగీం
డ్రును బమేజిద్ సైనికులు జయించారు, కొల్లగొట్టారు;
నువ్వు బమేజిద్ ను జయించి, అతని సర్వస్వం కొల్లగొట్టవు.

కనుక వాడివ్వుడు నీ చేతిలో వున్నాడు. వాడెక్కడ వున్నాడో తెలుసుకొని, నువ్వు నా బిడ్డను నాకు తిరిగి ఇప్పించి తీరాలి!”

అంతా ఒక్కసారిగా నవ్వారు. అందరిలోకీ తెల్లవైన వాళ్ళమెనుకునే సామంతులూ, తైమూర్ మిశ్రులూ, దళాధిపతులూ “ఆమె పిచ్చిది!” అని నవ్వుటం ప్రారంభించారు.

కవి కెర్మానీ ఒక్కడే ఆమెవంక గంభీరంగా చూస్తున్నాడు; తామర్లేన్ ఆమెను ఆశ్చర్యంతో పరికిస్తున్నాడు.

“చూతృత్వం ఎంత పిచ్చిదో, ఆమె కూడా అంత పిచ్చిది!” అన్నాడు తాగివున్న కవి కెర్మానీ.

శాంతికి ఆగర్భ శత్రువైన తైమూర్ ఆమె వంక చూసి అన్నాడు :

“ఓ స్త్రీ! ఆ సముద్రాలూ : డులూ కొండలూ దాటి అడవుల్లోనుంచి తుప్పలలో నుంచి ఆ అజ్ఞాతప్రాంతంనుంచి ఇంగిమారం నువ్వు ఎలా వచ్చావు? ఆ అడవి జంతువులూ, పంటి కంటే రాక్షసులూ వుండే అడవి మహిషులూ నిన్ను చంపకుండా దగలిపెట్టటం ఎలా జరిగింది? నిరాముఖ గా ఒంటరిగా నువ్వు ఇ. తిమారం ఎలా ప్రయాణం చేసావు? యజమాని చేతిలో ప్రయోగించే శక్తి వున్నంతవరకూ ఎన్నడూ ద్రోహం చెయ్యక. రక్షణ లేనివాళ్ల ఒకే ఒక రక్షణ - ఆయుధమే శరణు! నువ్వేమి నమ్మాలంటేనూ, నువ్వు చెప్పనలచుకున్నది అర్థం కనుకొంటుంటే నాకు ఆశ్చర్యం అద్భుతమేమిటా వుండకలసిందేనూ - ముందు నా సందేహం తీర్చు!”

ఎవరి ప్రేమ ఏ అడ్డంకుల్నీ ఎరగదో, ఎవరి స్తన్యం

ఈ సమస్త ప్రపంచాన్ని పోషించిందో - ఆ మాతృదేవిని కీర్తిద్దాం! ఆ స్త్రీ కీర్తనలు ఆలపిద్దాం! మానవుడిలో అందమైన ప్రతిదీ, సూర్యకిరణాలనుంచీ, మాతృస్వయంనుంచీ, వచ్చింది. అందువల్లే ఇది మనలో జీవితంమీది ప్రేమను రేత్తిస్తుంది!

ఆమె జవాబు చెప్పింది:

“నా ప్రయాణాల్లో నేను ఒక్క సముద్రాన్నే చూసాను. అందులో ఎన్నో లంకలూ, చేపలు పట్టేవాళ్ళ పడవలూ వున్నాయి. ఎవరైనా తమ ప్రియశముల్ని వెళు కునేటప్పుడు గాలి చాలా అనుకూలంగా వుంటుంది. సముద్రతీరాన వుట్టిపెరిగినవాళ్ళకు నదు లీదటం ఆటే కష్టం కాదుకూడా. ఇక కొండలు? నేను వాటిని గమనించనే లేదు.”

“ప్రేమను యాత్ములకు మహాపర్వతం చిన్న లోయ లాగా వుంటుంది!” దన్నాడు తాగివున్న కెర్మానీ, సంతోషంగా.

ఆమె తన ప్రయాణాన్ని వర్ణిస్తూనే వుంది:

“అడవు: మాట! ఔను: అడవిపండులూ, ఎలుగు బంట్లూ, సివంశులూ, కొమ్మలు వంచి భయంకరంగా కని పించే ఎద్దులూ ఎదురుపడ్డాయి. నీ కళ్ళలాంటి కళ్ళతోటే రెండునాళ్లు చిరతగండ్లు నావంక చూసాయి. కానీ ప్రతి జంతువుకూ హృదయం వుంది. నేను నీతో మాట్లాడుకున్నట్లు గానే, వాటితోటీ మాట్లాడాను. నేను మాతృదేవిని అని చెప్పి:ప్పుడు అవి విశ్వసించాయి. నాయందు జాలిపలచి, నిశ్చ సిస్తూ వాటిదారిన అవి వెళ్ళిపోయాయి! నీకు తెలదా?

జంతువులుకూడా తమ బిడ్డల్ని ప్రేమిస్తాయని ; తమ బ్రతుకు కోసం, తమ స్వాతంత్ర్యంకోసం - మన మనుషులకంటే ఏమీతీసిపోకుండా - పోరాడతాయని ! ”

“ బాగా చెప్పావు. మనుషులకంటే, తరచుగా, జంతువులే ఎక్కువ గాఢంగా ప్రేమిస్తాయి ; దీక్షగా పోరాడతాయి - అని నాకు తెలుసు ! ” అన్నాడు తైమూర్.

ఆమె పసిబిడ్డలా చెప్పటం ప్రారంభించింది. పగిలి తల్లి హృదయంలోనూ వందలెట్లు పసితనం గూడు కట్టుకొని వుంటుంది.

“ పగిలి మనిషికి తల్లివుంది కనుక, తల్లుకు మనుష్యులందరూ బిడ్డలే !

“ వృద్ధుడా ! నువ్వుకూడా ఒక తల్లి కడుపున పుట్టావు. నువ్వు దేవుణ్ణి ఒప్పకోకపోవచ్చు, కాని ఈ సత్యాన్ని మాత్రం ఎన్నడూ తిరస్కరించలేవు ! ”

నిర్భీకుడైన కెరాక్రిని చకితుడై ఇలా అన్నాడు :

“ బాగా చెప్పావు, తల్లీ ! బాగా చెప్పావు ! ఎద్దుల మందలోంచి మాడలు రావు. సూర్యకాంతి లేకుండా పూలు వికసించవు. ప్రేమలేని సుఖంలేదు. స్త్రీ లేని ప్రేమలేదు. తల్లులు లేని దేశపులు లేరు, వీరులూ లేరు ! ”

“ నేను వాడి తల్లిని కనుక, వాణ్ణి ప్రేమిస్తున్నాను కనుక, నా బిడ్డను నాకు ఇప్పించండి ! ” అని ఆమె మళ్ళీ అడిగింది.

మోసెస్ నూ, మహ్మద్ నూ, మహాప్రవక్త క్రీస్తునూ కన్న స్త్రీకి తలొగ్గుదాం ! ఆ మహాపురుషులకు స్త్రీ ప్రాణం

ఇచ్చింది; వారికే దుష్టులు చావు తెచ్చారు. వరీఫ్ ఉద్దీన్ చెప్పినట్లు-మళ్ళీ ఒకనాడు వారు తలెత్తుతారు; బ్రతికున్న వారికీ, చనిపోయిన వారికీ న్యాయం చెబుతారు!

నిరంతరం మహాపురుషులకు జన్మవానంచేస్తున్న స్త్రీకి తల్లాగ్గి నమస్కరిద్దాం! ఆరిస్టాటిల్ ఆమె బిడ్డ. తేట తేనియలు చిల్కినఫిదాసీ, సాదీ; విషంకలిపి ద్రాక్షాసవంచిమ్మిన ఉమర్ ఖయాము; ఇస్కాందరూ, ఆ అంధకవిహోమరూ - అందరూ ఆమెబిడ్డలే! అందరూ ఆమె స్తవ్యం కోల్పోయారు; చిన్నతనంలో చేయవట్టుకొని ఈ అందరినీ నేలమీద అడుగుపెట్టించింది ఆమె! జగత్తుయొక్క మహత్వమంతా తల్లుగ్గి నుంచే వచ్చింది!

ఆ భయంకర నగర విధ్వంసకుండు, కుంటి చిరత గండు, తైమూర్ ఆలోచనలో మునిగిపోయాడు. చాలాసేపు అలా నిశ్శబ్దం ఆవరించింది. తర్వాత తైమూర్ తనచుట్టూవున్న వాళ్లతో ఇలా అన్నాడు :

“ఓ తైమూర్ అనుచరుల్లారా! దేవమాతనైన నేను, తైమూర్ ను, ఏంచెప్పాలో - అదే చెబుతున్నాను! నేను అలా బ్రతికాను. అనేకసంవత్సరాలు ఈజగత్తు నాపదఘట్టనలో ఘోషిల్లిపోయింది. నాకొడుకు మరణానికి ప్రతీకారం చెయ్యాలనీ, నాహృదయంలోని జీవితభానుణ్ణి అస్తమింప జేయాలనీ ఇప్పటికీ ముష్టియెట్లుగా నేను జగద్విధ్వంసనం సాగిస్తున్నాను. అనేకమంది నాతో రాజ్యాలకోసం పట్టణాలకోసం పోరాడారు. కాని ఒక్కడూ మానవుడి కోసం పోరాడలేదు. అదేకాక, నాదృష్టిలో మానవుడికి ఎన్నడూ ఏమీ నిలువ కూడా లేదు. నాకెదురు

నిలిచినవాడెవడో, వాడెందుకు నిలిచాడోకూడా నేను తెలుసు
కోలేదు. బయేజిద్ అపజయంపొంది నాదగ్గరికి వచ్చినప్పుడు,
నేనే, ఈ తెమూరునే, ఏం చెప్పానో జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి
“ఓయి బయేజిద్ ! దేవుడిమూందు ఈ దేశాలకూ ఈ మను
షులకూ ఏమాత్రం గౌరవంలేదు. చూడు : ఏకాక్షివి నువ్వు;
కుంటివాణ్ణి నేను - మనలాంటివాళ్లం దేశాలను స్వాధీనం
చేసుకుంటూవుంటే ఏమన్నా కట్టించుకున్నావా ? ” అన్నాను.
ఆ గొలుసులతో బంధించబడి, వాటి బగువుకు తాళలేక
తూలిపోతూ, బయేజిద్ నాయెవట నిలబడ్డప్పుడు నేనన్న
మాటలు ఇవి ! ఆ జొర్రాభ్యర్థనతోవున్న అతన్ని చూస్తూ
అన్నమాటలు ! అప్పుడు జీవితం అనేది శిథిలంగా కని
పించింది, కటిక చేదుగా తోచింది !

“దేవమాతనైన నేను, తెమూర్ను, ఏం చెప్పానో,
అదే చెబుతున్నాను ! ఇక్కడ ఏం ఏమట ఒక స్త్రీ కూర్చోని
వుంది ! కోటిమందికి ఒక్కతే ! ఆమె నా హృదయంలో
నే నెన్నమా ఎరగని అనేక భావాను ప్రేరేపించింది.
ఆమె తన తోటివాళ్ళతో మాట్లాడితూ నాతో మాట్లా
డుతున్నది. దీనంగా వేడుకోటంలేదు. సాధికారంగా
అడుగుతున్నది. ఇప్పుడు నాకు తెలుసు - ఆమె కింత శక్తి
ఎక్కడిదో నాకర్థమైంది : ఆమెలో ప్రేమ వుంది, ఆ ప్రేమే
ఆమెను ప్రభోధిస్తున్నది - తన బిడ్డలోవున్న ప్రాణికణం అనేక
శతాబ్దాల జీవితాన్ని ఉజ్వలం చెయ్యగలదని ! మహాప్రవక్త
లందరూ ఒకప్పుడు చిన్న పిల్లలుకారా ? మహావీరులంతా
ఒకనాడు దుర్బల బాలురు కారా ? ఓ జిగాంజీర్, నాకంటి

పాపా ! బహుశః, జగత్తును వెలిగించటానికీ, సుఖమయం చెయ్యటానికీ నువ్వు పుట్టివుంటావు. నీ తండ్రినైన నేను ఈ జగత్తును రక్తసిక్తం చేసాను ! ”

ఆ జగద్విజేత మళ్ళీ క్షణం మానముద్ర వహించాడు. చివరకు ఇలా తన నిశ్చయం వెలిబుచ్చాడు.

“ దేవమాతనైన నేను, తైమూర్ ను, ఏం చెప్పవలసి వుందో, అదే చెబుతున్నాను ! వెంటనే మూడువందల మంది రాతులు నేల నాలుగుచెరగులకూ బయలుదేరాలి ! ఈ యమ్మ బిడ్డను వెతికి తీసుకురావాలి ! అంత దాకా ఈమె ఇక్కడే వేచి వుంటుంది. నేనూ ఎదురు చూస్తుంటాను. ఆ బిడ్డను ఎవరు తీసుకు వస్తారో వారిది అదృష్టం ! ఈ మాట్లాడేది నేను ! సక్రమాట్ తైమూర్ ను ! ... నీ మమ్మా, నేను సబబుగా మాట్లాడానా ? ”

ఆమె, మొహం మీద పడుతున్న నల్లటి జట్టును వెనక్కి వివరుతూ, అతన్ని చూసి నవ్వి, జవాబు చెప్పింది :

“ జేను, రాజా, మాట్లాడావు ! ”

అంతట ఆ భీకరుడైన వృద్ధుడు లేచి ఆమెకు నమస్కరించాడు. ఆనందమూర్తి, కవి కర్మావీ మహోత్సేకంలో ఆలపిస్తున్నాడు :

“ మక్కలా పూపూల పాటల
కంటె చక్కవి దేదిరా ?
ఎల్ల రెగుగుడవకి రహస్య :
ఇదియే ప్రేమపు పాటరా !

అలనసంత నవాతపమ్మన
కంటె చక్కని దేదిరా ?
తన వరించిన తిన్నియే అని
ప్రేమికుడు నచియించురా !

“ అద్దరా తిరి ఆకసమ్మన
చుక్కలా చక్కందనాలు,
ఎడకాలపు నడిమి మింటను
సూర్యుని శృంగారమోహా !

కాని నాప్రియకలికి కన్నులు
పూలకంటె చక్కనా !
కాని నాప్రియ లేతనవ్వులు
కాంతికంటె మెత్తనా !

“ పాటలన్నిటికంటె చక్కని
పాటపాడనె లేదురా :
అఖిలలోకారంభ కారిణి,
విశ్వహృదయిని, దివ్యహృదయిని,
మాతృదేవిని గూర్చి చక్కని
పాటపాడనె లేదురా :

పాటలన్నిటికంటె చక్కని
పాటపాడనె లేదురా !

ఆ అజేయప్రాణవాహిని
మాతృదేవిని పొగడగా!
పాటలన్నిటికంటె చక్కని
పాట ఇదియే, పాడరా!”

“ఓహో! కెర్మానీ, భగవంతుడు తన విజ్ఞానాన్ని ప్రచురించటానికి నీ పెదవుల్ని ఆశ్రయించటంతో పొరపాటు లేదు!” అన్నాడు తైమూర్, మహాకవితో.

“భగవంతుడు తానే ఒక మహాకవి!” అన్నాడు తాగివున్న కెర్మానీ.

ఆమె నవ్వింది. రాజులూ, యువరాజులూ దళాధి పతులూ అందరూ నవ్వారు. ఆమెనంక చూసినప్పుడు వారందరూ పసిపాపలే — ఆమె మాతృదేవి!

ఇదంతా నిజం; ఇక్కడ చెప్పిన ప్రతిమాట సత్యం;— ఇది మన తల్లులకు తెలుసు — వాళ్ళనడగండి చెబుతారు:

“నిజం, ఇది అనంత సత్యం; మృత్యువు కఠీతమైన శక్తి మాది! సర్వదా జగత్తులోక మహాకవుల మహారుల మహావీరుల నడిపే మేము, నూనవుణ్ణి మహాత్ముణ్ణిచేసే సర్వం సమకూర్చే మేము చావుకు అతీతులం! మృత్యువు కఠీతమైన శక్తి మాది!”

వీరమాత

తల్లును గూర్చి ఇలా అనంతకాలం కీర్తించవచ్చు.
మరో తల్లి కథ వినండి :

పట్టణంచుట్టూ ఉక్కుగోడ పెట్టివట్లు, అనేక వారాలుగా, శత్రుసేనలు ముట్టడించి వున్నాయి. రాత్రిళ్ళు శత్రుశిబిరం వద్ద మండే అఖండాలు, రక్షాక్షిసహస్రాలవలె, ఆ కటికచీకటి తెరల్లోంచి నగరకుద్యాలమీద దృష్టి సారించుతున్నాయి. దుష్టవాంఛల్లాగా పడగవిప్పిన అగ్నినాలుకలు చుట్టుముట్టబడిన ఆ నగరవాసుల్లో దుర్భరవిషాదం రేకెత్తిస్తున్నాయి.

పట్టణం గోడలమీదనుంచి చూస్తే-శత్రువు వేసిన ఉచ్చునానాటికీ బిగిసిపోవటం కనిపిస్తున్నది; ఆ అఖండాలు చుట్టూ తిరిగే నల్లటి నీడలు గోచరిస్తున్నాయి. ఆ పారసీ గుర్రాల సకిలింపులూ, ఆయుధాల కలకలం, విజయవిశ్వాసం చేకూరిన శత్రుశిబిరంలోని అట్టహాసాలూ, సైనిక గీతాలూ నగరంలోకి వినిపిస్తున్నాయి. శత్రువుల సంగీతంకంటే, వికటాట్టహాసంకంటే కర్ణకర్ణోన్మేది ఏముంటుంది ?

నగరానికి మంచి నీరు తెచ్చే నదు అన్నింటిలోనూ, శత్రువు, శివాలను వదిలేసాడు. పోటగోడ చుట్టూవున్న

ద్రాక్షతోటల్ని తగలబెట్టాడు. పంటపొలాలను భ్వంసంచేసాడు. పశ్యతోటలు నరికేసాడు. ఇప్పుడు పట్టణం ఎటూ మదుగు లేకుండావుంది ఇంచుమించూ ప్రతిరోజూనా శత్రు ఫిరంగులూ తుపాకులూ నగరంమీద ఇనుమూ సీసం కురిపిస్తున్నాయి.

యుద్ధాలతో అలిసిపోయి, అర్ధాకలితో శోషిల్లుతూ ఆ నగరం ఇరుకువీధుల్లో సైనికులు గస్తీ తిరుగుతున్నారు. గాయపడ్డవారి మూలుగులూ, భయోన్మత్తుల పెడబొబ్బలూ, స్త్రీల ప్రార్థనలూ, పిల్లల ఏడుపులూ కిటికీల్లోంచి బయట పడుతున్నాయి. జనం గుట్టు చప్పిడిగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. ప్రతిక్షణం జాగ్రత్తే : ఆ వచ్చేది శత్రువు కాదుగదా ?

రాత్రిళ్ళు మరీ దుస్సహంగా వున్నాయి. ఆ నిశీథ నిశ్శబ్దంలో ఏడుపులూ పెడబొబ్బలూ మరీ స్పష్టంగా వినిపిస్తున్నాయి. దూరానవున్న పర్వత శ్రేణినుంచి నల్లటి నీడలు అర్ధశిథిలాలుగావున్న నగరకుడ్యాల మీదకు పరచుకొని, శత్రు శిబిరాన్ని కనుమరుగుగా దాచిపెడుతున్నాయి. ఆ నల్లని నగ శిఖరాలమీద పొడిచిన చంద్రుడు, కత్తిగాట్లు తిన్న దాలులాగా, వున్నాడు.

సహాయం వస్తుందన్న తమ ఆశలన్నీ నిరాశలై, ఆకలికే అధికశ్రమకూ ఆహూతై, విముక్తిపొందేఆశ నానాటికీ నశించిపోతూ - నగరవాసులు - ఆచంద్రుడివంకా, ఆ కొండల కరాళదంష్ట్రశిఖరాలవంకా, ఆ నల్లటి కొండచరియల వంకా, కోలాహలంగావున్న ఆశత్రుశిబిరంవంకా భయోత్పాతంగా చూస్తున్నారు. ప్రతిదృశ్యమూ వాళ్లకు మృత్యువును

జుట్టికి తోస్తున్నది. కాని, వాళ్లకు తృప్తినిచ్చే నక్షత్రం ఒక్కటి కూడా ఆకాశంలో కనిపించటంలేదు.

ఇళ్లలో దీపాలు వెలిగించుకోటానికి కూడా వాళ్లు భయపడ్డారు. వీధుల్ని చీకటి కప్పేసింది. ఆ కటికిచీకట్లో, నదీ గర్భాన సంచరించే మహామత్స్యంలాగా, ఒకస్త్రీ, పైనుంచి క్రిందికి నల్లటిముసుగుకప్పుకున్న స్త్రీ, నిశ్శబ్దంగా నడుస్తున్నది.

ఆమెను చూడగానే జనం ఒకరికొకరు కూడబలుక్కున్నారు :

“ ఆమెనా ? ”

“ ఆమె ! ”

ఆమెకు ఎదటబడకుండా గడపల్లోకి తప్పుకునేవాళ్ళు, తలవంచుకుని గబగబా దాటిపోయేవాళ్ళు - అంతా అంతే ! గస్తీదళాలవాళ్ళు ఆమెను గట్టిగా హెచ్చరించారు :

“మేరియానా ! మళ్ళీ తిరుగుతున్నావా ? ని న్నెవరో చంపేస్తారు, జాగ్రత్త ! మళ్ళీ కనుక్కునేవాళ్ళుండరు ! ”

ఆమె నిటారుగా నిలబడి, ఎందుకోసమో నిరీక్షిస్తున్నది. ఆమెమీదికి చెయ్యి ఎత్తటానికి ధైర్యం చాలకగానీ, ఇష్టంలేకగానీ, గస్తీదళంవాళ్ళు చూస్తూ వెళ్ళిపోయారు. పైనికు లామెను శవాన్ని చూసినట్టు అసహ్యంగా చూసి, ఆ చీకటిలో ఒంటరిగా వదిలేసారు. నగర దౌర్భాగ్యం మూర్తి కట్టినట్టు నల్లగా ఆమేరియానా వీధివీధికి నిశ్శబ్దంగా తిరుగుతున్నది. ఆమెచుట్టూ, ఆమెను చుట్టుముట్టుతున్నట్టు విషాద స్వరాలు : మూలుగులు, వీచుపులు, ప్రార్థనలు, విజయాశ సంతోషాలు సైనికుల గొంతునెసలు.

ఆ పౌరుషాలు, ఆ తల్లి - మేరియానా తన కొడుకునూ, తన దేశాన్నీ తలచుకున్నది. తన నగరాన్ని ధ్వంసం చేస్తున్నవారికి అధినాయకుడు తన కొడుకు; - చక్కదనం, ఉత్సాహం ధైర్యం - అన్నీ వున్నాయి. తాను తన దేశానికి సమర్పించిన అమూల్యరత్నం ఆ కుమారుడే ననీ, తానూ తన కొడుకూ వీరజలమధ్యపుట్టి పెరిగారో ఆనందం సహాయకంగా తాను సమకూర్చి పెట్టిన కొత్తబలం ఆ కుమారుడేననీ - ఆమె అతన్ని గర్వంగా చూసుకొని ఎంతోకాలం కాలేదు. ఈ నేల మీది రాళ్ళతోటే తన ముత్తాతలు ఇళ్ళు కట్టుకున్నారు, కోట గోడలు లేవారు; ఈ నేలలోనే తన రక్తబంధువులంతా ఇంకా నిద్రిస్తున్నారు; ఇక్కడి పాటలే తన ప్రజల ఆశా విశ్వాసాల్ని ప్రకటిస్తున్నాయి - ఇదే తన నేల! ఇక్కడి ప్రతి రాతితోను, ప్రతి మృత్తికతోను, ప్రతి పాటతోను, ప్రతి ఆశతోను తన హృదయానికి సంబంధం వుంది - కానరాని అనేక బంధాలు తన హృదయాన్ని ఈ భూమికి కట్టి వేస్తున్నాయి. ఇప్పుడిది హృదయం తాను ప్రేమించిన ఒక వ్యక్తిని పోగొట్టుకొని, దుఃఖిస్తున్నది. తన పుత్రప్రేమనూ దేశభక్తి నీ ఆమె హృదయంలో తూచుకున్నది. కాని, ఏది మొగ్గో తెల్చుకోలేదు.

అందువల్ల ఆమె రాత్రిపూట వీధులవెంట తిరుగుతున్నది. కొంతమంది ఆ చీకటిలో ఆమెను చూసి గుర్తు పట్టక, తమందరికీ సమీపంలోనే వున్న మృత్యుదేవతేమో అనుకొని, భయంతో పారిపోయారు. గుర్తించినవాళ్ళు ఆ దోర్మిటాలోని ఏకాగ్రతని నిశ్చబ్దంగా ముఖాలు తప్పించారు.

కాని, ఆమె ఒకనాడు - నగరంలో ఒక మారుమూల - ఒకశవం ప్రక్కన మోకరిల్లి మట్టిపోగులాగా నిశ్చలంగా కూర్చోని, ఆ దుఃఖాచ్ఛాదితమైన ముఖాన్ని చుక్కలవైపు తిప్పి, ప్రార్థిస్తున్న ఒక స్త్రీని చూసింది. ఆదగ్గిరలో, గోడలదగ్గిరున్న సైనికులేదో గుసగుసలాడుతున్నారు. వారి ఆయుధాలు రాళ్లకు రాచుకుంటున్నశబ్దం అవుతున్నది.

ఆ కూర్చోనివున్న స్త్రీదగ్గిరికి వచ్చి దోహతల్లి మేరియానా ప్రశ్నించింది :

“నీ భర్తా ?”

“కాదు.”

“నీ సోదరుడా ?”

“నాకొడుకు. పదమూడురోజులక్రితం నాభర్తను చంపారు. ఇవాళ నాకొడుకు!” అని లేచి నిలబడుతూ, ఆ స్త్రీ, “మొదోనాతల్లి అన్నీ చూస్తున్నది, ఆమె కన్నీ తెలుసు! నే నామెను నమ్ముకున్నాను!” అంది.

“ఎందుకోసం ?”

“ఎందుకోసమా ? ఇప్పుడు నా కొడుకు తన మాతృ దేశంకోసం పోరాడి, వీరమరణం చెందాడు కనుక, నేనుచెప్పగలను. మొదట్లో నేను భయపడ్డమాటనిజం - తేలికమనన్నూ, ఉబలాటం :వాణ్ణి ఎక్కడికి తీసుకుపోతాయోనని భయపడ్డాను. వాడుకూడా శత్రుమూకల్లో చేరి, దేశానికీ దైవానికీశత్రువై, మేరియానా కొడుకులాగా దేశదోహి అయిపోయి - తాను నాశనం కావటమేకాక, కన్నకడుపు కూడా కాల్చివేస్తాడేమోనని భయపడ్డాను”

మేరియానా, ముఖానికి చేతులు కప్పకొని, వెళ్ళి పోయింది. ఆ మరునాటి ఉదయం నగర రక్షకులను కలుసుకొని చెప్పింది :

“నా కొడుకు మీకు శత్రువైనాడు. మీరు నన్ను చంపండి; లేదా, వాడి దగ్గరికి నావలనానికి నాకు కోట తలుపులు తెరవండి!”

“నీవూ మనిషివే. నీకుకూడా నీ దేశం అమూల్యమైందే. మాలో ప్రతిఒక్కరికీ నీ కొడుకు ఎంత శత్రువో, నీకు కూడా అంతే” అన్నారు నగర రక్షకులు.

“నేను వాడి తల్లిని. వాణ్ణి ప్రేమించాను. వాడి నేరానికి బాధ్యత అంతా నాదేనని అనుకుంటున్నాను.”

నగర రక్షకులు ఒకరి నొకరు సంప్రదించుకొని చెప్పారు :

“నీ కొడుకు పాపానికి నిన్ను చంపటం మర్యాదకాదు. ఈ భయంకర నేరం చెయ్యటానికి నువ్వు వాణ్ణి పురికొల్పివుండవనీ, నీవలాంటిది చెయ్యలేవనీ మాకు తెలుసు; నీ బాధకూడా తెలుసు. నిన్ను చూపి నీకొడుకును బెదిరించ గలమని కూడా నగరవాసు లనుకోటంలేదు. నువ్వు ఏమైనా, వాడు లక్ష్యం చెయ్యడు. ఆ నీచుడు నిన్ను మరచిపోయేవుంటాడు. కాని, నీకు ఉచితమైనదనుకుంటే, నువ్వే కోరుకున్న శిక్షవుంది! అది చావుకంటే భయంకరంగా ఉంటుందని మా నమ్మకం!”

“ఓను. నిజానికి, అంతే!” అన్నదామె.

కనుక, ఆప్రకారం, కోట తలుపులు తీసి ఆమెను పోనిచ్చారు. ఆమె తల్లి నేల నడిలి, తన కొడుకు చిందించిన

రక్తపుమడుగుల్లోంచి పోతూంటే - కోటకొమ్మలమీదినుంచి నగరరక్షకులు చాలాసేపు చూస్తూ నిలబడ్డారు. ఈ నేల నుంచి దాటిపోవటానికి తనకాళ్ళు నిరాకరిస్తున్నట్టుగా ఆమె నిదానంగా నడిచిపోతున్నది. పడిపున్న నగరరక్షకుల శవా లకు ప్రణమిల్లుతున్నది. కాలి కడ్డంనచ్చిన ఆయుధాల తుంపు లను ప్రక్కకి తన్నివేస్తున్నది. తెల్లలకు మారణాయుధాలన్నీ దుస్సహంగానే వుంటాయి. రక్షకశక్తుల్నిమాత్రమే మాతృ దేవతలు గుర్తిస్తారు.

ఆమె తన ఉడుపుల్లో ఏదో తీర్థపాత్రక దాచిపెట్టుకు పోతున్నట్టుగా, ఆ జలం ఎక్కడ తొణుకుతుందో నన్నంత నెమ్మదిగా నడిచిపోతున్నది. కోటమీదినుంచి చూసేవాళ్ళకు క్రమంగా ఆమె రూపు చిన్నది చిన్నదైపోతుంటే, తమ నిస్పృహవిచారాలు కూడా ఆమెతోపాటు మార దూరమై పోతున్నట్లుని పించింది.

ఆమె సగంమారంలో ఆగి, వెనుదిరిగి, చాలాసేపు నగరంవంక చూడటం అందరూ చూసారు. ఆతర్వాత శత్రు శిబిరంలో ఆ పోలంలో ఆమె ఒంటరిగా నిలబడవుండగా, శత్రుసైనికులు జాగ్రతగా ఆమె సగ్గరకు రావటంకూడా కని పించింది. శత్రుసైనికులు ఆమెను సమీపించి - ఎవరో, ఎక్కడినుంచి వచ్చిందో - అడిగారు.

“నాకొడుకే మీ అధినేత ” అని ఆమె చెప్పినప్పుడు, ఆ సైనికుల్లో ఒక్కరూ అనుమానించలేదు. వాళ్ళు ఆమె ప్రక్కన బొరుతీరి నిలబడి, అతని కీర్తి ప్రతిష్ఠల్ని గానంచేస్తూ అతను ఎంత సాహసవంతుడో ఎంత తెలివైనవాడో వర్ణిస్తు

న్నారు. తన కొడుకు మరోవిధంగా ఉండటానికి వీలులేదు కనుక, ఆమె సగర్వంగా తలెత్తి, అన్నీ విన్నది.

ఇప్పుడు ఆమె తన కొడుకు ఎదుట నిలబడివుంది. అతని పుట్టుకకు తొమ్మిది నెలల పూర్వంనుంచే ఆమె అతన్ని ఎరుగును. అతను తన హృదయంనుంచి భిన్న మైనవాడనికూడా ఆమె ఎన్నడూ అనుకోలేదు. ఆ వీతాంబ రాల మీద రత్నఖచితమైన ఆయుధాలు ధగధగలాడుకూ అతను నిలబడి వున్నాడు. అంతా ఉండవలసిన విధంగానే వుంది; అతను అలా ధవంతో, కీర్తితో, ప్రతిష్ఠతో ఆ తల్లికి ఎన్ని స్వప్నాల్లోనో కనిపించాడు.

అతను ఆమెచేతులు ముద్దు పెట్టుకుంటూ అన్నాడు :

“తల్లీ! నువ్వు నా దగ్గిరికి వచ్చావు. ఇక భయం లేదు. రేపే ఈ దిక్కుమాలిన పట్టణాన్ని పట్టుకుంటాను!”

“నిన్ను కన్న పట్టణం...” అని జ్ఞాపకం చేసింది తల్లి.

సాహసం కళ్ళకు ఎగగమ్మి, కీర్తిదాహం పెచ్చు పెరిగిన యావనపు వేడిలో అతను అహంకారంతో తల్లికి జవాబు చెప్పాడు :

“నేను ఈ జగత్తుకోసం, జగత్తులో జన్మించాను. నా పేరు వింటేనే ఈ జగత్తుంతా గడగడలాడేట్టు చెయ్యాలని నా సంకల్పం! నీ కోసం నేను ఈ పట్టణాన్ని చూస్తూ ఊరుకోవలసి వచ్చింది. ఈ నగరం నా కండల్లో గుచ్చుకున్న ముల్లులాగా, నా ప్రఖ్యాతికి ప్రతిబంధకంగా వుంది. రేపే ఈ దుష్ట కూటాన్ని ఛేదిస్తాను!”

“అక్కడ నేలమీదవున్న ప్రతిరాతికీ చిన్నప్పడే నువ్వు

పరిచయమైనావు. ఇంకా అవన్నీ నిన్ను జ్ఞాపకంపెట్టుకొనే వున్నాయి. అలాంటి నగరం అది ! ”

“మనీషి మాట్లాడించక పోయినట్లయితే, రాళ్లకు నోరులేదు. ఈ కొండలన్నీ నన్ను గురించి చెప్పుకోనీ ! అదే నాకోరిక ! ”

“మనుషుల మా తేమిటి ? ”

“ఔను. నేను మనుషుల్ని మరచిపోలేదు. నాకు మనుషులు కావాలి. మనుష్యుల జ్ఞాపకాల్లోనే వీరులు అమరు లవుతారు ! ”

అయితే వీరులెవరో అతల్లి చెప్పింది :

“మృత్యువును ప్రతిఘటించి ఎవడు జీవితాన్ని నిర్మిస్తాడో, ఎవడు మృత్యువును జయిస్తాడో .. వాడే వీరుడు...”
కొడుకు అంగీకరించలేదు :

“కాదు. ఒక నగరాన్ని నిర్మించినవాడికి ఎంతప్రఖ్యాతి వస్తుందో, దాన్ని ధ్వంసంచేసినవాడికి కూడా అంత ప్రఖ్యాతి వస్తుంది. చూడు, రోముపట్టణాన్ని యూనీస్ నిర్మించాడో రోములన్ నిర్మించాడో మనకు తెలీదుగదా ! అయినా, రోమును ధ్వంసంచేసిన ఆలరిక్ మొదలైన వీరులందరిపేర్లు మనకు తెలుసు ! ”

“ఈ అన్నిపేర్లనూ దాటి రోము నిలిచేవుంది ! ” అని హెచ్చరించింది తల్లి.

ఈవిధంగా తల్లీకొడుకులు సూర్యాస్తమయందాకా తర్కించుకొంటూనేవున్నారు. అతని ఉద్రిక్తవాగ్ధోరణిని ఆమె అప్పుడప్పుడుమాత్రమే చాలా అరుదుగా అడ్డగిస్తూ

వచ్చింది. ఆమె గర్వోన్నతమైన శిరస్సు మరీమరీ కుంగిపోతూవచ్చింది.

తల్లి సృష్టిస్తుంది, రక్షిస్తుంది; ఆమెతో విధ్వంసాన్ని గురించి మాట్లాడడమంటే ఆమెకు వ్యతిరేకంగా మాట్లాడటమే ! ఇది అతనికి తెలేదు. ఇంతేకాదు, ఆమె చెప్పే జీవిత సూత్రాన్నే తాను వ్యతిరేకిస్తున్నట్టుకూడా అతనికి తెలేదు.

తల్లి ఎల్లప్పుడూ మృత్యువుకు బద్ధశత్రువు. మానవ ముందిరాల్లోకి మృత్యువును తీసుకొచ్చే శక్తుల్ని ప్రతిఠిల్లి ద్వేషిస్తుంది; శత్రుత్వం వహిస్తుంది. హృదయాన్ని చంపే కీర్తి తల్లశలకు కన్నులు కానక, ఆకొడుకు ఈ సత్యాన్ని గమనించలేదు.

తాను కని పెంచిన జీవితం ధ్వంసంకాబోతున్నప్పుడు తల్లి, ఎంత నిర్భయంగా ఎంత తెలివిగా ఎంత నిర్దాక్షిణ్యం ప్రతిఘటిస్తుందో కూడా అతనికి తెలేదు !

ఆమె తలవంచి కూర్చోని, తన కొడుకు చక్కని గుడారం ద్వారంనుంచి నగరంనంక చూసింది. ఆ నగరంలోనే ఒకప్పుడు తనలో ఒక ప్రాణి కిరణం కదలాడింది; ఆ నగరంలోనే, ఇప్పుడు దాన్ని ధ్వంసం చెయ్యబూనుకున్న ఈ శిశువు కోసం, తాను వ్రసవ వేదన పడ్డది.

నగర శిఖరాల్మిది ఎర్రటి సూర్యకిరణాలు రక్తం అద్దినట్లున్నాయి. కిటికీ తలుపులు రక్తం కక్కుతున్నట్టు మెరుస్తున్నాయి. పట్టణమంతా గాయాలమయం అయినట్లూ, ప్రతిచోటా జీవరక్తం కాలువలు కట్టుతున్నట్లూ కనిపించింది.

వెంటనే పట్టణం శవంలా నల్లపడి పోయింది; తలకొరువుల్లాగా నక్షత్రాలు మిలమిల్లాడు తున్నాయి.

శత్రువును ఆకర్షించకుండా వుండటం కోసం దీపం పెట్టని చీకటి కొంపలు కనిపిస్తున్నాయి. దుఃఖంతో కుంగిపోయి, శవదుర్గంధంతో తడిసిన పురవీధులు కనిపిస్తున్నాయి. చావుకు ఎదురు చూస్తున్న ప్రజల అస్పష్టరహస్యసంభావనలు వినిపిస్తున్నాయి. ఆమెకు అన్నీ, ప్రతిఒక్క టీకూడా, కనిపిస్తున్నాయి అదంతా ఆమెకు సన్నిహితంగా ప్రియతమంగా అక్కడ నిలబడి మానంగా ఆమె నిశ్చయంకోసం ఎదురు చూస్తున్నట్టున్నది. తన నగరంలో వున్న ప్రజలందరికీ తానే తల్లిననే భావం ఆమెలో పొడనూపుతున్నది.

నల్లటి నగ శిఖరాలనుంచి మేఘాలు లోయల్లోకి దిగి, అక్కడినుంచి రెక్కల గుర్రాల్లాగా, ఆ దురదృష్ట నగరం మీదికి దూకాయి.

“తగినంత చీకటిగా వుంటే బహుశః ఈరాత్రే మనం దాడి చెయ్యవచ్చు! ఎండ ప్రకాశనంతంగా వుండి, ఆయుధాల తల్తళ్లు మన కళ్ళలో గుచ్చుకుంటున్నప్పుడు చంపటం కష్టం. అనేక డెబ్బలు వృధాగా గురితప్పిపోతాయి!” అన్నాడు కొడుకు, కత్తి చూసుకుంటూ.

తల్లి కోరింది :

“రా, బిడ్డా! నా ఒడిలో తలపెట్టి, కొంచెంసేపు కళ్ళు మూసుకొని, విశ్రాంతి తీసుకో! చిన్నప్పుడు నువ్వు ఎంత దయగా ఎంత సంకోచంగా వుండేవాడో జ్ఞాపకం

తెచ్చుకో! నిన్ను అంతా ఎంత ప్రేమించేవారో జ్ఞాపకం చేసుకో!....”

“నన్ను ఇంతవాణ్ణి చేసినందుకు నిన్ను ప్రేమిస్తాను ; కీర్తిని ప్రేమిస్తాను!” అంటూ, అతను తల్లి ఒడిలో తలమార్చి విధేయంగా కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

ఆమె అతనిమీదికి వంగుతూ, “మరి స్త్రీలను ప్రేమించవా?” అని అడిగింది.

“వాళ్ళు అనేకమంది. మరీ తీపివస్తువులు మొహం కొట్టినట్లుగా, స్త్రీలంటే విసుగు పుడుతుంది.”

“నీకు పిల్ల లక్కరలేదా?” అని చిట్టచివరిసారిగా అడిగింది.

“ఎందుకు? ఎవరిచేత నన్నా చంపించటానికా? నావంటి వా డెవడో వాళ్ళను చంపుతాడు; అది నాకు చాలా బాధగా వుంటుంది. కాని అప్పుడు నేను శత్రువుమీద ప్రతీకారం చెయ్యటానికి చాలనంత దుర్బలంగా వృద్ధాప్యంలో వుంటానేమో!”

“నువ్వు చక్కనివాడివే ; కాని కాంతి కిరణంలాగా నిస్సారమైనవాడివి!” అన్నది తల్లి నిట్టూరుస్తూ.

“ఔను, కాంతికిరణంలాగా...” అన్నాడు నవ్వుతూ కొడుకు.

ఆ తల్లి ఒళ్లో పసిపిల్లవాడిలాగా అతను నిదురమైకంలో పడిపోయాడు.

తర్వాత, అతని ముఖానికి తన నల్లటికొంగు కప్పి, అతని గుండెల్లో ఆమె బాకు దించేసింది. తన కొడుకు గుండె ఎక్కడ.

అడుతుందో ఆమెకంటే ఎవరి కెక్కువ తెలుసు ? ఒక్కదెబ్బకు అతను మరణించాడు. ఆశ్చర్యచకితులైన పహారావాళ్ళ కాళ్ళక్రిందికి తన కొడుకుశవాన్ని నెట్టేసి, ఆమె నగరప్రజను ఉద్దేశించి ఇలా అన్నది :

“ఒక పౌరురాలుగా, నా దేశానికి నేను చెయ్యగలిగిందల్లా చేసాను. కాని, తల్లిగా నా బిడ్డతోనే ఉండిపోతాను. మళ్ళీ జీవం ధరించగలశక్తి నాలో ఎప్పుడో ఉడిగిపోయింది. ఇక నాజీవితం ఎవరికీ ప్రయోజకమైంది కాదు.”

అతని రక్తంతో, అంటే తన రక్తంతోటే, ఇంకా నులి వెచ్చగావున్న ఆ కత్తి పైకెత్తింది; తనహృదయంలోకి దింపేసుకున్నది - బలంగా; మళ్ళీ మరోసారి...

వేదనాశుయమైన హృదయంలో సాహసం అసహజం కాదు గదా !

తుది సందేశం

తుమ్మెదలు యుంకారం చేస్తున్నాయి.

ఆ దట్టమైన ఆలివ్ చెట్ల గుబురుల మధ్య బలిష్ఠమైన లోహతంత్రులు అమర్చినట్లుగా వుంది. గాలి కెరటాల్లో తూగాడే ఆలివ్ పత్రాలు, ఆ తీగెలను మీటుతూ, వాతావరణమంతా ఆ వింత సంగీతంతో నిరంతరంగా నింపుతున్నాయి. అది నిజంగా సంగీతం కాదు. కాని, ఏవో అదృశ్య హస్తాలు కానరాని వందల తంబురాలను మీటుతూ శ్రుతి చేస్తున్నట్లుగా వుండి. ఎప్పుడో హఠాత్తుగా ఆ శ్రుతి ఆగిపోయి, సూర్యుణ్ణి గురించో, ఆకాశాన్ని గురించో, సముద్రాన్ని గురించో, ఒక అద్భుత సంగీతం వినవచ్చేట్లు ఆశావహంగా వుంది.

తరంగితమైన తను కీరీటాలు పర్వతాలనుంచి సముద్రం దాకా కదలాడే విధంగా, ఆ ఆలివ్ చెట్లను ఊయెలులూపుతూ, గాలి వీస్తున్నది. సముద్రపు నురుసు ఆ శిలా తీరానికి మందంగా ఒక స్థాయిలో కొట్టుకుంటున్నది. సముద్రం జీవ కోటికి ఊకిపట్టు ఆ సముద్రపు నీలి మైదానం మీద వ్రాలిన పిట్టలపిడుకలాగా, అన్నీ ఒకే వైపుకు ప్రయాణించేస్తూ, పోయెల్లోకి అదృశ్యమౌతూ, మళ్ళీ కెరటం విచ్చుపర్వతల్లో పైకి లేస్తూ - దట్టంగావున్న ఆ నురుసులు

తమాషాగా కనిపిస్తున్నాయి. వాటిని దూరంగా వెనక్కు పిలుస్తున్నట్టుగా, సముద్రం ఆకాశం కలిసినచోట ముత్తైర లెత్తుకున్న రెండు పడవలు, రెండు బూడిదరంగు పిట్టలాగా, అటూ ఇటూ తచ్చాడుతున్నాయి. ఆ దృశ్యమంతా, సగం మరచిపోయిన పాత కలలాగా, అవాస్తవికంగా వుంది.

ఆ గులకరాళ్ళ బీచిమీద కొండనీడలో కూర్చొని వున్న ఒక ముసలి పల్లెవాడు చెప్పాడు.

“ప్రొద్దుకుంకేసరికి ఇ - శ గాలి లేస్తుంది!”

సముద్రపు అలలతో కొట్టుకొనివచ్చి, తీరాన గులక రాళ్ళమీద, వెదజమ్మినట్లు, పడివున్న గడ్డి మొక్కలు కొన్ని తుప్పరంగుగాను, కొన్ని బంగారువర్ణంగాను, మరికొన్ని ఆకుపచ్చగాను వున్నాయి. ఆ మందుపెండలో కాలుతున్న రాళ్ళమీద ఆగడ్డి మొక్కలమీదినుంచి లేచే ఆవిరి ‘అయిస్టిక్’ వాసన కొడుతున్నది. వంపులువంపులుగా వున్న కెరటాలు ఒకదాన్నొకటి ఒడ్డుకు తరుముకొస్తున్నాయి.

ఆ వడలిపోయిన ముఖం, పొడుగాటి ముక్కు, ఆ నల్లటి చర్మపు ముడతల్లో దాగిన నిశితమైన గుండ్రని కళ్ళూ చూస్తే - ఆ ముసలి పల్లెవాడు సముద్రతీరాన కూర్చున్న పిట్టలాగా వున్నాడు; ఆ వంకరలు తిరిగి, ఎండిపోయినట్లున్న ప్రేళ్ళు మోకాళ్ళమీద చలనంలేకుండా పెట్టుకున్నాడు. తుమ్మెదల యొక్కారానికీ, కెరటాల తటపటలకూ శ్రుతి కలిపే స్వరంతో అతను తన చరిత్ర చెప్పటం ప్రారంభించాడు.

“యూభై యేళ్ల పూర్వం ఒకరోజు ఇలాగే బాగా ఎండ కాసిన రోజు - ఇంకా నాకు బాగాజ్ఞాపకం. అరోజు, కనిపించే

వ్రతవస్తువూ నవ్వుతూ పాడుతున్నట్లుంది. అప్పుడు నాతండ్రికి నల్లబెయ్యేళ్లుంటాయి. నేను పదహారేళ్ల వాణ్ణి. ఉష్ణప్రదేశాల్లో నివసించే ఆవయస్సు వాళ్లందరిలాగానే, నేనుకూడా అప్పటికే ఒక ప్రేమకలాపంలో వున్నాను.

“అనాడు మానాన్న ‘రా, గుయ్‌డో! వెళ్లి పెజో నీలు పట్టుకొద్దాం’ అని పిలిచాడు. పెజోనీ అంటే ఒకరకం చేప. ఎర్రటిరెక్కలుంటాయి. చాలా రుచిగా వుంటుంది. సముద్రంలో పగడపు కొండలున్నచోట్లకే అవి లోతుగా వుంటాయి కనుక వాటిని పగడపుచేపలనిగూడా అంటారు. లంగరుదగ్గరనుంచొని, బలీయమైన గాలంవేసి దాన్ని పట్టుకోవాలి. చాలా చక్కని చేప!

“చాలాచేపలు చిక్కుతాయని తప్పితే, మరేమీ ఆలోచించకుండా బయలుదేరాము. నాతండ్రి బలవంతుడే, చేపలుపట్టటంలో బాగా అనుభవం వున్నవాడే; కాని, అంతకు పూర్వం కొద్ది రోజులక్రితమే జబ్బుపడ్డాడు. గుండె నొప్పిగా వుండేది. పల్లెవాళ్ళందరికీ వచ్చే సరాల జబ్బుతో ఆయన వ్రేళ్లు కొంకర్లు పోయేవి.

“ఇప్పుడు ఇంత లాలనగా మనల్ని సముద్రంవైపు నెట్టుతున్నట్లు తీరంనుంచి వీచే ఈ గాలి చాలా చెడ్డది, విద్రోహ కరమైందికూడా. దానికి మన మేదో పెద్దద్రోహంచేసినట్టుగా ఉండి ఉండి అజాగ్రతగా వున్నప్పుడు, ఒక్కసారి అకస్మాత్తుగా మనమీదికి విజృంభిస్తుంది. మన వడవను ఎత్తి అవతల వారే స్తుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు మనల్ని నీళ్ళలో ముంచేసి, వడవను కూడగూడ బోగ్గిస్తుంది. మన కుక్కిరిసి గురింది చింతించడానికి

గానీ, భగవంతుణ్ణి ధ్యానించుకొంటానికి గానీ మనకు అవకాశం లేనంత వేగంతో, అదంతా హఠాత్తుగా జరిగిపోతుంది. అంతలో మనల్ని గింగిరాలు తిప్పుతూ ఎక్కడికో దూరానికి నిస్సహాయంగా తోసిపారేస్తుంది. ఈ గాలికంటే దొంగవాడు ఎక్కువ పెద్దమనిషి అంటాను. అసలు ఈ ప్రకృతి శక్తుల కంటే మనుషులెప్పుడూ నిజాయితీకలవాళ్ళే.

“అప్పుడు, సరీగా ఇలాంటి గాలి తీరానికి దగ్గరలోవున్న మమ్మల్ని రెండున్నర మైళ్ళలోపలికి కొట్టేసింది. అది కూడా, పిరికివాడిలాగానూ నీచుడిలాగానూ హఠాత్తుగా దొంగదెబ్బ తీసింది.

“ఆ మెలి తిరిగిపోతున్న చేతులతో నా తండ్రి, తెడ్డు మోపుగా పట్టుకొని, ‘ఆవు, గుయ్‌వో! ఆవు! లంగరు వెయ్యి!’ అని అరిచాడు.

“నేను లంగరు కోసం దేవులాడుతుండగా, గాలి విసురుగా వచ్చి నా తండ్రి చేతిలోని తెడ్డును ఎగత కొట్టేసింది. అది కొమ్ముకు కొట్టుకొని, ఆయన, పడవలో అడుగున పడి పోయాడు. ప్రతిక్షణం మేము ఆ కెంట్రాల్లో కలసిపోయే ప్రమాదం కళ్ళ యెదుట కనపడుతూ వుండటంవల్ల, నేను లంగరు వదిలిపెట్టి, ఆయన కేమీ సహాయం చెయ్యటానికి అవకాశం చిక్కలేదు. మొదట్లో ప్రతిదీ త్వర త్వరగా జరిగి పోయింది. తర్వాత నేను తెడ్డు స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకునే సరికి, మేము లోపలికి కొట్టుకు పోతున్నాము. కెరటాల తలలు తుంపుకొన్న ఆ గాలి, మామీద చుట్టూజల్లు కురిసిస్తున్నది. పురోహితుడు మనమీద ముహూర్తం చల్లినట్టుగానే

అయితే అంతకంటే తీవ్రంగా జల్లుకొడుతున్నది. కాని అది మంత్రోదకమూ కాదు, మన పాపాలు తొలగచెయ్యటానికీ కాదు.

“నాతండ్రి మళ్ళీ జేలివి తెచ్చుకొని ‘ఇది ప్రమాద కరంగావుంది’ అని మళ్ళీ తీరంవంక చూసి ‘ఇది ఇప్పట్లో ఆగేది కాదు, చాలా సేపుంటుం’ దన్నాడు.

“‘నువ్వు వయసులో ఉన్నప్పుడు, ప్రమాదం వస్తుందంటే నీకు నమ్మకం వుండదు. నీకోసం వెయ్యి సమాధులు తవ్వుతూ, కూలిలేకుండా నీ మృత్యుగీతా లాటపించే ఈ సుడిగాలిలో, పిశాచాలు వీల్చివిడిచిన ఈ చెడుగాలిలో, నావికుడైనవాడు ఇలాంటి క్లిష్ట సమయంలో చెయ్యవలసిందల్లా చేసాను; పడవను నిలబెట్టాలని చూసాను.

“‘కానీ, గుయ్‌డో నువ్వు శాంతంగా వుండు!’ అని తలమీది నీళ్ళు తుడుచుకుంటూ అన్నాడు. ‘నిప్పువుల్లలలో సముద్రాన్ని ఎంత సుచ్చి నీం ప్రయోజనం? అలిసిపోకుండా, నీ బలం కూడదీసుకో! జీకపోతే, ఇంటిదగ్గరవాళ్ళు నీకోసం వృథాగా ఎదురుచూసినవాళ్ళవుతారు!’

“పిల్లలు బంటిని ఊపివేసివట్టుగా, ఆపచ్చటి కెరటాలు చూపడవను ఊపివేసేసాము; పడవ అంచులకగ్రబాకి, మాతలమీదికి వేచి, మమ్మల్ని అలలాకిస్తూ, హోరున అవతలికి మోకుతున్నాయి. మా పడవ ఆ అలలపాధ్య ఎక్కడో అగాధంలో తూగాడుతున్నది. మళ్ళీ మరో కెరటం మమ్మల్ని తన తెల్లటి శిఖరమీదికి చెచ్చుతున్నది. అంతకంతకూ తీరం

మాకు మామూరింగా పడుగెత్తుతూ, మాపడవలా గాతే నృత్యంచేస్తున్నట్లు కనిపిస్తున్నది.

“అప్పుడు నాతండ్రి అన్నాడు: “మవ్వు తిరిగి ఇంటికి వెళితేవేమో కాని, నామాటమానించి చట్టివే. చేపలు పట్టటంకోసం, బనికోసం నువ్వు లెలుసుకోవలసిన సకేషాలున్నాయి. విన, చెబుతాను!”

“ఏ ఏ రకంచేపల అలవాట్లు ఎలావుంటాయో, ఏ చేపను ఎక్కడ ఎప్పుడు ఎలా పట్టాలో చెప్పడం ప్రారంభించాడు.

“మామరజన అర్థం చేసుకున్నతర్వాత నేనన్నాను : ‘మనం ఇప్పుడు చేవుణ్ణి తెలుసుకోవడానికి? అని. అన్నివైపులను ఏ పంజాలుకప్పి మీరూకునున్న తెల్లటి కేటకుక్కల పరివృత్తిలో లెంపకుంటేల్లలాగా వున్నారేమోనన్నాడు.

“ఆయన అన్నాడు : “చేవుడు అన్ని చూస్తాడు. ఈ భూమిమీద బ్రతికేటంతా తాను తప్పించిన ప్రాణులు ఇప్పుడు సముద్రంలో చావుకు సిద్ధంగావున్నారని చేవునికి తెలుసు. అందులో ఒకడు, మరి జీవితాని ప్రేమించు, తనకున్న విజ్ఞానాన్ని అందిస్తే తన కుమారునికి అప్పగించాలని కూడా ఆయనకు తెలుసు. ఈ ప్రపంచానికి ప్రజనూ పని అనేది అవసరం. ఈసంగతి ఆయన అర్థంచేసుకుంటాడు...”

“చేపలు పట్టటాన్ని గురించి తనకు తెలిసిందంతా చెప్పిన, ఒకడు తనతోటివాళ్లతో మంచిగా బ్రతికాలంటే ఏమేమి చెయ్యవలసిందోనో చెప్పాడు.

“ ‘ఇంటిదగ్గర నువ్వెన్నడూ చెప్పలేదు. ఇదేమి, నాన్నా, నాకు చెప్పేసమయం?’ అన్నాను.

“ ‘ఇంటి దగ్గర చా వెప్పుడూ ఇంత సన్నిహితంగా ఉండదు గదా!’ అన్నాడు.

“ గాలి అడివి జంతువులాగా గోండు పెడుతున్నది. హోరున వేచే ఆ కెరటాల మోతలో, తాను చెప్పేది నాకు వినిపించటంకోసం, నాన్న బిగ్గరగా అరచి చెప్పవలసి వచ్చింది:

“ ‘నీకోటి వాడితో, అల్పుడిలాగా గానీ, అధికుడిలాగా గానీ కాకుండా, ప్రేమ ర్తించటం మంచిది! రాజు పల్లెవాడూ, పురోహితుడూ సైనికుడూ-అందరూ ఒకే యంత్రంలోని భాగాలు. ఆ యంత్రానికి తక్కినవాళ్ళ అవసరం ఎంతో, నీ అవసరమూ అంతే! నువ్వు ఎవరిదగ్గరకైనా పొయ్యేటప్పుడు వాడితో మంచకంటే చెడే ఎక్కువవున్నదనుకుంటూ పోకు! ఎప్పుడూ వాడిలో మంచే ఎక్కువ వున్నదని నమ్ము! అలా వుండి తీరుడురా. నువ్వు ఎలా కోయితావో అలాగే ప్రేమ ర్తస్తారు మనష్యులు!’

“ నిజానికి ఈ మాటలన్నీ ఆయన ఒక్క వరసచ చెప్పలేదు. మేము కెరటం నుంచి కెరటానికి క్రిందికి పడుతూ వైకి లేస్తూన్నప్పుడు, ఆ నీటి జల్లులోంచి ఆ మరుసుల లోంచి, ఆయన మాటలు ఒక్కచొక్కటే వినిపించాయి. కాని, ఆయన చెప్పినదాంట్లో చాలాభాగం నాకు వినిపించక ముందే గాలిలో కలిసిపోయింది. ఇంకా, చాలా నాకు అర్థం కానేలేదు. ముఖం ఎదుట మృత్యుదేవత తాండవిస్తున్నప్పుడు, ఎవడికైనా, ఏమి వట్టుబడుతుందనమక! అంతట ముందెన్నడూ

సముద్రం అంత భయంకరంగా వుండగా చూడలేదు, ఎన్నడూ సముద్రం మీద అంత నిస్సహాయంగా అనిపించలేదు - నిజంగా నాకు భయం వేసింది. అప్పుడో ఆ తర్వాతనో సరీగా గుర్తులేదు కాని, ఒక విషయం మాత్రం నేనా జీవించి వుండగా మరవలేను.

“ అది నిన్ననే జరిగినట్లుగా కళ్ళముందు మెకలుతుంది. ఆ పడవ అడుగున, చేతులు బాపి, కొంతర్లు పోయి మెలి తిరిగిన వేళ్ళతో పడవలించులు పట్టుకొని కూర్చున్న నా తండ్రి ఇప్పుడు కూడా నాకు కనిపిస్తున్నట్టే వుంటుంది - ఆయన టోపీ కొట్టుకుపోయింది, కుడినాచీ ఎడమనుంచి ముందునుంచి వెనకనుంచి కెరటాలు ఆయనతలమీద మెడిమీద చరిచి కొడుతున్నాయి. ప్రతినారీ తల అలల్లాగిస్తూ, మలీ గుక్క తిప్పుకొని, ఆయన నాకు అరచిచెబుతున్నాడు. చర్మమంతా చీకినట్టులై, ఆయన మనిషి కుంగదీసుకుపోయాడు. భయంతో బహుశా, బాధతోనేమో - బాధతోనే అచకుంటాను - ఆయనకళ్ళు మిసిగ్గుడు పడ్డాయి.

“ ‘ఒరే ! వింటున్నావా ?’ అని అడుస్తాడు.

“ ఒక్కొక్కప్పుడు బవాబుచెవుతాను : ‘వింటున్నా’ నని.

“ ‘మంచిఅవేదంతా మానవుడినుంచే వస్తుందనిగుర్తుంచుకో !’

“ ‘గురుపెట్టుకుంటాను, నాన్నా !’

“ ఇలామీదవుండగా ఆయన నాతో ఎన్నడూ ఆవిధంగా చెప్పలేదు. ఎన్నడూ దయననా, నిరసనా తలగనూ కనిపించే

వాడు. నన్ను తేలిగ్గానూ అపనమ్మకంగానూ చూస్తున్నాడనీ, ఇంకా చిన్న పిల్లవాణి చూసినట్లే చూస్తున్నాడనీ అనిపించి, అప్పుడప్పుడు ఆయన మీన కోపం వచ్చేదికూడా! మరి యావనం అటువంటిది, ఆ వయస్సులో అంతలో మనస్సు నొచ్చుకుంటుంది.

ఆయన అడుపులు నా భయాన్ని పోగొట్టి వుంటాయి. బహుశః అందువల్లనే ప్రతివిషయం అంత స్పష్టంగా గుర్తు పెట్టుకోగలిగాను.

“ఆముసలి శల్లెవాడు ఒక్క క్షణం అలా నమ్రద్రు నురుసు చూస్తూ విశ్వబద్ధంగా వున్నాడు. మళ్ళీ కళ్లు తిప్పి, చెప్పటం ప్రారంభించాడు.

“నేను అనేక సంవత్సరాలుగా జనాన్ని చూసాను. జ్ఞానకం పెట్టుకోవటమంటే అర్థం చేసుకోవటం లాంటి దేనని నా ఉద్దేశం. నువ్వు ఎక్కువ అర్థం చేసుకున్నాకొద్దీ, ఎక్కువ మంచితనం చూడగలవు. ఇది నిజం! నామాట నమ్ము!

“నా పితృమైన తండ్రి ముఖం ఇంకా నాకు గుర్తేస్తూ రిగా తడిసిపోయి, పెద్దకళ్ళతో నావంక భయంకరంగానూ ప్రేమా స్పదంగానూ, నాకప్పట్లో చావు లేదని చెప్పేవిధంగా చూస్తూవున్న ఆయన ముఖం నేను ఎన్నటికీ మరచిపోలేను కూడా. అప్పుడు నేను నిజంగానే భయపడ్డాను కాని, నేను చావనవి కూడా తెలుసుకున్నాను.

“చిట్టచివరకు మా పడన బోలాపడిపోయింది. మేమి ద్దరం ఆ తేర్లిపోతున్న కెరటాల్లో, కళ్ళ చుట్టూ నురుసు కమ్మకొని, కొట్టుకులాడుతున్నాం. కొన్ని కెరటాలు

మమ్మల్ని పట్టుకుని, బోర్లాపదేవున్న ఆ పడవమీదికి ఎత్తి
కొట్టిపోతున్నాయి. వేము పడవకు కట్టివున్న తాళ్ళు చేతి
పట్టుకున్నాం. నాటిని పట్టుకుంటానికి తగినంతమాత్రం శక్తి
వుండేగా, ఈ కెరటాలు, మమ్మల్ని పడవనుంచి దూరం
కొట్టేయ్యలేవు. కానీ, అన్నిటికంటే ఆ నీటిలోంచి తలలు
బెటికి పెట్టటమే కష్టంగా వుంది. చాలానాడు కెరటాలు
మమ్మల్ని పడవమీదికి విసిరికొట్టి, మళ్ళీ వెనక్కి
లాగేసాయి. మరీ భయంకరమేది ఏమిటంటే, తన తదాలాడు
తూ వుంటుంది; కళ్ళు కనపడవు, చెవులు వినపడవు; చెవుల
నిండా నీళ్ళుపోతాయి, మనం కూడా నీళ్ళు తాగుతామంటాయి.

“ఇలా ఏడు గంటలు గడిచింది. ఆ తర్వాత అకస్మాత్తుగా
గాలి తీరంవైపుకు తూగింది. కెరటాలు మమ్మల్ని
మహావేగంగా తీరం వైపుకు మోసుకుపోతున్నాయి.

“‘ఆపు!’ అని నేను సంకోషంగా అరిచాను.

“నాన్న ఏదో అరచి బదులు చెప్పాడు కానీ నాకు
ఒక్కమాటే వినిపించింది ‘...కొట్టుకుంది...’

“ఆయన గుట్టల విషయం చెప్పివుంటాడు. అది చాలా
మారాన వున్నాయి. నేను నమ్మలేదు. కానీ నా కంటే
ఆయన కెక్కువ తెలుసు. వేము ఆ కొండల్లాంటి కెరటాల
మీద అసహాయంగా అశక్తంగా కొట్టుకుపోతూ, నిర్దయగా
మా శరీరాలు పీరగ గొడుతున్న ఆ పడవను పట్టుకు
వేలాడుతున్నాము. ఇలా చాలాకాలం గడిచింది. చిట్ట
చివరకు తీరందగ్గరి సెలవుగుట్టల కళ్ళ బడ్డాయి అతగ్వాత
ప్రతి అతీత్యంతంగా జరిగిపోయింది. ఆ కొండలు, మామీద

విరుచుకు పడేటట్లుగా, నీటిమీదకి వంగి, ఊకుకుంటూ మా నెచ్చెకు వచ్చేస్తున్నాయి. తెల్లటి కెర్రుమీద ఉన్నాన్ని చూచుకు ఒక్కసారి, రెండుసార్లు - ఊపిక్కిట్టాయి. అలాంటి ముడిద చిక్కిన పోక చెక్కలా, మా పడన తున్నామేమిట అని అంది. నా శరీరమంతా జర్జరించుకుపోయింది. కళ్ళ ఎదుట అన్నప్పలా తారసిల్లుతూ, కత్తులా గావున్న ఆ వల్లటి కొంక కోసలు, కని పిస్తున్నాయి. నా తండ్రికి ఎత్తుగా నట్టమీద ఆ గావని కోరలో ఇరుక్కున్నట్లు కనిపిస్తున్నది.

“ఆతర్వాత ఒకటి రెండు గంటలకు ఆయన్ను ఒడ్డుకు పట్టుకొచ్చారు. ఆయన వెనుక విరిగివుంది, తల బ్రద్దలైపోయింది. తలమీద తగిలిన ఆ భయంకరమైన గాయం చూచి మెనడు బైటికి కారిపోతున్నది. నాకు బాగాజ్ఞాపకం - బూడిద రంగులోవున్న ఆ మెనడులో నడిచే రక్తం తలుపులు చూస్తూనే, నురుసూ రక్తం కలిసిపోతున్నాయి. ఆయన శరీరమంతా తునాతునకైపోయింది. కాని ఆయన ముఖం మాత్రం కళ్ళ తప్పకుండా, ప్రళాంతంగానే వుంది; కళ్ళు గట్టిగా మూసు కుని వున్నాయి.

“ఇక నేను? నేనుమాడా బాగానే నలిగిపోయాను. నన్ను ఒడ్డుకు చేర్చినప్పుడు నాకు స్పృహ లేదు. అసలు, మమ్మల్ని ఒడ్డుకు తీసింది, మా పూరిక చాలా దూరాన వున్న అమాల్ఫీ అవతలి! కాని, అక్కడివాళ్ళు కూడా పల్లెవాళ్లే కనుక, వాళ్ళకు ఇలాంటి సంఘటనలు ఆశ్చర్యంగా వుండవు. అయితే, దయతోను సాహర్ద్యంతోనూ చూస్తారు. నిజానికి,

ప్రమాదభరితమైన జీవితాలు గడిపేవాళ్ళంతా ఎప్పుడూ దయగానేవుంటారు !

“నేను నా తండ్రినిగురించి నిజంగా ఏమనుకుంటున్నానో, ఈ యూభైయొక్క వళ్ళనుంచీ నా హృదయంలో ఏమి నిక్షేపించుకున్నానో నీకు తెలిసేట్టు చెప్పలేకపోతున్నా సేమో నని నా భయం. అలాచెప్పటానికి ప్రత్యేకపదజాలం కావాలి, పదజాలమేకాదు కవిత్వం కావాలేమో ! కాని మేము మామూలు మనుషులం, చేపల్లాంటి వాళ్ళం, అనుకున్నది అనుకున్నట్లు చెప్పకోలేము. ఎవడైనా అనుకున్నదీ, తెలిసిందీ అంతా చెప్పలేడు.

“కాని, ఇంతకూ చెప్పనచ్చిందేమంటే - నా తండ్రి తన తుదిక్షణంలో, తనకు చావు తప్పదని తెలిసికూడా, భయపడలేదు; నన్ను మరచిపోలేదు; నేను ఏమేమి తెలుసుకోవాలని ఆయన అనుకున్నాడో అవన్నీ చెప్పేందుకు అనికాశం కలిగించుకున్నాడు, బలం తెచ్చుకున్నాడు. ఇప్పటికీ నేను అరవై యేడేళ్ళు జీవించినతర్వాత, ఇవాళ నేను చెప్పగలను - అప్పుడు ఆయన చెప్పిన దంతా సత్యమే ! ”

ఒకప్పుడు ఎరగావుండ్రి, ఎండకు వెలిసి ఇప్పుడుగోదామరంగుకు మారిన టోపీని తెలమీదినుంచి తీసి, ఆ తెల్లటి మాడుక్రిందకి వంచుతూ, పైపు తీసి వెలిగించి, ఇలా వక్కాణించాడు :

“ఔను - అంతా సత్యమే ! మనం ఎలా చూడదలచుకుంటే అలా కనిపిస్తారు మనుష్యులు. వాళ్లను మనం దయతో చూసినట్లయితే, వాళ్ళకూ మనకూ కూడా మేలు చేసుకున్న

వాళ్ల మవుతాము. వాళ్లూ బాగుపడతారు, మనమూ బాగు పడతాము. ఇది చాలా సులభంగాదా?”

గాలి మరీ మరీ బలంగా వీస్తున్నది. కెరటాలు మరీ మరీ పైకిలేస్తూ, మొనలుదేరి నురుసులు గ్రక్కుతున్నాయి. సముద్రంమీద పిట్టలు ఎక్కువై, ఎక్కడికో దూరతీరానికి మరీ మరీ దూరంగా పోతున్నాయి. ఆ ముత్తైరల పడవలు రెండూ నీలాకాశం అంచుచాటున అప్పుడే అదృశ్యమైపోయాయి.

ఆ నిట్టనిలువుగావున్న లంకగుట్టలు నురుసుతో కప్పి పేయబడ్డాయి. ఆ నీలాల నీరు మోతపెడుతూ తీరానికి కొట్టు కుంటున్నది. తుమ్మెదలు తమ నిరంతర ధుంకారం సాగిస్తున్నాయి.

వ సంతకాలం

అమెరికా వాడిలాగా నున్నటి షడ్డో, తేలిక దుస్తుల్లోవున్న మనిషి ఒకడు, హోటల్ బ్యారానికి నగ్గిరగా ఇనప బల్లముందు కూచోని. తీరికగా తనలో తాను మాట్లాడుకుంటున్నాడు :

“ గే - ఆర్కన్...”

చుట్టూ ఎటు చూసినా కసింబపూబాదలు తెల్లగాను పసుపుచచ్చగాను విచ్చుకొని వృత్తం చేస్తున్నాయి. సూర్యకాంతి ప్రకాశవంతంగా వుంది. ఆ మృదువసంతశోభలో భూమ్యాకాశాలు కలిసికలిసి లాడుతున్నాయి. అటు కిందుగా వీధి మధ్య, చెవులనిండా బొచ్చు వేలాడుతూ, గాడికలు, గిట్టలు కొట్టుకుంటూ, ఎరుగుకుంటూ పోతున్నాయి. దుక్క గుర్రాలు విదానంగా నడుస్తున్నాయి. ఆ స్వచ్ఛమైన సూర్యకాంతిలోను, పూలతేనె వాసన లాలికే ఆగాలిలోను వీలైనంతకాలం గడపాలన్న కోరికతో జనం అటూ ఇటూ పచార్లు చేస్తున్నారు.

ఆ కాంతిలో, రంగురంగుల దుస్తుల్లో మెరుస్తూ, నసంతవీరులైన బాలురు, మెరుపుల్లాగా వెళ్లిపోతున్నారు. చక్కగా ముస్తాబైన స్త్రీలు ప్రక్కలకు వ్రాలుతున్నట్టు కొద్ది

కొద్దిగా ఊగుతూ, ఆకాశిలో తేలిపోతున్నారు. రాత్రికి నక్షత్రాలెంత అలంకారమో, ఇలాంటి శుభ్రమైన సాయంత్రానికి స్త్రీలు అంత అలంకారం.

అమెరికావాడిలాగా, ఆహోటల్లో కూర్చున్న మనిషిలో, ఏదో విశేషం వున్నట్టుంది. అసలు అతన్ని చూస్తే, ఎవడో అసహ్యంగా మురికిగావుండవలసినవాడు, ఆనాడే ఆ మురిశంతా కడుక్కొని శుభ్రంగా వచ్చినట్టు కనిపిస్తున్నాడు. ఇళ్ళగోడలమీదా, వీధిలో కదిలే ప్రతివస్తువు మీదా, వీధిప్రక్కనున్న చెట్లపరసలమీదా పడే ప్రతి ఎండపొడనూ లెక్కవేస్తున్నట్టు అతను అతి పరీక్షగా, మాసిపోయినట్టు కనిపించే కళ్ళు పెట్టుకు చూస్తున్నాడు. జారిపోతున్న వెడవులు చిగిబట్టి శ్రమపడి ఏదో వింత విషాదగీతం ఈలమీద పాడుతూ పోయిగాటి తెల్లటి వేళ్ళతో ఒక చేత్తో బల్లమీద మద్దెల వేస్తున్నాడు; రెండవ చేత్తో మోకలిమీద తాళం వేసుకుంటున్నాడు. అతని గోళ్లు తెల్లగా పాలిపోయినట్టు కనిపిస్తున్నాయి. అతని లక్షణాలు చూస్తే తెలిపితేటలూ, శృథ శ్చయమూ కలవాడిలాగే వున్నాడు. కాని, అతని మొహంమీది కళ్ళ అంతా తుడిచేసిట్లుగా పోవటంమాత్రం శోచనీయం.

అతనివంక ప్రత్యేకించి చూచి నవ్వుకురించి, హోటల్ పనివాడు - కాఫీకప్పు, పచ్చటి లిక్కరు బుడ్డి, బిస్కట్లూ - అక్కడ వెట్టిపోయాడు, అప్పుడే, విశాలమైన రొమ్మ కలవాడొకడు, కెంపుల్లాటి కళ్ళతో వచ్చి, అక్కడ బల్లవగ్గిర కూర్చున్నాడు. అతని దవడలూ, మెడ, చేతులూ పొగచూకి

నట్లున్నాయి. ఒక పెద్దయంత్రంలోని భాగంలాగా అతని శరీరం ఊక్కులాగా గట్టిగా కనపడుతున్నది.

మొదటివాడి కళ్ళు అతనిమీద అజస్రంగా పడేసరికి, అతను కొంచెం లేచి టోపీ ఎత్తి, ఆ దట్టమైన మీసాల్లోంచి అన్నాడు :

“నమస్కారం, ఇంజనీరుగారూ !”

“ఓహో నువ్వా బ్రాహ్మణా !”

“నేనే ఇంజనీరుగారూ !”

“నువ్వే ఏదో జరుగుతుందనుకుంటారు ?”

“మీ పని ఎలావుంది ?”

“మనం ప్రశ్నలతో మాత్రమే సంభాషణ సాగించ లేమేమో ! మిత్రమా...” అన్నాడు ఇంజనీరు తన పెద వులమీద చిరునవ్వుతో.

రెండో అతను టోపీ చెవిమీదికి పెట్టుకొని, హృదయం విప్పి నవ్వాడు.

“నువ్వు చెప్పింది నిజం. నువ్వు తెలుసుకోవలసిన విశేషాలు అనేకం చెబుతాలే” అన్నాడు నవ్వుతూ.

బొగ్గు బండ్లి లాగుతున్న ముతక బొచ్చు గాడిద ఒకటి మెడచాచి, ఏడుపు గొంతుతో ఒక్క అరుపు అరచి, తన గొంతు తనకే అనన్యంగా వున్నట్లుగా, చెవులు దులుపుకొని, తల నేలకు నించి, గిట్టలు కొట్టుకుంటూ, వెళ్ళిపోతున్నది.

“మరింత విజ్ఞానం పొందటానికి వీలైన పుస్తకం కోసం ఎలా ఎదురు చూస్తామో, అలా నువ్వు తయారు చేస్తున్న యంత్రం కోసం ఎదురు చూస్తున్నాను...”

“నీ పోలిక నాకు పూర్తిగా అర్థం కాలే” దన్నాడు ఇంజనీరు, కాఫీ తాగుతూ.

“ఒక మంచి పుస్తకం మనిషి ఆత్మను విశ్చంఖలం చేసి నట్టుగానే; యంత్రం కూడా మనిషి భౌతికశక్తిని విశ్చంఖలం చేస్తుందంటే మీరు ఒప్పుకోరా?”

“ఓహో, అదా? బహుశః నువ్వు చెప్పింది నిజమే?” నన్నాడు ఇంజనీరు, తలెత్తి. తర్వాత, ఖాళీ కప్పు బల్లమీద పెడుతూ, “నువ్వు మల్లీ ప్రచారం ప్రారంభిస్తా వనుకుంటాను” అన్నాడు ప్రశ్నార్థకంగా.

“అప్పుడే ప్రారంభించా, గదా! ...”

“ఏమిటి? మల్లీ సమ్మెలూ, గంధరగోళాలూ - ఇదేనా?”

“ఔను, అవసరంలేని వన్నీకూడా...” అన్నాడు ట్రామా, మృదుహాసంతో, బుజాలెగ రేస్తూ.

సన్యాసిసిలాగా నల్లటిదుస్తులు ధరించిన ఒక ముసలామె, ఇంజనీరుకు పూలసత్తులు బహూకరించింది. అతను రెండు తీసుకొని ఒకటి ట్రామాచేతికిచ్చి, సాభిప్రాయంగా అన్నాడు :

“నీకు మంచి మేధస్సువుందికాని, ఆకర్షవాదివి కావటం మాత్రం విచారకరం...”

“మీ పూలకూ బాగ్ డ్రూ కృతజ్ఞత. కాని, విచారకరం అంటున్నారు...?”

“ఔను! నువ్వు ముఖ్యంగా నీ లోపల నిమగ్నమై ఇంజనీరువు కావాలంటే ఇంకా చాలా నెట్టుకోవాలి!”

ట్రామా నవ్వుకుంటూ అన్నాడు :

“మీరు చెప్పినమాట నిజం. చ్చితి ఇంజనీరూ కి వే. మీతో పనిచేస్తూనే, నేను ఈసంగతి గ్రహించాను...”

“మంచి మాటన్నావు...”

“అదేమీదు మన ఇంజనీరుగారు ఎందుకు సోవలిస్టు కారా? అని కూడా అనుకునేవాణ్ణి. సోవలిస్టు అయిన వాడు కవికూడా అయివుండాలి...”

చితికిపోయినట్టు గుర్బలంగా, మనకేసిన కళ్ళతో వున్న ఇంజనీరూ అప్పుడే కొలిమిలోంచి తయారై ఇంకా సగిషీ పెట్టని ఉక్కు యంత్రంలాగా వున్న ట్రామా—అంత విభిన్న స్వరూపాలు గల ఆయిద్దరూ, ఒకరి నొకరు పూర్తిగా అర్థం చేసుకున్నట్టు నవ్వుకున్నారు.

“కాదు ట్రామా! నాకే ఒక సాతకార్థానావుండి; నీవంటి మంచునవాళ్లు ముప్పై నలభై మంది సాదగ్గిరపని చేస్తూ వుండాలనివుంది. అప్పుడైతే మనం ఏమన్నా చెయ్య గలం...” అంటూ పూలగుత్తి కోటు బాల్తాములో పూట్ల కొని మెల్లగా నిట్టూర్చి వేళ్ళతో బల్లమీద నిమురు తున్నాడు ఇంజనీరు.

“ఈ చిన్న చిన్న విషయాలు మనమీ బ్రతుకుకూ పనికి అడ్డం వస్తాయనుకోటంకా అర్థంలేదు...”

“అయితే నవ్వు మానవచరిత్రఅంతా అబ్బువిషయ మంటావా? గొప్ప మెకానిక్వి!” అన్నాడు ఇంజనీరుసాధి ప్రాణునిగా నమస్కారం.

కార్మికుడు టోపీచేత పట్టుకొని ఉద్యోగంతో ఊపుతూ
మాట్లాడుతున్నాడు :

“హూ! నా తాతముత్తాతల చరిత్ర ఏమిటి ? ”

“ నీ... తాతముత్తాతలా ? ” అన్నాడు నవ్వుతూ
ఇంజనీరు ‘నీ’ అనే మాటమీద నొక్కుతున్నట్టుగా.

“ బేను, నా తాతముత్తాతలే ! కటువుగా వుంది
కాదూ ? బహుశః ! బూనో, వీనో, మాజినీలు నా పూర్వులు
కారా ? కేసు వాళ్ల ప్రపంచంలోకి జీవిస్తున్నానుగదా !
వాళ్ల అద్భుత మేధశక్తి సాధించిన ప్రయోజనాన్ని అనుభ
విస్తున్నానుగదా ? ”

“ నిజమే, ఆ దృష్టిలో అయితే ! ”

“ పూర్వులు ఈ ప్రపంచానికి సమర్పించిన సర్వ
స్వమూ నాదే ! ”

“ నిజమే ” అన్నాడు ఇంజనీరు కనుబొమలు చిటిస్తూ.

“ ఇవాళ మన ఎదుట కనబడుతున్న ప్రతిదీకూడా,
మనం ఇంకా ఉక్కులోకి మార్చుకోవలసిన ముడిఇనుము !
అంతే గదా ? ”

“ బేను, అది స్పష్టమే ! ”

“ విద్యాధికులైన మీరుకూడా, మా కార్మికుల్లాగానే,
పూర్వుల మేధస్సుమీద బ్రతుకుతున్నారు ! ”

“ నేను అది కాదనను ” అన్నాడు ఇంజనీరు తలవంచి.

మురికివాతలు కట్టుకుని ఆటలో నలిగిపోయిన బంటిలాగా
వున్న ఒక పిల్ల వాడు చేతులోపూలు పట్టుకొని ఇంజనీరు
చిట్టచివరికి అడుగుతున్నాడు.

“అయ్యా ! పూలు కొనండి...”

“నా దగ్గిరున్నాయి గదా...”

“అయినా మీ కెక్కువపుతాయటండీ...”

“భలేవాడివిరా ! వీరుడివి ! నాకు రెండివ్వు !”

అన్నాడు ట్రామా.

పిల్లవాడిగిరి పూలు తీసుకొని ట్రామా అందులో ఒకటి ఇంజనీరు కందించాడు. ఇంజనీరు కృతజ్ఞత తెలుపుతూ అందుకున్నాడు.

“ఇవాళ చాలా అందంగా వుంది ?” అని ట్రామా ప్రారంభించాడు.

“ఔను. నిజంగానే, ఈ యాభైయేళ్ల వయస్సులో కూడా నాకు అందంగావున్నట్టే వుంది !”

తర్వాత ట్రామావంక ఆలోచనగా చూసి, పెద్ద నిట్టూర్పువిడిచి, అన్నాడు :

“ఈ వసంతపు రేతఎండల్లో నీ నరాలు తన్మయత్వం చెందటం నీ యౌవనంవల్లమాత్రమే కాదనుకుంటాను. మూకు కనిపించినట్లుకాక, ఈ ప్రపంచమంతా నీ కళ్ళకు మరొక రకంగా కనిపిస్తుందని నేను గట్టిగా చెప్పగలను. ఏం, ఇది కాదంటావా ?”

“ఏమో నాకు తెలీదు. కాని జీవితం చక్కగా వుంటుంది” అన్నాడు నవ్వుతూ ట్రామా.

“జీవితంలో కనిపించే ఆకర్షణలవల్లనా ?” అని ఇంజనీరు సందేహంగా అడిగాడు. ఆ ప్రశ్న ట్రామా ఏ సుచ్చ

కున్నట్టుంది. టోపీ నెత్తిన పెట్టుకుని, తడుపుకోకుండా జవాబు చెప్పాడు :

“ నేను ప్రేమించే ప్రతిదీ జీవితంలోవుంది కనుక, జీవితం నాకు చక్కగా వుంటుంది. నాకు మాటలంటే ఏమో ధ్వనులూ అక్షరాలూ కావు. ఒక పుస్తకం చదువుతున్నా, ఒక బొమ్మ చూస్తున్నా, ఏదైనా సుందరమైన ఒక వస్తువును చూస్తున్నా, దాన్ని నేనే నాచేతులతోటే తయారుచేసినట్టుగా వుంటుంది ! ”

తాను బలంగా నవ్వగలిగిచందుకు గర్విస్తున్నట్లుగా ట్రామా ఆ విజ్ఞానమైన రొమ్ము విరుచుకొని విరగబడి నవ్వు తున్నాడు. ఇంజనీరు దుర్బలంగా పళ్లుబెటపెట్టి లోలోపల నవ్వుకుంటున్నాడు.

“నువ్వు చాలామంచివాడివి ట్రామా ! నిన్ను కలుసుకోటమంటే ఎప్పుడూ హాయిగానే వుంటుంది... కాని, నువ్వు ఆ సమ్మెలూ గందరగోళాలూ తేకుండా వుంటే...” అన్నాడు ఇంజనీరు, రెప్పవాల్చి.

“ఓహో... నే నెప్పుడూ గందరగోళం తెస్తున్నానంటారా ? ” అని ఆ సల్లటి గుడ్లతో గంభీరంగా చూస్తూ, “అప్పుడు మనం చేసింది న్యాయంకాదంటారా ? ” అని ట్రామా ప్రశ్నించాడు.

“ఔననుకో ! కాని దానివల్ల కంపెనీకి ముప్పైయేడు వేలు నష్టంవచ్చింది. నీకు తెలుసుగదా...”

“మరి ఆ వార కూలీల జీతాలు పెంచితే తెలివిగా వుండేదిగదా ? ”

“హూ! నువ్వు తప్పు అంచనా వేస్తున్నావు. తెలి
వు! ఎవడి తెలివి వాడి కుంది; ఆరుగురు వశువుకు
.” అంటూ కరస్పర్శకోసం చేయిచాసి, ట్రామా కర
చేస్తుండగా, ఇంజనీరు మళ్ళీ అన్నాడు :

“నువ్వు ఇంకా ఎంతో కష్టపడి నేర్చుకోవలసివుంది...”

“ప్రతిక్షణం నేను ఏదో ఒకటి నేర్చుకుంటూనే
ఉన్నాను...”

“నువ్వు అద్భుతమైన తెలివితేటలు గల ఇంజనీరు
వు!”

“ఓ! నా తెలివితేటలు ఇప్పటి కన్నా అక్కరకొన్న
విషయం!”

“మంచిది! మంచిది!” అని వీడ్కో లిచ్చి, ఇంజనీరు
పూబండిరుల క్రిందుగా, సూర్యకిరణాలు జల్లులాడు
వ్వపెద్ద అంగలువేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు. అప్పటి
డపదగ్గర నిల్చొని, ఈ సంభాషణ అంతా వింటున్న
పనివాడు పర్సులో డబ్బులకోసం వెతుక్కుంటున్న
దగ్గరకెళ్ళి అన్నాడు :

మన ఇంజనీరు వృద్ధుడైపోతున్నాడు...”

“ఆయనకేం, ఆయన ఇంకా బలంగానే నిలబడగలడు.

“కావలసినంత శక్తివుంది!” అన్నాడు ట్రామా

“సారి మీరెక్కడ ఉవన్యాసమిస్తారు?”

“క్కడే. లేబర్ ఎక్స్‌చేంజిదగ్గర, నువ్వెప్పుడన్నా

“ముమ్మాటు విన్నాను, కామ్రేడ్...”

ఆర్థ్రంగా కరస్పర్శ చేసుకుని ఆదిద్దరూ నవ్వుకుంటూ పోయారు. హోటలుపనివాడు బల్లలు తుడుస్తున్నాడు. గిమా ఇంజనీరు వెళ్ళినవైపునకాక, రెండోవైపుగా వెళ్ళియాడు.

తేటిదుస్తులతో బడినూంచి ఇళ్లకు పోతున్న బాలబాలి నవ్వుకుంటూ రణగొణ ధ్వనిచేస్తూ వీధిమధ్య గుంపుగా న్తున్నారు. ఇద్దరు పిల్లలు కాగితంతో టపాకాయలు మతున్నారు. కసింద పూబొదలు వాళ్ళమీద తమ మంచు పలు విరజల్లుతున్నాయి.

ముఖ్యంగా వసంతకాలంలో పిల్లల్ని చూసినప్పుడు క్రమాట చెప్పాలనిపిస్తుంది :

“ఓ పిల్లగారా ! ఇక భవిష్యత్తంతా మీదే !” నని.

ప్రతిజ్ఞ

తెల్లవారుజామునుంచీ కుంభవర్షం కురిసిన మేఘాలు, వాఙ్మహిమసరికి నట్టిపోయి, నల్లరూపు విచ్చి, మాదిపింజల్లాగా గాలి విసురుకు కదలిపోయి, వాన వెలిసిన సముద్రం మీది పొగమంచులాంటి నీడలో కలిసిపోయాయి.

లంకలో సూర్యకాంతి కళ్ళు చెదరగొడుతున్నది. కూర్చున్న నల్లటి ఆకాశంమీద మెరపు తీగెలు ఇంకా తళతళా నడచిపోతున్నాయి.

మారంనుంచి చూస్తే, ఆ లంక మహోత్సవంనాటి దేవాలయంలాగా వుంది. ప్రతివస్తువూ పరిశుభ్రంగా కనిపిస్తున్నది. అంతటా తోరణాలు కట్టింటు పూలతీగెలు అలుకుని వున్నాయి. ప్రతిచోటా వాన నీటి బొట్లు మిలమిలలాడుతున్నాయి. పసుపు పచ్చని లేత దాక్షిణ్య ఆకులమీద గోమేధికాల సూదిగాను, 'విస్తేరియా' పూల గుత్తులమీద స్ఫటికాలలాగాను, ఎర్రటి 'జెరేనియం' పూలమీద కెంపులలాగాను, గడ్డిమీద చెట్ల ఆకులమీద పొదలమీద పచ్చలలాగాను - అనీటి బొట్లు నవరత్నాలలాగా వివిధవర్ణాల్లో పరిసరాలను బట్టి మెరిసిపోతున్నాయి.

వాన వెలిసిన వ్రాతంతిలో గాలి నిశ్చలంగా వుంది.

సెలయేటి గలగల, ఆ గుట్టలోను, చెట్ల వేళ్లకిందా, ఇంకి పోయింది. దిగువనున్న సముద్రముంచి మృదువుగా చుక్కర ధ్వనులు వినిపిస్తున్నాయి.

‘ఫర్జీ’ మొక్కల బంగారు కాడలు, తమపైనున్న నీటిగుంపురుల చురువుకు వాలుకూ, నిశ్శబ్దంగా వాటిని డులుపు కుంటూ, ఆకాశం నంక చూస్తున్నాయి.

ఆ అకుపచ్చటి చాతాపరణంలో ఊహాకంఠులోవున్న ‘విసేరిమా’ రక్తవర్ణంలోని జెలేనియంలోను, గులాబీల తోను గోటీవడుచున్నట్టుంది. ‘క్రమాటిస్’ పూలు ‘ఇరై జెన్’ పూలతోను ‘జిల్లీ’ పూలతోను కలిసి, ఓ పెద్దతివాచీ పరచి వట్టుగా పున్నాయి. ఆ వృక్షమంతా సుస్పష్టంగాను ప్రకాశ మానంగాను వుంది పూన్న పీల్చాగా వేణువుల్లాగా గానం చేస్తున్నట్టున్నాయి.

ఆ తడిగాలి అంతా పూలవాసనలతోనిండి, ప్రాతద్రాక్ష సారాయంలా, చుత్తైక్కించేటట్టుంది.

రాళ్లుకొట్టిన చుక్కలతోను, అందుపేరిలిన మరకల తోను, సగంవడి, విరిగిపోవున్నట్టున్న ఒక కొండదగ్గర నలు గురు స్వారి పనివాళ్ళ తడిసింయిరికిపాతల్లో, తోలుచెప్పులతో కూర్చొని, మూర్తలనుకంటూ మధ్యాహ్నం భోజనం చేస్తున్నారు.

అందులో ఇద్దరు శుభ్రంగా గడ్డం చేసుకుని అన్నదమ్ము లాగా-కనలపెల్లలాగా-వున్నారు. మూడోవాడు-పొట్టి, దొడ్డి కాళ్ళు, ఒక్కపేకన్నా; అమిత చలాకీగా ముసలి పిట్టలాగా వున్నాడు. నాలుగోవాడు-పెద్దరొమ్ము, గడ్డం, కొంగముక్కు,

నడివయస్సులో వున్నాడు. తలంతా చాలా భాగం నెర, పోయింది.

అతను, సారా అంటిన మీసాలు తుడుచుకుంటూ ఓ పెద్ద కొట్టెమక్కతుంచి, ఆ చీకటి గుహలాగా వున్నోట్లో వెట్టుకున్నాడు. ఒక చెరస కొట్టె నములుతూ, గడ్డమూ మీసాలు కప్పకున్న ఆదవడలు కదిలేస్తూ అతను చెబు తున్నాడు.

“అర్థంలేదు. అదంతా అబద్ధం. నేనేమీ తప్పు చెయ్యి లేదు.....”

ఆ పెట్టెమీస కనుబొమలకిందవున్న అతని గోదమ రంగు కళ్ళలో ఆందోళనవుంది. గొంతు గద్దడంగా వుంది. ఆదుర్దాతో నిదానంగా ఒక్కొక్కసూతే చెబుతున్నాడు. ఆటోపీ, చుట్టూ బొచ్చుతో మాలేగ్గావున్న ఆ మొహం, ఆ వెడల్పాటి చెతులూ, జెల్లటి రాతిపొడితో నిండిన ఆ నీలి దుస్తులూ... అతని కరీరింమీద నడిచూసినా తెలుస్తుంది: కొండ క్రిచ్చటనికీ రంధ్రాలు తోలిచేన డు అతనే నని.

అతని తండ్రి ఎసవాళ్లు ముగ్గుడూ అతను చెప్పేది శ్రద్ధగా వింటున్నాడు. అతన్ని మధ్యలో తవకుండా, చెప్పు మన్నట్టు, అప్పుడప్పుడు తలలెత్తి, అతనింక చూస్తున్నాడు.

కనుబొమలు కిందికి పైకి ఆడుస్తూ, అతను చెప్పుకు పోతున్నాడు :

“ఆండ్రీయా గ్రాసో అంటారే, అతను మావూరికి మొదట్లో రాత్రిపూట దొంగల్లే వచ్చాడు. గుడ్డలన్నీ పీలి కలు. అప్పుడతను వెట్టుకోచ్చిన టోపీ అతని బూట్ల రంగు

లోనే వుండి, ఆ బూట్లలాగానే పిగిలిపోయి వుంది..
వాడిలో ఎంత పేరాశ, ఎంత సిగ్గుతేనితనం, ఎంత కూరత,
సర్దిగ్గా ఏడేళ్ళు గడిచాయో లేవో పూని పెద్దలంతా అడి
చూడగానే నంగివంగి నమస్కరిస్తుంటే, అతను చూసీ చు
నట్లు తలూపుతూ పోవటం ప్రారంభించాడు. అప్పు
చుట్టుపట్ల నలభై మైళ్ళలోవున్న ప్రతివాడికీ అతను ఆ
పెట్టాడు.”

“బౌను, అలాంటివాళ్లుంటా” రన్నాడు నిట్టూ
తలూపుతూ దొడ్డికాళ్ల అతను.

కథ చెప్పే అతను, అతనివంక చూసి : “నువ్వుకూ
అలాంటివాళ్లను చూసావన్న మాట ! ” అని హాస్యం
అడిగాడు.

వృద్ధుడు బౌనన్నట్టుగా తలూపాడు. యువకు లిద్దర
ఒక్కసారిగా చిరునవ్వు నవ్వి ఊరుకున్నారు. కొంగముకు
అతను, ఒక్కగుక్క నారా పీల్చి, నీలాకాశంలో ఎగురుతు
పిట్టవంక చూస్తూ, మళ్ళీ కథ ప్రారంభించాడు :

“అతను మేడకట్టేటప్పుడు నేను అతని దగ్గర రాళ్ల
మోసేందుకు కూలికి కుడిరాను. అప్పటికి నాకు పదమూడేళ్ల
మమ్మల్ని జంతువులకంటే అన్యాయంగా చూసేవాడ
ఒకనాడు నాతోటి పనివాడు లూకినో అతని దగ్గరికెళ్ళి
‘మమ్మల్ని గాడిదలకంటే నీచంగాచూడటం న్యాయంకా’ ద.
చెప్పాడు. దానిమీద ఏమన్నాడని - ‘ నాగాడిద వుందంటే
అది నాదికనుక దయగా చూస్తాను. నువ్వు ఎవడివో
పరాయివాడివి. నిన్ను దయగా ఎందుకు చూడాలి ?

అన్నాడు. ఆమాటలు వింటుంటే నాకు కత్తిపోట్లు తగిలినట్లునిపించింది. అప్పటినుంచీ అతన్ని జాగ్రత్తగా కనిపెట్టే తీరుగుతుండేవాణ్ణి. అందరివిషయంలోనూ అతను చాలా నీచంగా కూర్చుంటూ ప్రవర్తించేవాడు. అతని దృష్టిలో వృద్ధులూ స్త్రీలూ అసహ్యపాత్రులు. ఏమీ తేడావున్నట్టు కనిపించలేదు. ఎవరన్నా పెద్దమనుషులు వచ్చి అతని ప్రవర్తనను ఆక్షేపించినప్పుడు అనేవాడు : 'నేను దరిద్రంతో వున్నరోజుల్లో నన్ను ఇంతకంటే ఎవరు బాగా చూసారు కనుక ?' అని. అతని చుట్టూ ఎప్పుడూ చచ్చి అధికారులూ, సైనికులూ, పోలీసులూ తీరుగుతుండేవాళ్ళు. ఏదన్నా మరీ గొంతుమీదికి వచ్చి నప్పుడుగాని ఊళ్ళోవాళ్ళు అతని దగ్గరి కెప్పుడూ వెళ్ళేవాళ్ళు కాదు. ఇక ఆ వెళ్ళినప్పుడు ఏమైనా చెయ్యగలడు - అతని ఇష్టం - అంతా బలిజంతువులు. "

"బేను. అలాంటివాళ్ళున్నారు ! " అని వృద్ధుడు మళ్ళీ అన్నాడు. తక్కిన ముగ్గురూ అతనివంక సానుభూతితో పరికించారు. ఆ అన్నదమ్ముల్లో ఒకడు అతనికి సారాబుడ్డి చేతి కిచ్చాడు. అతను ఆబుడ్డి ఎండలోకి ఎత్తికట్టి - 'మేడోనా పవిత్రాశ్మికోసం తాగుతున్నా' నని, పెదవుల కానించుకున్నాడు.

నడివయస్సువాడు మళ్ళీ ప్రారంభించాడు :

" 'ధనవంతులకోసం పేదవాళ్ళూ, తెలివిగలవాళ్ళ కోసం మూర్ఖులూ ఎప్పుడూ కష్టపడుతూనే వున్నారు. ఎల్లకాలం అలాగే వుండాలికూడా ! ' అని అతను తరచుగా చెబుతుండేవాడు. "

అగిచెప్పి ఒక వింతనవ్వు నవ్వి, ఆ కథకుడు బుడ్డికోసం చెయ్యి జాచాడు. అందులో ఏమీ లేకపోవటం చూచి తమ సుత్తెలకూ గునపాలకూ మారంగా రాళ్లమీదికి దాన్ని నిర్లక్ష్యంగా విసిరేసాడు. అది తగిలి, నేలమీదవున్న మందు తాడు నల్లతాచులా మెలికలు తిరిగింది. అతను తిరిగి కథలోకి వచ్చాడు :

“అప్పుడు నేను చాలాచిన్నవాణ్ణి. అయినా, ఆనూటలంటే అసహ్యం వేసేది. తక్కినవాళ్లు కూడా అలానే అనుకునే వారు. ఆనూటలు చూడకన్నా చూడకపోవడం ముందేదో చెయ్యాలనుకునే మూగోర్కెల్ని కూడా తుంకేసాయి. ఒక రాత్రి పొద్దుపోయాక, అతను గురింమీద పొంగొంచి పోతుండగా, నేనూ లూకనో అతన్ని కలుసుకున్నాము. అతన్ని ఆసి, మర్యాదగానే, స్పష్టంగా చెప్పాం: ‘మమమ్మల్ని కొంచెం దయతో చూడాలని అనుకుతున్నా’మని.”

పొట్టున్న యువకుల్నిదూ విరగబడి నవ్వారు. వృద్ధుడు కూడా మెల్లగా ఇకిలించాడు. కథకుడు ఓ పెద్దనిట్టూర్పు పుచ్చాడు.

“జోను, నీజమే, అది తెలియకమ్మవే! కాని యావనంలో చాలానిజాయి అని వుంటుంది. మనమూటకేదో శక్తివుందనిపిస్తుంది. జీవితమంతటికీ యావనం అంతరాత్మలాంటిదని కూడా చెప్పవచ్చు...”

“సరే, అత నేమన్నాడు ?” అని వృద్ధు డడిగాడు.

“ ‘నెధవలు! నాగురాన్ని పోనివ్వండి!’ అని అరుస్తూ మావంక పిస్టల్ గురిపెట్టాడు. మేము చెప్పాము : ‘మమ్మల్ని

చూసి భయపడాల్సిన అవసరమేమీలేదు. కోపందేనికి? :
 ఊరికా సలహా చెబుతున్నాం. అంతే ! ' అని "

"ఇది బాగుంది !" అన్నాడొక యువకుడు. డె
 వాడు అంతే నన్నట్టుగా తలవూపాడు. వృద్ధుడు, రాతిమీ
 తనంకర ప్రేళ తో కొడుతూ, దాన్ని పరిశీలిస్తున్నాడు.

అంతా భోంచెయ్యటం పూర్తయింది. అందుల
 ఒకడు ఓపుల్ల తీసుకొని, గడ్డిపోచలమీదవున్న నీటిబొట్
 దులుపుతున్నాడు; మరొకడు పుల్ల పెట్టి పళ్ళుకుట్టుకుంటున్నాడు.
 గాలి తడి ఆరిపోయి, క్రమంగా వేడెక్కుతున్నది. మధ్యా
 హ్నపు చిన్న దిన్ననీడలు త్వరగా కరిగిపోతున్నాయి. ఆ గ.
 భీరమైన గాధకు సముద్రం మెల్లగా శుభ్ర కలుపుతున్నది :

"అప్పుడలా చెప్పినందువల్ల తర్వాత లూకినోకు అనేక
 కష్టాలు చుట్టుకున్నాయి. లూకినో తిండి, మామూలూడా
 గ్రాసోకు బోకేవున్నారు. అది ఆధారంచేసుకొని గ్రాసో వాళ్ల
 కొంప కూల్చాడు. నానాటికీ లూకినో చిక్కిపోయి, దవడలు
 వ్రేల్లాడతూ దీనంగా అయిపోయాడు. యువతుల్ని ఆకర్షిం
 చిన అతని సత్కార్యో క్రమంగా కళ చచ్చిపోయింది.
 'అప్పుడు మనం చేసింది తెలివితక్కువ పని ! తోడేలుకు
 మంటలు చెప్పి లాభ మేముంటుంది ?' అని నాతో ఒకసారి
 అన్నాడు, లూకినో. ఆమూటలు వింటుంటే, అరిసు చావుకు
 సిద్ధంగా వున్నాడనిపించింది. అతన్ని అతని ఉత్తమ కుటుం
 బాన్ని తలచుకుంటే నాకు జాలివేసింది. కాని, నేనూ బీక
 వాణే. ఆమధ్య సూతల్లి మరణంతో పంటరిగాణ్ణికూడా
 అయినాను."

రాళ్లు కొట్టే ఆ కొంగముక్కు కథకుడు, సున్నాశ చారలు పడ్డ వేళ్లతో, ఒకసారి, మీసాలూ గడ్డం నువ్వు కొన్నాడు. అతని ఎడమచేతిక్కు వెండి వుంగరం తెల్లగా కనిపిస్తున్నది.

“నేను ఆపని కడకంటూ చెయ్యగలిగినట్టుయితే నా తోటివాళ్లకు సేచచేసినట్లయ్యేది. కాని నాది మెత్తటిమనస్సు. ఒకనాడు గ్రానో బజార్లో కనిపిస్తే, అతని దగ్గరకెళ్లి, ప్రక్కనే నడుస్తూ, వినయంగా చెప్పాను : ‘నవ్వు సీచుడివి, దురాశా పరుణి. నీకు జీవించటమంటే ఈ మనుషులందరికీ కష్టంగా వుంది. నవ్వు ఎక్కణ్ణో ఒకణ్ణి కదిలించకా మానవు, వాడు నీ మీదికి కత్తి వూయకా చూనడు. నీకు నాసలహా ఏమంటే - ఇక్కణ్ణించి లేచిపో!’ అన్నాను. ‘మూర్ఖుడా, పో!’ మృగ్ధానాడు. నేను నదికి దా చెబుతూనే వున్నాను. ‘ఇదుగో చూడు. నన్ను శాంతంగా నదితెయ్యటానికి ఎంత తీసుకుంటావు? ఒక అణా చాలునా?’ అన్నాడు నవ్వుతూ. చాలా కష్టం పేసింది. కాని కోపం అణచుకుని, ‘నువ్విక్కణ్ణించి లేచిపోవాలి!’ అంటూ అతని కున్నెపున బుజం ‘బుజం తగులుతూ నడుస్తున్నాను. నేను ఏమనుకుంటుంటే వుండగా, అతను కత్తి తీసి, నా నుండెలో పూకచేసాడు. ఏమైనా ఎడమచేత్తో ఏం చెయ్యగలం? ఎంత ఆపి పట్టుకున్నా, అది అరసులంతోతు దిగిపోయింది. పోటపే అతన్న పట్టుకొని, నేలకు విసిరికొట్టి, పందిని తన్నినట్టు తిన్నాను.

“అతను నేలమీద పొర్లాడు తుండగా ‘ఇప్పుడైనా నా సలహా వింటావా?’ అని అడిగాను.”

ఆ ఇద్దరు యువకులూ అతనివంక వేరిపార చూసి ఊరుకున్నారు. వృద్ధుడు తన చెప్పులు సరిచేసుకుంటున్నాడు. మళ్ళీ కథకుడు మొదలుపెట్టాడు:

“మర్నాడు నేనింకా నిద్రలేవకముందే, సైనికులు వచ్చి, నన్ను షరీఫ్ దగ్గరికి పట్టుకెళ్ళారు. అతనుకూడా గ్రానోని స్నేహితుడే. ‘నీరో, నువ్వు మంచివాడివల్లే వున్నావు. కనుక నిన్నరాత్రి నువ్వు గ్రానోను చంపడానికి ప్రయత్నించిన సరిగతి కావన వసుమంటాను’ అని అడిగాడు. నేను అది పూర్తిగా : బంకావని చెప్పాను. కాని వాళ్ళు అర్థంచేసుకునే విధం వేరు. అందువల్ల సాక్షరం విచారణ కావటానికిముందు నన్ను రెండు నెలలు జైల్లోపెట్టారు. రెక్కత సంవత్సరం ఎనిమిదిమాసాలు శిక్ష చెప్పారు. నేను అప్పుడే క్యాయమూర్తులతో అన్నాను : ‘నరేకాని, ఇది ఇంతకీతో అనుపాయపట్టు నేనుకొంటే కదా.’

తర్వాత, తాను రాళ్లమధ్యదాచిన సారాబుడ్డి ఒకటి తీసి, తనివీదీర, తాగుతున్నాడు. ఆ గుబురుగడ్డం పైకి కిందకి ఊలలాడుతున్నది. తక్కిన ముగ్గురినూ అతనివంక గంభీరంగా నిశ్శబ్దంగా కనిపెట్టుకున్నాయి.

అతను తనచేతిలోని బుడ్డి తక్కినవారల్లకిస్తూ, మీనాల మీద గడ్డంమీద తడి తుడుచుకొని “ఆమాట ఎత్తివే కష్టంగా వుంటుంది” దని ప్రారంభించాడు :

“నేను జైలునుంచి తిరిగినట్టాక, ఆపూళ్ళో నాకు నిలువ నీడ లేకనేది స్పష్టపడిపోయింది. ప్రతివాడికీ నేనంశ

భయం. ఆ వటి పరిస్థితులు మరీ వివమించాయని లూకినో చెప్పాడు. ఆ చిక్కులతో అతను జబ్బుపడి, మంచమెక్కి, చావుకు చేరువలో వున్నాడు. 'అయితే, ఇదన్నమాట సంగతి!' అనుకొని, నేను గ్రాసోను చూడటానికి వెళ్లాను. నన్ను చూసే చూడటంతోనే అతను కంగారుపడ్డాడు. 'బోను నేనే! మళ్ళీ వచ్చాను. ఇప్పుడు నువ్వు లేచిపోవలసిన సమయం ఆసన్నమైంది!' అన్నాడు. అతను వెంటనే రెఫిల్ తీసుకొని నాకాళ్లకు గురిపెట్టి కాల్చాడు. కాని అందులో పిట్టల్ని కొట్టే గుండు పుంజటంబల్ల, నాకేమీ దెబ్బ తగల లేదు; నేను పడి లేదు కూడా. నావ్వు నన్ను చంపితే, నేను శ్రీశానంనుంచయినా వచ్చి నన్ను వెంటాడుతాను ఇక్కడి నుంచి నిన్ను వెళ్ళగొట్టి తీరతానని నేను మెడోనా తల్లికి ప్రతిజ్ఞ చేశాను. నువ్వు ముండ్రివాడివి, నేనూ అండ్రి! అని చెప్పాను. తర్వాత ఇద్దరం కలిసుబడ్డాం. కాని నాకు తెలికుండానే అతని చెయ్యి విరిగిపోయింది. అసలు అతనిమీద దౌర్జన్యం చెయ్యాలని నా ఉద్దేశం కాదు. ముందుగా నా మీద కలియబడ్డదికూడా అతని. అసమయంలో జనం పోర్గె నన్ను అవతిలిక లాక్కుపోయాను. ఈసారి నాకు మూడేళ్ళ మీద తొమ్మిది నెలలు శిక్షచసింది. శిక్ష పూర్తి అయి, నేను తిరిగి వచ్చేటప్పుడు, నా కథంతా తెలిసి నన్ను దయతో చూసిన జైలు అధికారి 'నువ్వు మళ్ళీ ఇంటికి పోవద్దు' అని నొక్కినొక్కి చెప్పాడు. ఆయన అల్లుడిదగ్గర పని చూపిస్తా నన్నాడు - ఆయనకు 'అపూలియా'లో చాలా భూమి, ద్రాక్షతోటలూ వున్నాయట. అయినా సహజంగానే, నేను

మీద పెట్టుకున్న కర్తవ్యాన్ని విడిచిపుచ్చలేకపోయాను. ఇంటికే వెళ్లాను. ఈసారి నిరర్థకంగా వాగాలని ను, దృఢశ్చయంతో ఉండే! మనం మాట్లాడే మాట్లాడినాటికి తొంభై ఏళ్ళా అని అప్పటికే అర్థమైంది. నేను పనికి చెప్పవలసిన మాట్లాడి ఒక్కటే: 'వెళ్ళిపో!'

నేను డిల్లీకి వచ్చినరోజు ఆదివారం. సూటిగా కి సార్థన కెళ్లాను. గ్రానో అక్కడే వున్నాడు. చూడగానే అతను మాకి పారిపోతూ చర్చి అంతా, నన్ను చంపటానికొచ్చాడు! చూడండి, మృత్యువు వీణ్ణి 'నం పంపింది!' అని వెరికేకలు పెట్టాడు. అతన్ని ముట్టుకునికి గానీ, అతనికి చెప్పవలసింది చెప్పటానికిగానీ అవసరం చిక్కక ముందే, జనం నన్ను చుట్టేసారు. కాని అందు సమీపం కలగలేదు. అతను ఆ భయంలో అపస్మారం ఆ రాతినేలమీద విరుచుకు పడ్డాడు శరీరం కుడిభాగాలుకకూ పక్షవాతం వచ్చింది. ఆ తర్వాత ఏడువారా వచ్చాడు.... అంతే! అంతటితో అయిపోయింది! జనం నన్ను గురించి ఒకరకం కట్టుకథ కనిపెట్టారు... గాలా భయంకరంగా వుంటుంది, కాని అర్థం లేదు."

అతను నవ్వు అణచుకుంటూ పొద్దువంకచూసి 'మన కిల్లెం' దన్నాడు.

తక్కిన ముగ్గురూ నిశ్శబ్దంగా లేచారు. ఆ కొంగ పనివాడు కొండ పగుళ్ల వంక చూస్తూ 'పని ప్రారంభం అన్నాడు.

సూర్యుడు నడినెత్తిమీది కొచ్చాడు. నీడలన్నీ, ఎండి
ట్లుగా, అదృశ్యమైనాయి.

ఆకాశం అంచున వున్న మేఘాలు సముద్రంలోకి
పోయాయి. సముద్ర జలాలు మరీ నిశ్చలంగా, మరీ
మెరుస్తున్నాయి.

ముందు తరాలు

‘పెప్పే’ పదేళ్లవాడు. బల్లిలాగా, సన్నగా దుర్బలంగా, తిరుగుతుంటాడు. అతని దుమ్ము కొట్టుకున్న చొక్కాబుజాలమీదనుంచి వేళ్ళాడుతూ వుంటే, ఎడనోను మురికితోను నలుపెక్కిన అతని చర్మం, లెక్కలేనన్ని చిరుగుల్లోంచి తొంగి చూస్తుంటుంది.

సముద్రపుగాలికి అటూ ఇటూ ఊసులాడే ఎండుగడ్డి పోచలాగా, అతను అగులిస్తాడు. ప్రొద్దుపొడిచింది మొదలూ ప్రొద్దు క్రింగింది నాకూ, అతను ఆలంకమీద గుట్టచుంచి గుట్టకు తిరుగుతూ, అనుక్షణం అలుపులేకుండా సన్న గొంతుకతో పాడు తుంటాడు :

ఓ నాచక్కని ఇటలీ !

నా కన్నతల్లి ఇటలీ ! -

సుడేత్రాలమీద వాసనలు విచ్చుకునే పూలూ; నున్నటిరాళ్ళమీద పాకులాడే బల్లులూ; చిత్రికవట్టిసట్టున్న ఆలివ్ ఆకులమధ్య, పచ్చలు చెక్కినట్టున్న దాక్షిణ్యగెలమధ్య కూర్చున్న పిట్టలూ; సముద్రపుటడుగున చీకటినాచుతోటలో వుండే చేపలూ, బస్తీలో వంకరటింకరగావున్న ఇరుకువీధుల్లో నడిచే విదేశీయులూ; మొహంమీద కత్తిగాటుతో జర్మనీ

వాడూ; నరత్వేషి పాత్రధరించిన పట్టుణ్ణి సర్వదా దృష్టికితెచ్చే
ఇంగ్లీషువాడూ; ఇంగ్లీషువాడల్లే పుండాలని వృథాగా ప్రియ
త్తించే అమెరికావాడూ; తావోమనవా లాగా మోరపెడుతూ,
అనుకరించటానికి కూడా నాభ్యంతాని పెంచివాడూ — ఇలా
కనిపించే ప్రతిచిన్నతూ ప్రియమనీ అతనికి కావాలి ప్రతి
విషయం అతిహాగ్రతగా పరిశీలిస్తూ వుంటాడు

జట్టుకూడా నిక్కపొడుచుకునేటంత స్వాభిమానంతో
దవడ లుబ్బించినట్లు కనిపించే జర్మనీ వాణ్ణి, న్యూయార్క్ తన
కళ్ళలో పరిశీల్చూ, 'పెపే' స్నేహితులతో అనేవాడు : "ఎంత
మొహమాదా చూడండి! నాకావంతు మొదల పెట్టుకున్నా
దేమిటి? "

'పెపే'కు భర్త స్వర్గుల సడడు వీధుల్లోనూ, చౌకుల్లోనూ,
సనమంతా తాగి, చీల్లుకుతూ, పత్రికలు చదువుతూ, రాజ
కీయాలు చర్చించే పకోటల్లోనూ, బలీయంగా వ్రుడే అభివా
యా లే అతనిది.

అక్కడ, వాళ్ళు చెప్పుకుంటారు : "మన స్నేహానికి
ప్రతిఫలంగా ఆఫ్రికా ఎడారుల్లో బహుశాకరించిన జర్మనీవాళ్ళు
కంటే, మన దరిద్రపు దక్షిణాసియాళ్ళకు బాల్కన్ దేశాల్లోని
స్లావ్ జాతివాళ్ళు దగ్గరవాళ్ళు!" అని.

దక్షిణాది సాధారణ ప్రజలు ఈ మాటలు తరచూ
చెప్పుకుంటుంటారు. 'పెపే' ప్రతి మాటా వింటాడు, ఒక్కటి
మరచిపోడు.

ఇటుగో ఒక ఇంగ్లీషువాడు, కలైరలాంటి కాళ్ళతో,

విసుగుగా నడచివస్తున్నాడు. అతనికి ముందుగావున్న ‘పెపే’ వీదో మృత్యుగీతమో, శాంతిగీతమో అలవిస్తున్నాడు :

నా మిత్రుడి మరణం,
నా భార్యకు దుఃఖం...
తెలియకున్నదోహో
ఆమెకేమి బాధో.

నవ్వు అణచుకుంటూ, ‘పెపే’ స్నేహితులు, ఆ విదేశీయుడి వెనకనే నడుస్తున్నారు. ఆ ఇంగ్లీషువాడు తన మనకేసినకళ్ళతో ప్రశాంతంగా వెనక్కు చూసేసరికి, చిట్టెలుకల్లాగా పొదల్లోనో గోడలమూటుననో నవ్వుతున్నారు.

‘పెపే’ ను గురించి ఇలాంటి తమాషా కథలు ఎన్నెన్నో చెప్పవచ్చు.

ఒకనాడు ఒక దొరసాని తన తొబలోని నీరులేకుపళ్ళు ఒక బుట్టనిండా పోసి, తన స్నేహితురాలి కిచ్చిరమ్మని ‘పెపే’ ను, అణా ఇస్తాననిచెప్పి, పంపింది.

మాట్లాడకుండా, బుట్టనెత్తికెత్తుకొని, పెపే వెళ్లిపోయాడు. సాయంత్రానికి గాని, అణాకోసంసూడా రాలేదు.

“నీకేం తొందరలేనట్టుంది!” అని ఆ దొరసాని అంది.

పెపే నిట్టూర్పుగా చెప్పాడు : “అమ్మా, నేనెంత అలసిపోయానని! ఏదా? పదకొండా?... ఇంకా ఎక్కువే...”

“ఔను. నిజమే బుట్టనిండా పెట్టాను! పనికింటే ఎక్కువే వుంటాయి!”

“పళ్ళికాదమ్మా, పిల్లలు!”

“మరి, పళ్ళికూ చేమిటి?”

“పిల్లలమ్మా, ముంస, పిల్లలు...”

ఆమెకు కోపంవచ్చి, అతన్ని, బుజంవట్టుకు, విడిచిం చేసింది.

“ఏంజవాబు చెప్పు! పళ్ళి ఇచ్చేసి వచ్చావా?” అని అరిచింది

“నేను వాటిని చౌకుదాకా మోసుకుపోయాను. విన వమ్మా, ఎంతచక్కగా నడుచుచున్నానో: మొదట్లో వాళ్ళ వేళాకోళాలూ వెక్కిరింపులూ చెవిని పెట్టనేలేదు. నన్ను వాళ్ళు గాడిదతో పోల్చితే పోల్చారు, అన్నిటినీ అమ్మగారికోసం - మీ కోసం - భరిద్దాంలే అనుకున్నాను; కాని, వాళ్లు మా అమ్మ పేరెత్తేసరికి ఇక సహించరాదని నిశ్చయించుకున్నాను. బుట్టకింద పెట్టి - అప్పుడు నువ్వు చూడవలసింది - వాళ్లను ఆ పళ్ళిపెట్టి ఎట్లా కొట్టాననుకున్నావో! చూస్తే నిజంగా నువ్వు సంకోషించేదానివి.”

“వాళ్ళు నాపళ్ళి ఎత్తుకు పోయారన్నమాట! అంతేరా?” అని ఆమె మళ్ళీ అరిచింది.

పెపే దుఃఖంతో నిట్టూర్చాడు.

“లేదు, లేదు. గురితప్పిన పళ్ళి గోడకు కొట్టుకొని చితికి పోయాయి. మిగతావి, నేను శత్రువుల్ని జయించి సంధి చేసుకున్నాక, అందరం కలిసి తిన్నాం...” అన్నాడు.

ఆమె జడివానలాగా అతని నెత్తిన ఒడు శాపనార్థాలు

కుమ్మరించింది. అతను అన్ని విషయంగా క్రొత్తగా వింటూ, మధ్య మధ్య ఓ చక్కని మూటల పొందికకు సంతోషిస్తూ: “ఓహోహో, ఎంత సౌందర్యం! ఏం పవజాలం!” అంటున్నాడు.

చిట్టచివరకు ఆమె కోపం తగ్గిపోయి, తనను పదిలేనాక, అతను ఆమె వెంటపడి చెబుతున్నాడు.

“కాని— ఆ వెళ్ళాన్ని మాడు అదిచేటు నీపళ్ళు పెట్టి ఎలా కొట్టానో—నువ్వువిడంగా చూసివుంటే, ఇలా అనుకోవు. ఒక అణాకు బడులు, నాకు, రెండణా లిచ్చేవానివి కూడా!”

ఈ విజేత్య నిశాధ గర్వం ఆ అమాయకురాలికి అర్థంకాలేదు. అతని మీదికి పిడికిలి బిగించి, గద్దించింది.

ఇదొక కథ.

పెపే అక్క—అతనికంటే చాలా పెద్దది, కాని తెలివితక్కువది—ఒక అమెరికన్ ధనికుడి బంగళాలో జునికి కుదిరింది. అక్కడ చేరీచేరటంతో ఆమె ఆకారమే మారిపోయింది. కడిగిన ముత్యంలాగా పరిశుభ్రంగా తయారయ్యేది. ఆమె చెక్కిళ్ళు గులాబీ రంగులో కొచ్చాయి. ఆమెలో నానాటికే యశావనం వికసిస్తున్నట్టుంది.

“నిజంగా, నీకు రోజూ తిండి దొరుకుతుందా?” అని అడిగాడు తమ్మ డొకనాడు.

“రెండుసార్లు, కావాలంటే ముమ్మాటు కూడా తినొచ్చు” అంది గర్వంగా.

“వల్పు విరిగిపోకుండా చూసుకో!” అని సలహా చెప్పి కొంచెమూగి మళ్ళీ అడిగాడు:

“మీ యజమాని బాగా డబ్బున్నవాడేనా ? ”

“ఔను. అతను రాజకంటే ధనవంతు డనుకుంటాను!”

“అర్థంలేదు ! అయితే, అతనికెన్ని లాగు బున్నాయి?”

“చెప్పటం కష్టం. ”

“ఎది ? ”

“ఇంకా ఎక్కువే...”

“అయితే వెళ్ళి నాకోటి తెచ్చిపెట్టు - మరీ పొడు గాటిదికాకుండా, ఉన్న వాటిల్లోకల్లా వెచ్చగావుండేది, వెతికి పట్టుకురా ! ”

“ఎందుకు ? ”

“ఎందుకా ? నాలాగు చూడు ! ”

నిజానికి అతని లాగుమాడవలసిందేమీ లేదు. అందులో చిరిగిపోగా మిగిలింది కూడా తక్కువ.

“సరే, నీకు నిజంగా నిర్దయకావాలి ! కాని మనం దొంగలించా మనుకుంటాడేమో ? ” అని అనుమానంగా అడిగింది, అంగీకరిస్తూ.

“ఈ మనుషులంతా మరంత దెలివితక్కువ వాళ్ళను కోరు ! మనం కావలసినంత ఉన్నవాడివద్దగిర కొద్దిగా తీసు కుంటున్నామంటే, అది దొంగతనం కాదు. ఊరికా, పంచు కోట మన్నమాట !” అని చెప్పే ఆమెకు ధైర్యం చెప్పాడు.

“నువ్వు మతిలేకుండా మాట్లాడుతున్నా” వని అప్ప అతనికి అడ్డు చెప్పింది. కాని పెసే ఆమె నీతి నియమాలను దురుంప గలిగాడు. ఆమె, తేలబూడిదరంగులోవున్న మంచి లాగు ఒకటి పట్టుకొచ్చింది. అది పెపేకు చాలాపెద్దదే. అయినా దాన్ని ఎలా సరిచేసుకోవాలో అతనికి తెలుసు.

“కత్తెర తెచ్చిపెట్ట!”

ధ్వజరూ కలిసి, దాన్ని, పెపేకు సరిపొయ్యేట్టుగా తయారు చేసుకున్నారు.

కాని, ఆ యజమాని భార్య వచ్చి వాళ్లను కదిలించక పోయినట్లయితే, వాళ్ళు, దాన్ని ఇంకా చక్కగా తయారు చేసి వుండురు! వంటఇంట్లోకి వచ్చి రావటంతోనే ఆమె శానాకూతలూ అనేక భాషల్లో కచాకచాగా కూయటం మొదలెట్టింది.

ఆ ప్రవాహాన్ని ఆటానికి పెపే ఏమీ చెయ్యలేక, మూర్ఛిల్లినంత పనై, చేత్తో గుండెమీద ఒత్తుకుంటూ, చేతులమధ్య తలనొక్కుకుంటూ, బిగ్గరిగా నిట్టూర్పు విడిచాడు. కాని, యజమాని రంగంమీదికి వచ్చిందాకా, ఆమె వల్లబడనే లేదు.

“ఏం జరిగింది?” అని యజమాని అడిగాడు.

దా? మీర పెపే జవాబు చెప్పాడు:

“అయ్యా, మీ అమ్మగారు చేసిన అల్లరి చూస్తే నాకు చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంది. నిజానికి, నీకోసం, నేను ఎన్నో తిట్లు పడ్డాను. నాకు తెలిసినంతవరకు, ఆమె - మేము

ఈలాగు పాడుచేసా - మనుకుంటున్న దనుకుంటాను. కాని, పాడుచెయ్యలేదు. నమ్మండి. ఇది నాకు సరీగ్గా సరిపోతుంది! నీ అభిరుచిలాగా నేను కాజేసాననీ, నువ్వు మళ్ళీ ఇంకొకటి కొనుక్కో లేవనీ ఆమె అభిప్రాయంలా వుంది....”

ఇవంతా, ఏమీ చలించకుండా, వింటున్న యజమాని చివర కన్నాడు.

“సరే, అయితే నేను బోలీసుల్ని పిలిపించా లనుకుంటున్నాను.”

“నిజంగానా? ఎందుకు?” అని ఆశ్చర్యంతో అడిగాడు పెపే.

“నిన్ను జైలుకు పట్టుకెళ్ళటానికి....”

పెపే చాలా నొచ్చుకున్నాడు. నిజంగా అతనికి ఏడు పొస్తున్నది. కాని గుడ్లకొట్టే గుడ్లకొట్టుకుని, చూచుకుంటూ అన్నాడు:

“మనుషుల్ని జైళ్ళకు పంపటం నీకు సరదా అయితే, అది నీ బ్రష్! కాని, నా దగ్గర చాలా లాగులుండి, నీ దగ్గర ఒక్కటే తేకపోయినట్టయితే, నేను మాత్రం నిన్ను జైలుకు పంపించను! నీకు రెండో మూడోలాగులు ఇచ్చేవాణ్ణి - రెండూ మూడూ ఒకేసారి కట్టుకోటం సాధ్యం కాకపోయినప్పటికీ! అదీ, ముఖ్యంగా ఈ ఎండలరోజుల్లో....”

ఇవవంతులు కూడా ఒక్కొక్కప్పుడు హాస్యం అర్థం చేసుకోగలరు గనుక. ఆయజమాని విరగబడి నవ్వుటం ప్రారంభించాడు. తర్వాత పెపేకు ఒక చాక్లెట్ ఇచ్చి, ఓ అణా

చేతులో పెట్టాడు. అది తీసుకుంటూ “నమస్కారం. ఇది పడేదే అనుకుంటాను” అన్నాడు పెపే.

కాని, అన్నిటికంటే, అసలు నిజంగా పెపేను చూడాలంటే, అతను ఒంటరిగా ఆగుట్టలమీద ఉన్నప్పుడే చూడాలి. గుట్టల చరిత్రంతా పరిశోధిస్తున్నవాడిలాగా, ప్రతి నెరియనూ పరీక్షగా చూస్తూవుంటాడు. అలాంటి సమయాల్లో అతనికళ్లు విప్పిరి, ఏదో ఆశ్చర్యం పొరగవ్వి నట్టుంటాయి. చేతులు వెనక్కుపెట్టుకొని, తలా నడుమూ ముందుకువంచి; గాలిలో పూవులాగా ఆటూ ఇటూకొంచెం ఊగుతూ, అలా దీక్షగా చూస్తూంటాడు. లో గొంతులో ఎల్లప్పుడూ ఏదో సంగీతం పాడుతూనే వుంటాడు.

గోడలమీద ఊదాకాంతులు విరజిమ్మే ‘విస్టేరియా’ పూలను పరిశీలించేటప్పుడు కూడా అతన్ని చూడనచ్చు. సముద్రపు గాలికి సంచలించే, ఆ పూల రేకుల కదలికను వింటున్నాడేమో అన్నట్టు సిద్దేలు తీగెలాగా, నిట్టనిలువుగా సాగి నిలబడతాడు. ఆలాచూస్తూ, “సియోరినో...సియోరినో...” అని పాడుకుంటూ వుంటాడు.

దూరంచుంచి, ఓ పెద్ద మద్దెలమోత లాగా, సముద్ర నిశ్వాసం వినపడుతూ వుంటుంది. పూలమీద నీతాకోక చిలుకలు ఒకదాన్నొకటి వెంటాడుతూవుంటాయి. పెపే వాటిని చూసి, తలెత్తి, ఎండకు కళ్ళు చిటిస్తూ, సెలవివార నవ్వుతూ వాటివరుగు పరికిస్తుంటాడు. ఆనవ్వులో అనూహా విషయాలు మిళితమై వున్నప్పటికీ, ఈ భూమిమీద ఎవడో మహానుభావుడు హుందాగా నవ్వి నట్టుంటుంది.

ఓ పచ్చటి బల్లని భయపెట్టటానికి చప్పట్లు కొడుతూ,
“ హా య్ ! హా య్ ! ” అని అరుస్తుంటాడు.

సముద్రం అద్దంలాగా నిశ్చలంగా వున్నప్పుడు, కెరటాలు కొట్టిన నరుసంతా ఎండిపోయి ఆగుట్టలు శుభ్రంగా వున్నప్పుడు, అతను సముద్రపు ఒడ్డున ఒక రాతిమీద కూర్చొని, ఆ స్వచ్ఛమైన నీటిలోకి తన మెరిసే కళ్లతో చూస్తూ - ఆలోచన ఎర్రటి నీటి మొక్కలమధ్య మాసుకుపోయే చేపల్ని, ముందుకూ వెనక్కూ - కదిలే సముద్రపు తాబేళ్ళనూ, ప్రక్కలకు పరుగెత్తే ఎండ్రకాయలనూ - కనిపెట్టుకుని వుంటాడు.

ఆ ప్రశాంత వాతావరణంలో అతనిపాట ఆ నీలాల నీటి మీదికి పయనిస్తూ వుంటుంది.

“కడలి !

ఓహో, కడలి...”

పెద్దవాళ్ళు పెపే శంక చూచినప్పుడు, తరచుగా అసంతృప్తితో తల తిప్పుతూ, అంటారు :

“వీడు అరాజకవాది అవుతా” డని.

ఇంకా ఎక్కువ పరిశీలనాదృష్టికలవాళ్ళూ దయగల వాళ్ళూ అతన్ని గురించి మరో అభిప్రాయం వెలిబుచ్చుతారు :

“పెపే మనకవి అవుతాడు ! ” అని:

మరి, పెట్టెలుచేసే పాస్కాల్‌లినో, వెండిపోతపోసినట్లు ఆ తలా, శిలావిగ్రహం చెక్కినట్టు ఆముఖమూ - అతను, వృద్ధుడు - తెలివితేటలూ, గౌరవ మర్యాదలూగల పాస్కాల్‌లినోకు వేరే అభిప్రాయం వుంది.

“మనబిడ్డలు మనకంటే బాగుపడతారు ! వాళ్ళు
 (బతుకులుకూడా) మన బతుకులకంటే బాగుపడతాయి!” అని.
 అతని మాటమీద చాలామందికి సంతోషం వుంది.

—

ఎందుకొక్కటే చిరునవ్వు
 వనంతు నవ కాంతి లేని
 గలం ప్రస్తుతం కానిది
 భవిష్యత్తులో వున్నది !

★

ప లె ప ట్టు

ఇ త ర క థ లు

* చె కో వ్ *

అనువాదం : ప్రయాగ

పల్లెటి జీవితం ఎంత అమాయకత్వంతోను, అజ్ఞానం తోను, దాస్యంతోను, దాడిద్ర్యంతోను సంక్షుభితమైపోతున్నదో చెకోవ్ వాస్తవిక కథాశిల్పం, బొమ్మకట్టి, చూపుతుంది. నిత్యం శ్రమించి, తమ రక్తస్వేదాలతో దేశీయ సంపత్తిని పెంపొందించే రైతులు, సాగరికతాసంస్కృతులకు దూరంచేయబడి, అటవికుల్లాగా ఎలాజీవిస్తున్నారో - పల్లెపట్టు, ఇతర కథలు అద్భుతంగా నిరూపిస్తాయి.

మాక్సిం గోర్కీ వ్రాసిన 'చెకోవ్ జీవితచిత్రం' కూడా ఈ పుస్తకంలో ప్రచురించబడింది. ప్రతి ఒక్కరూ చదువదగిన ఉత్తమ కథా సంపుటి.

వె ల : రూ పా యి.

ప్రతులకు :

శ్రీ లా బుక్ డిపో,

విజయవాడ, 2.

త్రిలింగ ప్రచురణలు

శాస్త్రీయ గ్రంథాలు :

సోపలిజం : ఊహజనితం, శాస్త్రీయం	(ఏంగెల్స్)	1	4	0
ఆస్తి : దానిపరిణామం	(ఫాల్తెఫార్)	1	12	0
పెట్టుబడిదారీవిధానం : దానిపరిణామం	(హ్యూబర్మన్)	1	8	0
వలసదేశాలలో, అర్థస్వతంత్ర వలసదేశాలలో				
	విప్లవోద్యమం ...	1	4	0
విలువ : ఖరీదు : లాభం	(కార్లమాస్కె)	0	12	0
కూలి : పని : పెట్టుబడి	(కార్లమాస్కె)	0	12	0
కార్లమాస్కె, ప్రెహరిక్ ఏంగెల్స్	(లెనిన్)	0	12	0
గతితార్కిక షార్తితక షోలికవాదం	(స్టాలిన్)	0	4	0
రాజ్యాంగ యంత్రం : విప్లవం	...	0	4	0
మహాసభ - తీర్మానాలు	...	1	0	0
లెనినిజం : పద్ధతి, సిద్ధాంతం	...	0	8	0

సాహిత్య గ్రంథాలు :

రష్యన్ సమస్య, నాటకం	(నిమెనె)	1	8	0
శిలాసింహం, నాటకం	(కల్యాణ్ హెన్జెల్)	1	4	0
జటలీ కథలు	(మాక్సిమోగోర్కి)	1	0	
పల్లెపట్టు పూర్వకథలు	(చెకె)	1	0	0
అమెరికన్ సాహిత్యం				
కుటుంబం : దాని పరిణామం	(ఏంగెల్స్)			

విజ్ఞానానికి వికాసానికి ఈక్రింది నవలలు చదవండి.

1.	కొడుకులు కూతుళ్ళు (చైనా విప్లవాత్మక నవల)	5	0	0
2.	సుక్షేత్రం, పెరల్ బక్ (చైనా నవల)	4	0	0
3.	చరిత్ర హీన్ శరత్	4	0	0
4.	అరక్షణీయ	1	0	0
5.	పండిచోజీ	1	4	0
6.	బిందూర్ చేరే	1	0	0
7.	చైనా ప్రజల ఉత్తమ పుస్తకాలు-పుత్రికలు	0	12	0
8.	దక్షిణ పవనం	4	8	0
9.	అమ్మ	5	0	0
10.	నేరము శిక్ష	2	8	0

ప్రతులకు,

జనత బుక్ హౌస్
గవర్నరు పేట, విజయవాడ.

మోడరన్ బుక్ డిపో
సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాదు.